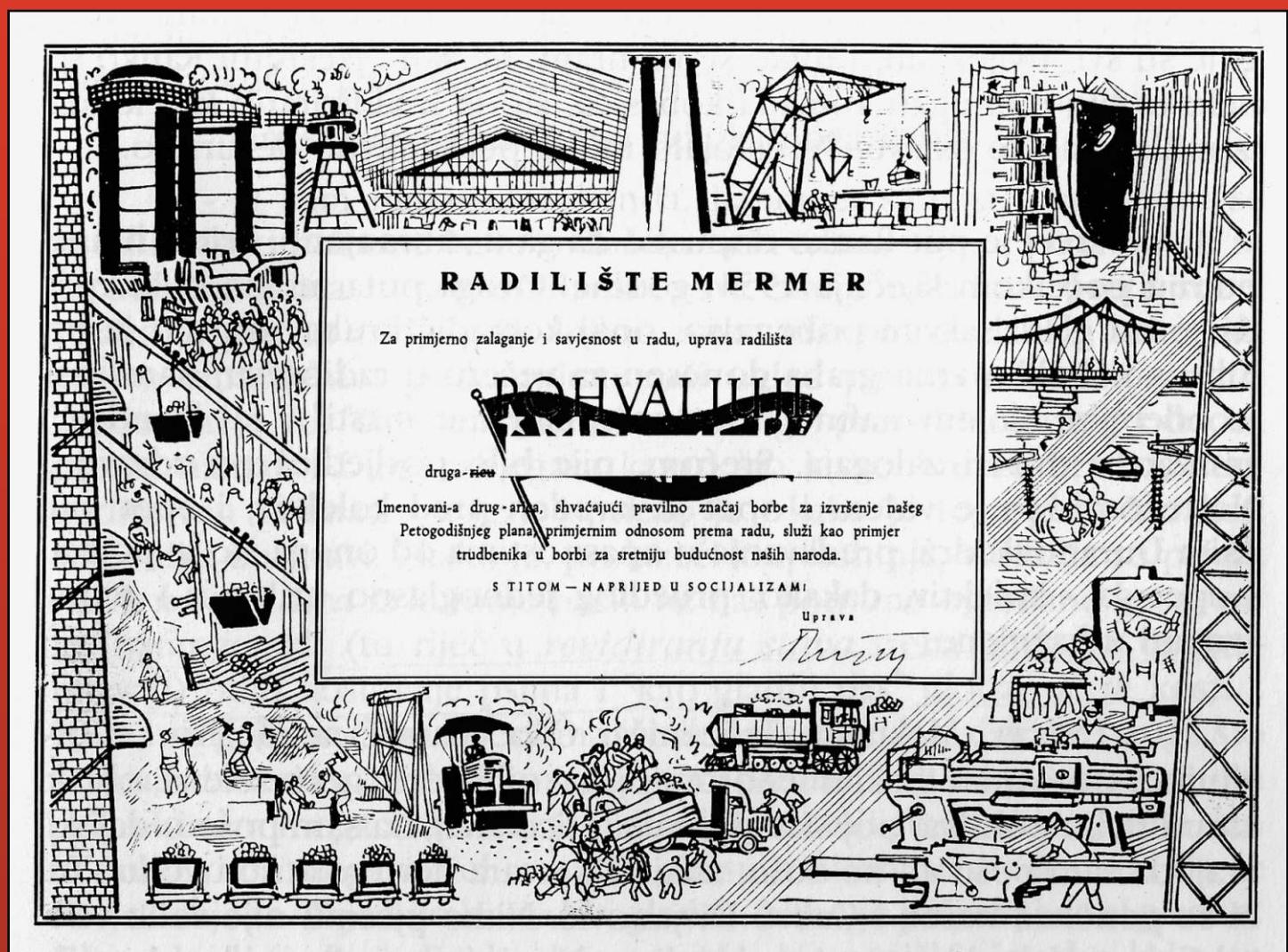

politički ZATVORENIK

GODINA XXII. - VELJAČA 2012. CIJENA 15 KN

BROJ **239**

A. Ranković:

**Goli otok nije nikakav logor smrti,
već radilište socijalističke izgradnje!**

HRVATSKA MASADA

Rijetki su Židovi koji nisu čuli za Masadu, kao što su rijetki Hrvati koji znaju za Gvozdansko. A događaji su slični: žrtvovanje u obrani svoje domovine i svoga naroda. Razlika je što je Masada baština jednoga velikog naroda koji poštuje žrtve iz svoje povijesti, a Gvozdansko pripada malom narodu sklonom zaboravu onoga što se zbilo prije dvadeset godina, pa kako bi onda pamatio događaje prije 400 godina.

Nama bivšim političkim uznicima Gvozdansko je u svježem sjećanju, jer smo tamo 1999. godine održali proslavu Dana hrvatskih političkih uznika, a ove godine, 15. siječnja, u naznočnosti petstotinjak hodočasnika sudjelovali smo u obilježavanju obljetnice pada Gvozdanskog, misi u crkvi sv. Filipa i Jakova koju je predvodio biskup dr. Mile Bogović i predstavljanju knjige Damira Borovčaka „Gvozdansko - hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora“.

Što se to dogodilo u Gvozdanskom, da nakon nekoliko stoljeća okupi toliko mnoštvo u jednome malom selu na Banovini? Osmanlije su više od tri mjeseca opsjedali tvrđavu Gvozdansko, pozivajući nekoliko puta branitelje na predaju. U posljednjem jurišu 13. siječnja 1578. nisu naišli na otpor branitelja. Ušli su u grad i ostali zatečeni strahovitim prizorom. Svi branitelji bili su na svojim položajima smrznuti, jer u gradu nije više bilo ni hrane, ni vode, ni strjeljiva niti ogrjeva. Ferhat-beg koji je predvodio osmanlijsku vojsku ostao je zadržan u hrabrošcu branitelja i u počast ih dao pokopati uz kršćanski obred.

Nakon kolektivnog samoubojstva branitelja prije dva tisućljeća, židovska Masada više nikad nije bila poprište ratnih zbivanja, ali je danas arheološki spomenik na popisu mjesta svjetske baštine pod zaštitom UNESCO-a, a za državu Izrael i za židovski narod mjesto nemjerljivoga simboličnog značenja. Naime, izraelski mladići stupajući u vojsku prisežu tekstom „Masada ne smije ponovno pasti“.

Gvozdansko, za razliku od Masade, ima i svoju noviju povijest. Na Božić 1941. godine u vrijeme podnevne mise u selo ulaze divljaci novijeg doba pod vodstvom poznatoga partizanskog komandanta Vasilja Gaćeše, koji se do tada već proslavio sličnim podvizima na Banovini i tako stekao titulu „narodnog heroja“, a po njemu su se kasnije zvali vojarne jugoslavenske vojske, poput one u Petrinji, iz koje je u kasno ljetu razaran taj hrvatski grad.

Gaćešini su «antifašisti» hladnim oružjem pobili 55 mještana, žene i djevojke silovali, opljačkali sve kuće te pri napuštanju zapalili selo i crkvu. U partizanskim mitovima ovaj događaj je opisan kao napad na jako ustaško uporište, makar u selu nije bilo niti jednog vojnika, a preživjeli mještani su upamtili da su neki napadači imali na kapi kokardu, a neki crvenu zvjezdu petokraku. Toga dana stradalo je 13 osoba iz obitelji Grabarević, iz obitelji Vukorep 9 osoba, iz obitelji Borić 8 osoba itd. Prije Drugoga svjetskog rata Gvozdansko je brojilo 320 duša, a nakon opisanog stradanja protjerano se stanovništvo dugo okupljalo, da bi uoči Domovinskog rata 1991. imalo 147 stanovnika. Tada stupaju na scenu potomci onih koji se prije pedeset godina nisu mogli pomiriti sa stvaranjem hrvatske države, da bi pod istim izgovorom, pod istim znakovljem i po istome modelu pobili, protjerali, opljačkali i zapalili selo i crkvu u Gvozdanskome.

Želio bih da Hrvati časte Gvozdansko kao što Židovi poštuju Masadu. To je jedini razlog što sam Gvozdansko nazvao Hrvatskom Masadom. Gvozdansko ima vremenski dulju i bogatiju povijest stradanja, sve do novijeg vremena, ali kako žrtve nisu nikad usporedive, žrtva branitelja Masade nije ništa manja od žrtava Gvozdanskog.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički
ZATVORENIK
GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

NEVESELE PERSPEKTIVE

Nagovještaji otrježnjenja, koji su se u tzv. državotvornim krugovima mogli čuti nakon prosinačkih izbora za Hrvatski sabor, vrlo brzo su se ispuhali. Pod dojmom izborne katastrofe pljuštale su izjave kajanja, najave ostavki i definitivnog povlačenja iz djelatne politike. Toliko je tih najava bilo da su se u strahu od navale potrošenih političara za svoja skromna beriva počeli bojati ljudi ionako teško ugroženi krizom, pogotovo vatrogasci i pekari, konjokradice i kokošari.

No, već danas je jasno kako se iza tih dimnih zavjesa ne nalazi ništa nego – praznina. Ne daju se tobоžnji lideri iz svojih stolica i sa svojih jasala. Jedino je dokonim analitičarima ostalo domišljati se, jesu li se tim defenzivnim izjavama i prividnim posipanjem pepelom tzv. lideri poslužili po prastarom receptu što ga je u svojoj znamenitoj *Psihologiji gomile* teoretski obrazložio Gustave le Bon, ili su imali i podmuklijih planova, pa su na javama svoga tobоžnjeg povlačenja lukavo izazivali nezadovoljnike u vlastitim strančicama da pomole glavu, kako bi je se kojekakvi *predsjednici* mogli dokopati jedne po jedne, prije stranačkih sabora, u otkosu sličnom onomu koji je, kazу, u svome nadrealističkom nadahnuću primjenjivao jugoslavenski komunistički razbojnički pesnik, vojnik i diplomata Koča Popović.

Statistike, naime, ne lažu: svi oni koji su u prosincu prošle i u siječnju ove godine zakukurijekali (kasno, prekasno za svakoga tko ima elementarni osjećaj morala!) i pozvali na promjene i okupljanje tzv. državotvornih skupina, do danas su ostali i bez glasa i bez stranke, a umalo – bez glave.

Pokazuje to koliko grčevito ti tobоžnji lideri drže i ne puštaju tu mizernu vlast u beznačajnim strančicama; ali pokazuje to da sve manje smisla ima svako nastojanje da se priželjkuje ozdravljenje onoga što je rođeno s neizlječivim malformacijama i što je u svome dalnjem, uvijek kržljavom i uvijek nadziranom i doziranom razvitku hranjeno koruptivnim sredstvima i patološkim ambicijama pojedinaca i uskih skupina. Ako nas stranački izbori koji se u tim strančicama trebaju održati u dogledno vrijeme ne razuvjere, tu će tužnu i u biti posve nevažnu stranicu naše povijesti trebati zatvoriti i tražiti nove putove. Ustrajanje u bezgrješnoj poziciji potpune pasivnosti i intelektualističko moraliziranje s marginе značit će sudjelovanje u zločinu.

Drugim riječima, snage koje su rastakale i rastaču Hrvatsku i hrvatsku nacionalnu misao, mogu u ovom trenutku biti zadovoljne. Pravaške strančice služe za podsmijeh i ruglo, a stranka koja je jedno vrijeme bila ključni instrument osamostaljenja države, Hrvatska demokratska zajednica, najprije je obavila prljavi posao i ugušila sve što ju je moglo poduprijeti s druge strane, da bi onda programski i retorički postala jednojajčanim blizancem svojih nekadašnjih antipoda. Njezino članstvo nije reagiralo ni u trenutku koji je značio prelazak preko Rubikona: onda kad je jedan visoki europski birokrat (E. Busek) pohvalio HDZ-ovu vladu što provodi politiku Vesne Pusić, a Ivo se Sanader – frenetično pozdravljani i zdrušno obožavani dragi vođa – na Oxfordu pohvalio da je hrvatski nacionalizam sveden na marginu.

Nakon toga su se postupno poravnale i ostale prividne razlike između HDZ-a i SDP-a, pa je rasulo pred kojim se stranka danas nalazi zapravo zaslужena kazna. I opomena, dakako. Jer, ne može se braniti vlastita politička i ideološka pozicija time što se dodvorava suparniku i protivniku: ako neprijatelj o tebi govori dobro, zasigurno si na stranputici. A čitava povorka kandidata i *kandidata* za čelnu poziciju u HDZ-u bar zasad ne nudi ništa, osim vlastite – mahom bezlične, ponekad i problematične – prošlosti, i ispraznog pozivanja na *tuđmanizam*, ideologiju koja ne postoji niti je kad postojala.

Zato će proljeće koje dolazi biti presudno za dugoročnu sudbinu Hrvatske: ako pravaške strančice opet pokažu da nisu spremne na zaokret, trebat će ih smjestiti tamo gdje im je odavno mjesto; i ako u HDZ-u ne nadvladaju vjerojatno postojeće, a zasad zatomljene snage koje su svjesne da kraj povijesti i smrt ideologijā nije na vidiku, Hrvatska će se suočiti s dramatičnim trenutkom, koji na valu teške moralne i gospodarske krize može urodit i rješenjima koja u ovom trenutku nitko ne očekuje. No, zar već jednom, 13. srpnja 1789., u jednom dnevniku nije zapisano da se u državi ne događa baš – ništa?

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

EUROPA KOJOJ ODUVIJEK PRIPADAMO NIJE ISTO ŠTO I POLITIČKA ZAJEDNICA U KOJU DANAS SRLJAMO.....	4
<i>Akademik Slobodan NOVAK</i>	
POČELO JE.....	6
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
VISOKO NJEMAČKO DRŽAVNO ODLICJE ZA UBOJICE	10
SLIČICE I ISKRE O JOSIPU BROZU TITU..	12
<i>Slavko RADIČEVIĆ</i>	
PLITVICE – LJEPOTI I SLAVI HRVATSKE! ..	18
<i>Dr. sc. Srećko BOŽIČEVIĆ</i>	
RAĐANJE EUROPE (XVI.)	22
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
SAVJET LIJEČNIKA.....	25
<i>Dr. med. Drina BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ</i>	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (2).....	26
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XI.)	27
<i>Mladen KALDANA</i>	
SIGETSKA EPOPEJA U ČAGLINU U SIJEČNJU 1944. GODINE.....	29
<i>Ivo TUBANOVIĆ</i>	
SJEĆANJE NA PRVU POSTROJBU ZBORA NARODNE GARDE U ISTRI	30
<i>Vlado JURCAN</i>	
PARTIZANSKI RATNI ZLOČIN NAD HRVATIMA U SELU MAMIĆI (KOČERIN) U HERCEGOVINI.....	32
<i>Ivica KARAMATIĆ</i>	
DUVNJACI U TAKOZVANOJ NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI	33
<i>Kažimir VUČEMIL</i>	
BIJEG IZ ČETVEROREDA 1945. GODINE (II).....	35
<i>Dragutin ŠELA, prof.</i>	
O PROGONU NJEMAČKE MANJINE U TITOVOJ JUGOSLAVIJI	40
<i>Dr. sc. Vladimir Geiger</i>	
PRILOZI ZA PROUČAVANJE HRVATSKE FINANCIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI (III.) ..	44
<i>Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ</i>	
IN DIESER AUSGABE	47
IN THIS ISSUE	48

VERBA VOLANT...

SVE NARODNIM SNAGAMA, RADNIJEM BRIGADAMA...

«Verovatno su naši odnosi po kvalitetu i iskrenosti dosta iznad opšte percepcije o odnosima među zemljama u regiji, ali to tako ide – neko mora voditi. Prirodno je da to budu oni koji imaju i najveću političku odgovornost. Ima puno toga što može i mora ići na bolje, i verujem da će nova hrvatska vlada početi konkretno rešavati otvorene teme, od granica do imovinskih pitanja. Moramo konačno rešiti sva pitanja koja su ostala kao posledica rata, prošlo je dvadeset godina i to treba završiti. Treba nam i više zajedničkih projekata, ova regija je infrastrukturno zapuštena, to je značajan potencijal za ulaganja. Moramo razvijati i vrlo konkretnе ideje o zajedničkim nastupima na trećim tržištima – ne možemo naše gospodarske odnose svesti samo na razmenu dobara.»

(«Ivo Josipović: Danas smo i bolji ljudi i bolja društva», Dnevnik Republike Srpske, www.dnevnik.rs, 13. siječnja 2012., srp. čir.)

*

INSIEME, UNITE, UNITE EUROPE!

«Talijanski ministar za odnose s parlamentom **Carlo Giovanardi** izjavio je na 52. nacionalnom skupu Dalmatinaca Slobodne općine Zadar u egzilu da će Italija izvršiti kulturnu, gospodarsku i turističku invaziju kako bi obnovila talijanstvo Dalmacije, piše *Nacional*. Za okruglim stolom na kojem su sudjelovali iredentisti i neofašisti raspravljalo se o temi "Italija i Dalmacija danas i sutra", a sudjelovao je i saborski zastupnik **Furio Radin**. Objasnio je kako su na skupu bili demokršćani, socijaldemokrati i predstavnici drugih političkih stranaka iz Italije te da se stoga i on odazvao pozivu.

On je za list *La voce del popolo* izjavio kako se Talijanima koji su ostali u Istri i Dalmaciji često spočitava nedostatak hrabrosti, na što on uzvraća da su oni koji su izbjegli zapravo nisu imali dovoljno hrabrosti za ostanak.

Zastupnik Nacionalne alijanse u talijanskom parlamentu **Roberto Menia**, koji je također sudjelovao na skupu, ove je go-

dine izjavio kako je Dalmacija ukradena Italiji i kako će Italija vratiti Istru, Italiju i Dalmaciju nakon što Hrvatska uđe u Evropsku uniju, piše *Nacional*.»

(www.ezadar.hr, 20. siječnja 2012.)

*

RAPRODANA HRVATSKA SAMO JE RASPRODANA, ALI VIŠE NIJE HRVATSKA!

«Pristupajući samoj temi (hrvatskom pristupu EU, op. prir.), treba odmah naglasiti onaj temeljni okvir u kojem se zbiva današnja Hrvatska. A taj je okvir sljedeći: Hrvatska danas ima tri glavna problema: *prvo*, to su svi oni koji ne vole Hrvatsku, kojima uopće nije do Hrvatske i koji jedino što imaju zajedničko s Hrvatskom jest – da žele i da hlepe za vlašću u Hrvatskoj, tako je to danas i tako to traje dvadeset godina. To su oni (i njihovi sljednici) koji su – kada je bilo stani-pani – i kada se glasovalo o razdruživanju i održavotvorenju Hrvatske – izišli iz sabornice poslavši tako jasnu i strašnu poruku: u našoj prisutnosti ni o kakvoj se hrvatskoj državnosti ne može govoriti.

Naravno, to ih nije smetalo da se poslige bore za vlast u toj istoj Hrvatskoj koju nisu željeli.

Nadalje, to su svi oni koji također nisu željeli hrvatsku državu, te ih njezino iritantno postojanje i opstojnost, unatoč svemu usprkos, stalno podsjeća na njihov neuspjeh, a to je itekako mučno, pogotovo stoga jer za sebe ne vide nikakvu drugu perspektivu.

Drugo – težak je (i odlučujući) problem u Hrvatskoj gubitak gospodarskog suvereniteta, što je rezultat rasprodaje Hrvatske po formuli: Hrvatskoj ostaje malo i srednje poduzetništvo, a sve veliko ide strancima, bilo rasprodajom, bilo koncesijama. Ovakva situacija nema samo gospodarski značaj, nego se tako stupa i na put da Hrvati gubitkom gospodarskog suvereniteta postanu nepovijesnim narodom, i to bez Hrvatske. Zato treba odlučno naglasiti: *rasprodana Hrvatska uopće nije rasprodana Hrvatska, nego je rasprodana Hrvatska samo rasprodana, ali nije više Hrvatska*. Gubitkom gospodarskog suvereniteta Hrvati postaju stranci – neki bi rekli – „u

svojoj državi”. Ali, to ne стоји jer je u takvom slučaju riječ o zapravo tuđoj/stranoj državi.

I konačno, *treće*, gubitak identiteta vidi se i po životu procesu nestanka hrvatskog jezika i njegovom zamjenom hrvatsko-srpsko-bošnjačko-engleskim „jezikom”!»

(Prof. dr. Radovan Pavić, «Eunija je za Hrvatsku povijesna nužnost, ali – ima tu još koječega...!», *Republika*, br. 11, Zagreb, studeni 2011.)

*

U ROPSTVU NEOLIBERALIZMA

«Hrvatska je od 1991. godine do danas pod snažnim utjecajem neoliberalne doktrine i njenih glasnogovornika koji zagovaraju stanje u kojem jesmo. (...) Ništa u Hrvatskoj više ne će biti hrvatsko. Namjera prodaje Hrvatskih šuma, Hrvatskih voda, HEP-a... samo je nastavak te koncepcije koja vodi nasilnom preraspodjeljivanju uz pomoć amoralne politike. Radničko-klasni odnosi su pretvoreni u vlasničko-klasne u kojima vlasništvo znači sve, pa borba za vlasništvo svega što je preostalo nije slučajna. Koncepcije dugoročnog razvoja i opstanka u Hrvatskoj nema sve dok se sve može prodati. (...) Kad se sve rasproda i narod i radnici bit će isključeni iz politike i nikoga ne će biti briga za njihov život. A država bi se trebala brinuti o životu u Hrvatskoj u cijelini: o biljnome svijetu, o životinjskom, o svijetu gljiva, bakterija i virusa, znači o pravilnom upravljanju prostorom, izvorima i dobrima. Ovo što se događa, razuman ne razumije. (...)»

Radi se o procesu refeudalizacije odnosa u Hrvatskoj, u kojem će sve biti u vlasništvu nekolicine ljudi i gdje će narod ostati bez egzistencije. Mi, dakle, ulazimo u proces u kojem ono što će preostati ne će biti dovoljno ni za minimum egzistencije, a kamoli za plaćanja obveza prema vlasti koja će plaćati inozemne dugove i koja će biti sve represivnija što bude slabija. Tako će biti prema onima koje je razvlastila i razoružala, dakle prema ljudima koji više ne mogu pružiti otpor. To je uvijek i bio cilj neoliberalne doktrine koja takve pozicije nije nigdje ostvarila, osim u Hrvatskoj i Mađarskoj. (...)»

Ovakvi kakvi jesmo, ne trebamo Europskoj Uniji. Europska Unija, takva kakva jest, ne treba biti naša budućnost jer Europa organizira svoje postojanje na temelju stečevine prava na nasilje koje je 400 godina izbacivala na druge kontinenta, a koje sada širi prema istočnoj Europi na isti način, dakle nasilno. To je staljinizam 21. stoljeća. Da su te direktive stigle iz Moskve, vjerojatno bi se pobunili, jer imamo nekakvo iskustvo. No pitam se zašto ne proradi iskustvo kolonijalizma. Umjesto toga, predajemo se bez otpora i bez razmišljanja. To je tragično za narod koji ima duže i teže iskustvo sa zapadom, nego s istokom. Zato se otvara pitanje zbog čega narod ovog prostora, posebno intelektualci, šute o svemu tome.»

(Damir Kramarić: «Intervju – dr. Slavko Kulij: Hrvati će poput Ičira nestati u roku od 70 godina!», www.dnevno.hr, 30. siječnja 2012.)

*

LURDAN BEZ DOMOVINE

«Ja više nemam domovine. Izmislio sam formulaciju da je film moja domovina. U ovom trenutku bih jedino htio da se smirim među ljudima koji govore mojim jezikom. Možda bi to mogao biti i Beograd, grad u kome sam uvek bio rado priman i u kome sam se uvek bio lepo osećao.

Tako je prije deset godina za jedan beogradski medij zborio čovjek koji je izgubio domovinu, režiser **Lordan Zafranović**. Premda rodom sa Šolte, koja se nalazi u Republici Hrvatskoj, kršten u Rimokatoličkoj crkvi. Ni prva ni zadnja osoba s adolescentskim problemima traženja identiteta. Njegov novi film o **Titu** koji se počeo emitirati, treba promatrati kao Zafranovićevu potragu za izgubljenim identitetom, kao uradak zakašnjelog pubertetlje koji sam sebi želi pomoći u traganju za nepostojećom nevinosti svojih duhovnih očeva, poglavito jednog od najvećih zločinaca 20. stoljeća, prema Crnoj knjizi komunizma, Josipa Broza Tita.

Postupak je ovdje obrnuto freudovski: da bi pubertetlja odrastao, trebao je simbolično ubiti oca; kod Zafranovića se radi o obrnutoj patologiji, u kojoj oca treba oživiti i iznova ga idealizirati. Voljeni se vođa u Zafranovićevom uratku tako po-

novno vraća kao "čovjek od krv i mesa", kao ljubavnik, otac, vizionar. (...) U intervjuu glasili Srpskog kulturnog društva Zafranović tako tvrdi da su devedesete godine i nastanak demokratske Hrvatske revival ustašta, države koja je nastala na zločinu u kojem general **"Ante Gotovina"** čini vrh piramide". Ali će zato svoj film početi pričom o Titovoj ženi **Herti Haas**, prešućujući da su mu dvije prethodne umrle, od kojih je jednu sam ubio. (...)

Da, iskreno smatramo da svi ti prijepori oko Tita odavno nisu više stvar za povjesničare, već za psihijatre i ozbiljnju psihohanalizu. Zafranovićev Tito, osim što je kurentna roba koja se u toj sveopćoj društvenoj psihopatologiji odlično prodaje, očajnička je potreba ljudi poremećene percepcije i identiteta za duhovnom do-

movinom kakva ona nije bila, pa se smješta u fikciju. Zafranović je iskren kada veli: "Izmislio sam film kao svoju domovinu", u kojoj djetinje može slagati svoje lego-kockice. Zapravo, Zafranovićev odnos prema historiji i historijskoj istini jednak je odnosu prema vlastitom imenu. Njegovo krsno ime nije Lordan, već Lurdan. Dala mu ga mater iz zahvale Gospa Lurdske. Lurdan ga potom promjenio u Lordan, kako svjedoči jedan njegov kolega. Odavno je, dakle, Lurdan pubertetski sklon, u potrazi za samim sobom, raznim izmišljanjima, od vlastitog imena do domovine.»

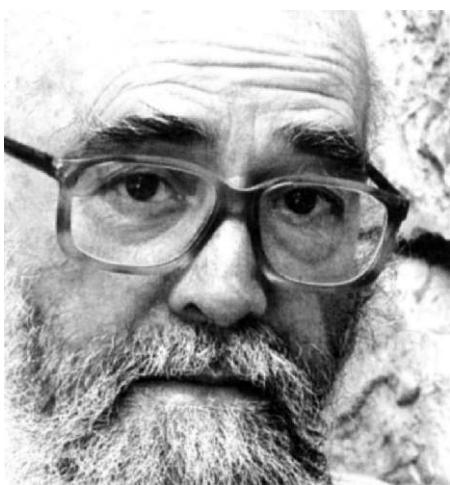
(Ivica Šola, «Lurdan Zafranović i njegov Tito, *Glas Slavonije*, Osijek, 4. siječnja 2012.)*

PRVI POZIV
svim članovima i prijateljima
HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA
DAN POLITIČKIH UZNIKA
30. TRAVNJA 2012.
proslavit ćemo u
Crkvi hrvatskih mučenika
na UDBINI

EUROPA KOJOJ ODUVIJEK PRIPADAMO NIJE ISTO ŠTO I POLITIČKA ZAJEDNICA U KOJU DANAS SRLJAMO

Europska unija baš i nije mnogo – a ja bih rekao: nimalo i ni po čemu nalik onoj Europi koje je Hrvatska stoljećima nerazdvojni dio. Bestidna je demagoška floskula i tempirana laž pozivati se na hrvatsku pripadnost tome i takvom europskom ustroju, kojem se mi sada tobože vraćamo kao razmetni sin svojoj kući. Ta je kuća

Akademik Slobodan NOVAK

otuđena i samo prividno sljednik nama poznate bolje europske tradicije. A Hrvatska je oduvijek, upravo oduvijek, i prije nego većina europskih velmoža, koji nas podcenjivački tapšu, bila dio povjesne i kulturne Europe – svoje šire domovine. I kad god je bila uvučena u tuđe političke formacije, iznevjeravala je svoju dušu i podnosila žrtve, šaljući svoje momke stegnute kravatama na tuđa razbojišta i za tuđe interese. A volimo reći kako nikad nismo osvajali tuđe i nikada nismo marširali po tuđem tlu. Ali, nažalost, jesmo, ne za sebe, nego za „partnere“, pa i opet moramo za tuđu guzobolju i za naftne kompanije gaziti ratničkim cokulama po tuđim pragovima.

Unatoč svemu, Hrvatska je i danas konsubstancijalni dio klasičnog europskog ozračja bez ičijeg pristanka i priznanja, odobrenja i hrabrenja; bez pregovora i zaključivanja ovih i onih točaka i poglavljja, bezuvjetno i bez diktata, bez monitoringa i zadovoljavanja tuđih kriterija, bez

Piše:

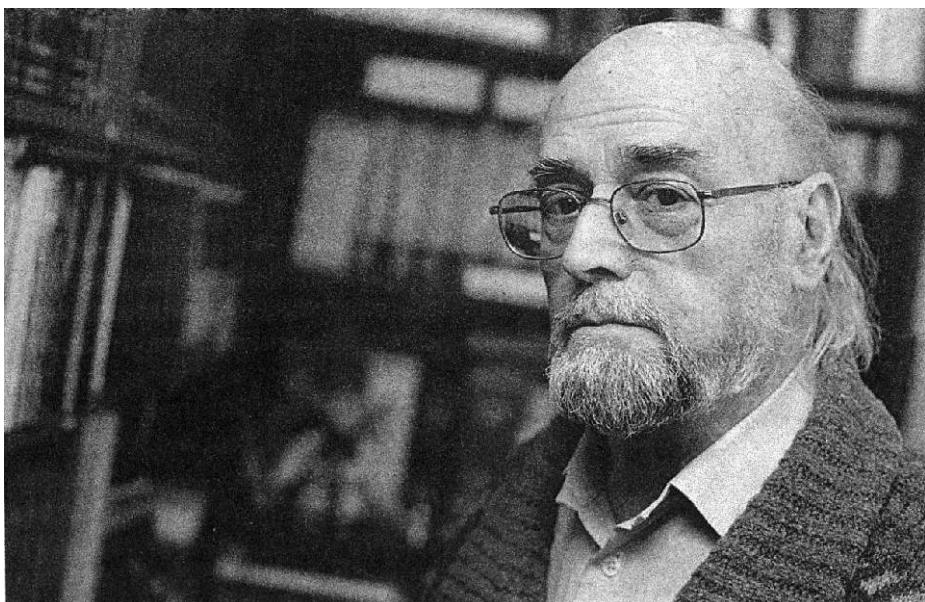
Akademik Slobodan NOVAK

ograničenja i dodvoravanja, bez nametnutih i odgađanih datumata i ratifikacija, bez ucjenjivačke igre, diktata i ponizavanja. Ne trebaju joj rukoljubi ni činovničke čestitke uz šampanjac i puhanje u tortu. S Europom se oduvijek prirodno i sudbinski prožimala, od nje je primala i učila, i njoj je vraćala svoje najbolje vrijednosti: radne ruke, umove i talente. Njezino europsko jezgro je egzaktna povjesna činjenica, a ne recentno uvjetno interesno referendumsko opredjeljenje. Toj činjenici ne možemo reći ni *da*, ni *ne!* A niti to mogu europski činovnici.

Imala je, istina, u prošlome stoljeću od „ujedinjenja“ i „oslobođenja“ do osamostaljenja tek civilizacijski prekid, ali humanistički, kulturološki i slobodarski – zapravo nikad. Povjesna svijest o našoj pripadnosti u narodnom pamćenju i u rođljubnim i slobodarskim težnjama osviještenih građana nadživjela je mračnu eru balkanskoga i boljševičkog civilizacijskog pada i moralne degradacije. Da nije tako, ne bi se Hrvatska osipala po emigracijama, ne bi bila kundačena, ne bi stenjala po kazamatima, ne bi joj se kosti mljele

u golotočkim drobilicama i ne bi bez ičije pomoći, gledana prijekim okom, vlastitom krvlju uskrisila svoju slobodnu samostalnost, pa konačno za nagradu danas čamila u europskim ševeningenima.

A Europska unija, međutim, samo je još jedna teritorijalno-administrativna birokratska, nadnacionalna politička formacija, interesna zajednica suprotstavljenih gospodarstava, industrije, trgovine, novčarstva. Na njezinim transparentima, proklamacijama, rezolucijama, na njezinim zastavama i panoima nema ni jednog velikana europske prošlosti, baš kao što ih nema ni na njezinim novčanicama. Jer Aristoteli, Shakespearei, Leonardi, Goethei, ili Boškovići i Tesle očito i nisu začetnici ovakova partnerstva i savezništva – nego duhovnog zajedništva. Netko bi možda još rekao: EU je *Cosa nostra* velikih i bogatih imperijalnih sila, varijantna supsticija neokolonijalnih aspiracija nad malima, kao nad egzotičnim garnirungom, kao nad proširenim tržištem i izvorom sofisticirane eksploatacije. Nad onim malima koji su ostali siromašni (bolje reći, materijalno prikačeni), jer nisu s velikom civiliziranom Europom dijelili kolonijalno carstvo crnog kontinenta i dalekih mora, nego samo kulturne i poneke civilizacijske tekovine, ali uz krvni danak.

Pravo na prezir ne mogu nam oteti (S. Novak)

Pa sada, eto, svezivanje naroda u zvjezdano kolo, što su već na svoj način pod drugim simbolima još nedavno pokušavali postići silom oružja neuravnoteženi politički hazarderi u napoleonskim, hitlerovskim, staljinskim odorama, sada, privremeno, čini se, uspijeva civilnome Molohu novčarstva silom ucjena. Pa nas tješe, da će naši delegati u Bruxellesu, razumije se, kao od šale mijenjati sve odluke europskoga parlamenta nepovoljne po hrvatski suverenitet jednostavno vedom, uz smiješak isprike. A čujemo i da Hrvatska ne čini ništa radi EU, nego radi sebe. To je postala već stajaća parola. Pa ako mora likvidirati svoju najveću izvoznu granu i najugledniji brodograditeljski proizvod u svijetu, ako ograničava svoj ribolov, svoje vinograde, svoje maslinike, poljoprivredu, stočarstvo...ako otuđuje svoja bogatstva... ako ne pripaja svoje more... ma da, da – to sve čini, nego što, radi sebe i vlastita interesa, dakako!

Kao i u vijek dosad, nekoliko preambicioznih kvaziinternacionalista, svjetskih bratimljenika, profesionalnih detuđmanizatora, željnih dezintegriranja ove nepoželjne države, a zapravo zahuktanih aspiranata na obilate konobarske napojnice u Bruxellesu, stvaralo je sustavno klimu i

povuklo za sobom, recimo tako, politički naivne, mnoge nesamostalne državne vođe, nesposobne a pritisnute kompleksom straha od moći i odgovornosti, pa su zajedno i jednodušno, u absurdnom i bizarnom, nikad još viđenom konsenzusu, dodvoravajući se novim gospodarima, odlučili založiti krv tisuća branitelja, tisućogodišnje mučeništvo i svenarodne snove o obnovi vlastite države – za svoje karijerističke europske sinekure, dopuštajući usput svojim ciničnim dreserima višegodišnje ponižavanje cijelog ispašenog naroda, surovo gaženje njegove samosvijesti i dostojanstva, a namjerno ignorirajući činjenicu da u tom podijeljenom naruđu za njihove sluganske i egoističke planove konsenzusa ipak nema ni približno koliko među njima sa-mima.

Govore ležerno i nonšalantno kako će Hrvatska, „razumije se“, ustupiti (izgubiti) dio suvereniteta, kao da se radi o vrećima brašna koja kao ušur, kao desetina, pripada mlinaru, kao da je to neki njihov višak, a ne izdaja, i kao da nije za svaki taj dio proliveno na hektolitre krvi. U tom historijski ponavljanom i fatalno zaboravljanom „srjanju u maglu“ zajedništva, toliko im se žurilo, da nisu kroz dvadeset godina, poslije pobjede nad tuđinskim presizanjem, stigli zakoračiti preko praga male vojarne na Svetoj Geri, ni stupiti nogom na dunavski pješčani otočić i na druge krpice izgrickane zemlje, koje smo također ponovno otkupljivali krvlju. A kamoli da bi opasali *mare nostrum*, što smo ga stoljećima branili i sačuvali.

Kako li je krenulo i kako li su usmjerili svoja nastojanja, zanemarivši sve drugo, danas je ta Unija postala fetiš, i, nažalost, sudbinska neminovnost, jer... šengenske granice... jer okruženje... jer crkveni vrh... jer ciljani milodari u eurima... jer Račanov Josipović... jer prodaja radne snage.... jer tuđa učilišta (koja odnarođuju)... a iznad svega izolacija! (iz „slobodnog

svijeta“ prijete nam izolacijom, da, da!)... pa se danas skeptični građanin može samo prividno i formalno, nakon pristupnog ugovora, referendumski, simbolično, demonstrativno distancirati, otkloniti i uskratiti svoj nevrijedni potpis suglasnosti, i preostaje mu samo da prihvati problematičnu sudbinu svoje zemlje kao usud, i da svoje namnožene vođe, sad jedne, sad druge, obećaroše, legitimirane troslovnim stranačkim skraćenicama, ili zakrinkane izvanstranačkim sindikalističkim funkcijama, obdaruje i dalje novim mandatima, pa i cirkusantskim doživotnim carskim apanažama – kao što je činio i dosad.

Takav politički fatalizam usadila nam je ta ista suvremena Europa i prateća svjetska plutokracija, ako ne još i ranije, onda sigurno zločinačkim jarmom ratnoga embarga, izjednačavanjem krivnje, do danas šikaniranjem naših oslobođitelja i pomilovanjima naših krvnika. Nakon svega i unatoč spoznajama, preostat će nam i opet samo duhovne i materijalne *reliquiae reliquiarum*, kompromitacija našeg povijesnog europejstva, i kad-tad neizbjegno i beznadno – zakašnjelo kajanje.

(Tekst je objavljen i u Hrvatskom
listu i u Hrvatskom slovju, op - ur.)

SPOMENIK OD HRVATSKIH RIJEĆI

Generalu Anti Gotovini

*Još odavno ljudi od mramora, zlata
Spomenike dižu do neba visoke,
A ja za svog brata-uznika-Hrvata
Nižem samo rane. Rane preduboke.
Neka čovjek gradi, neka vječnost žudi,
Nek' zemaljskim blagom pohlepu si lijeći!
A ja Tebi, brate, naočigled ljudi,
Ovaj spomen dižem - od hrvatskih riječi.
Riječ hrvatska da je tek ljubav što boli,
Melem rani biva, snagu diva daje
I mijenama svima prkosи, odoli.
Ni mramor, ni zlato, ni svog svijeta blaga
Za Hrvata nisu radost niti sreća,
Kao riječ hrvatska, sveta mu i draga.*

Malkica DUGEĆ

POČELO JE...

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

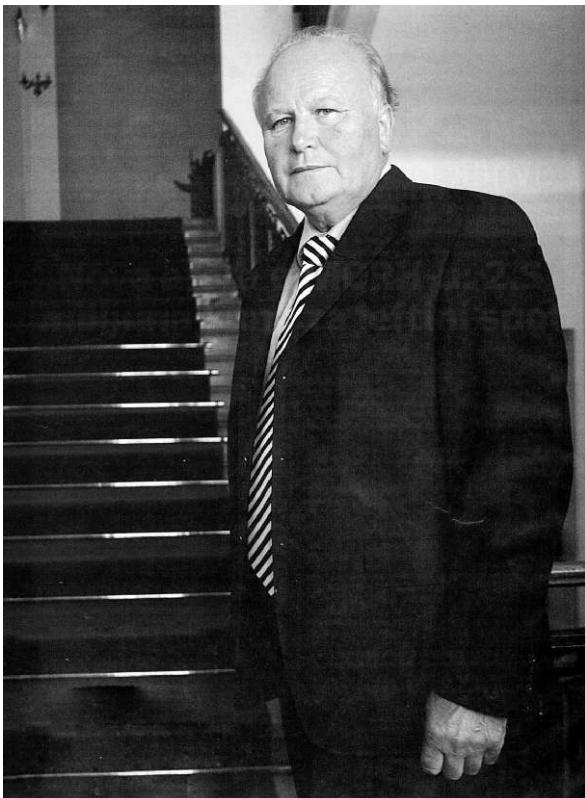
Proleteri svih zemalja ujedinite se! Povjesni zov rodonačelnika „sretnije budućnosti“, Marx-a, Engelsa i Lenjina, radnici u Hrvatskoj danas – poslušaše. I seljaci također. Doduše, zbog iznimno jake zime glasovi su im ovih dana malo utihnuli. Tu sumornu sliku proletera s transparentima na kojima piše „Gladni smo!“, teško je gledati. Ako postoji utjeha za takvo stanje, može ga se naći jedino u sferi politike i medija gdje ankete pršte o rastu popularnosti **Zokija Milanovića** i njegove vlade.

Nisu, doduše, Milanović i njegova vlada isključivo krivi niti zaslužni za uličnu i cestovnu proletersko-seljačku revoluciju. Jedino je teško shvatiti logiku prosvjeda i istodobnu popularnost vlade, poglavito u kontekstu kampanje po kojoj gospodarski oporavak i boljatik počinju odmah s ustoličenjem vlasti. Objavljeni i naznačeni potezi nove vlade sadržajno se mogu interpretirati **Titovom** metodom „stezanja kajiša“ u svrhu navodne bolje budućnosti. Možda su ipak prijetnje radikalnim rezovima bolji politički instrument od onoga kojima se služila prethodna vlada, koja je svim mogućim i nemogućim asocijacijama, društvenim skupinama i poduzećima davala šakom i kapom kako bi kupila socijalni mir i zadobila naklonost.

Milanovićevi „udarači“ udaraju na prvu „narod u čelo“ kako bi kasnije eventualnim popuštanjem zadobili njegove simpatije i naklonost. Proleteri i seljaci pabirče zasad, doduše, stare dugove, ali je pitanje što nosi sutrašnji dan. Depresivni proračun ne pobuđuje osobitu nadu i u tom smislu teško će biti naći odstupnicu okrivljavanjem stare vlasti.

Ovoj zimi odnosno niskim temperaturama vlada može zahvaliti za kratkotrajni mir. Čim popusti zima, realna je pretpostavka da će TV dnevnik puniti prosvjednici. Naime, nadu naroda iskazanu na izborima zamjenjuje strah, pa i panika. Seljaci i prije izglasavanja proračuna iskazuju svoje razočaranje Kukuriku koalicijom. Ministra poljoprivrede doživljava-

ju kao nekog koji je „pao s Marsa“, jer o resoru koji vodi pojma nema. Doduše, teško je u ovoj vladi pronaći bilo koga oko koga postoji konsenzus da je „marka“. **Radimir Čačić** slovio je kao gospodarska uzdanica *par excellence*. No već na startu postao je zbog svoje bahatosti, sebičnosti i bezobrazluka kamen spoticanja u vladi. Slučajem **Ferenčak** kao i

Ministar financija Slavko Linić

instaliranjem svojih ljudi na kapitalne gospodarske pozicije, Čačić je porušio dugogodišnju tezu ljevice da je HDZ korupcionaška stranka koja je svoju kadrovsку politiku provodila po tzv. „rodilačkom modelu“ i slijepoj poslušnosti.

Kako sada nazvati ovaj Čačićev model?

Kako javnost uvjeriti u koherentnost ove vlade kad taj isti Čačić svojoj kolegici ministrici preko stola poručuje „da ne umara svoju glavicu ekonomskim pitanjima. Ima tko će misliti o tome.“ Ta „poruka“ ministrici upućuje na nešto mnogo ozbiljnije od puke replike. Osim toga, no-

va vlast se nije iskazala čak ni u osnovnoj zadaći da premijer i ministri iskazuju javnosti istovjetne zaključke.

Ako bi se davala nekakva ocjena ovoj vladi, moglo bi se zaključiti da je to vlada bez programa, bez ideje, vlada koja „traži“, a ne vlada koja „daje“. Pod pojmom „daje“ mislim na nuđenje optimizma narodu kroz razvoj gospodarstva. Narodu treba ponuditi rad i prosperitet kroz rad, a ne gospodarsku depresiju kroz rezove, otpuštanje radnika, povećane poreze itd.

Slavko Linić je komunistički ekonomist, a ne moderni ekonomski strateg i finančijaš. Njegovi dometi su u prodaji, a ne u pribavi nacionalnih dobara. Zato zbog njega i „visi“ sudbina nacionalnih perjanica HPB-a i Croatia osiguranja.

Kao isturene figure ove vlade, osim Z. Milanovića, vrijedno je još spomenuti i Čačića i **Grčića**. Ostale za onim ovalnim stolom možemo slobodno interpretirati kao voštane figure. Niti štete, niti pomažu. Odnosno - štete društvu toliko kolike su im plaće. Ne znam je li nezgodno pripomenuti Liniću mogući prijedlog da državni proračun „provuče“ npr. kroz HPB. Je li to moguće ukoliko Hrvatska nije kolonija i bi li u tom slučaju bila potrebna prodaja te banke?

Politički program ove vlade je u korelaciji s gospodarskim. Teško je predviđati. No, prvi potezi upućuju na zaključak da je prioritet učvrstiti regionalne veze. U tom smislu valja spomenuti uz ostalo **Josipovićevu**, „Jahorinu“ i **Pusićkin**, „Beograd“. Ministričin obol je molba Srbiji da odustane od tužbe protiv Hrvatske, pa će to isto učiniti i Hrvatska. Taj projekt vanjske politike hrvatske vlade „smirio“ bi tenzije, a Hrvatska bi se u tom smislu oslobođila tereta krivnje zbog bombardiranja Beograda, Niša, Paraćina itd. od strane Hrvatskog ratnog zrakoplovstva 90-ih godina.

Diplomatske učinke Ive Josipovića i Vesne Pusić teško je kvantificirati, jer razini „dobrosusjedskih“ odnosa značajno doprinose srpske patriotske snage zvane *Grobari*, *Delije* i još kojekakve druge,

koje srpsko-hrvatske odnose „uređuju“ molotovljevim koktelima, sjekirama, kamenjem, betonskim blokovima itd. Dakle, tim „modernim“ instrumentima u krvi Hrvata kuju novo „bratstvo i jedinstvo“. Te snage su značajan zalog budućih odnosa. Oni su fizički izraz duhovne, intelektualne i političke elite Srbije koja kroz usta predsjednika **Tadića** svojata isusovca **Ruđera Boškovića**. I ne samo njega.

Ove navedene „sitnice“ u odnosima dviju susjednih država nisu osobito bitne hrvatskom političkom vrhu. Ni to, ni dunavske ade, niti ratna odšteta. Ništa im nije važno osim međusobnog odustajanja od tužbi. Toliko o suradnji u „regionu“, ako ne želim ponavljati već rečeno o auto-cesti kroz BiH, političkom očijanku s tzv. Rebpublikom Srpskom itd.

Na unutarnjem planu vidljiv je pokušaj pacificiranja najbrojnije društvene skupine – umirovljenika. Teško je prosječnom umirovljeniku dokučiti što mu to „kuha“ vlada npr. povećanjem poreznog

cenzusa. Uglavnom su to mizerne relacije od 15 – 30 kuna u plusu ili minusu. Ako su umirovljenici nešto dobili, jedini „dobitak“ je zbrinjavanje lidera umirovljenika **Silvana Hrelje** na državnim jaslama. Ukinanje takozvanih povlaštenih mirovin na nije ništa drugo nego socrealistička prevara, tj. nekakvo licemjerno „izjednačavanje“. U praktičnom smislu ta buduća redukcija povlaštenih mirovina ne će značiti ništa. Ako je vlast pucala na simboliku, onda su trebali *pod hitno* najuriti **Stipu Mesića** iz vile u Grškovićevoj ulici. Ne iz razloga proračunske uštede koliko iz absurdna postojanja takve „institucije“ koju zdrava pamet ne može objasniti. Možda i može, ali jedino logikom partizanštine koja još uvijek intenzivno živi u sferi politike i medije.

Da je partizanština i sve ono što spada u to žilava, dokaz je prijedlog da se ukinu tri državna praznika. Da bi se ukinuli praznici Tijelova i Dana državnosti predloženo je „žrtvovanje“ i Dana antifašističke borbe. To je lukavo smišljeno, jer ako se

ukine onaj 22. lipnja, preostaje proslava u Srbu 27. srpnja, kojoj voli nazočiti državni vrh na čelu s predsjednikom Josipovićem. Tijelovo i Dan državnosti nemaju supstituciju.

Prilog aktualnoj partizanštini jest i TV-serijal na koji nisam bio pripravan. Naime, dolazeći jedne večeri doma iz grada, vidim na ekranu neke ostarjele ljude koji sa zanosom govore o drugu **Titu**. Pitam ukućane što je to, a slijedi odgovor: „Al-kaida“. Stvarno, onovremenska komunistička Al-kaida u interpretaciji nekakvih metuzalema. I opet sukob sa zdravom pameti. Kome to početkom 2012. godine treba? Ne bih želio da me se krivo shvati. Povijest ne smijemo brisati. No, takav serijal koji nam nudi hrvatska televizija trebao bi se emitirati u nekom drugom ciklusu, npr. pod radnim naslovom „Najveći zločinci 20. stoljeća“. A budući da na HTV-u nije tako, nameće se pitanje: koliko serijal „Tito“ korespondira s aktualnom hrvatskom politikom? Jako puno, rekao bih.♦

PETROVI VJETROVI

*Bila je to sedamdeset i druga.
Mi pioniri, sve drug uz druga!
Priredba školska u čast Prvog maja,
recital traje, nema mu kraja!
Velike rime o legendi, mitu,
o NOB-u i drugu Titu.
Na bini parola svih proletera,
u publici hrpa funkcionera:
jebemti, kakva atmosfera!
Drugarica Zebić znak nam je dala
da krene Internacionala.
Odjednom se prolomi nezgodan zvuk,
a u dvorani nastane muk:
to Petar pustio je vjetar!
Zvali u školu mamu i tatu,
držali slovo o prošlom ratu.
Došao lično i drug sekretar:
zar Titov pionir da pusti vjetar?
I to u takvom svečanom času?
To duboko vrijeđa radničku klasu!
Pozvali tajnu državnu službu
da otkrije terorističku družbu!
A Petar? Tek dječak siromašan i plah.
Tri su dana doma jeli grah,
pa mu je bilo malo zlo,
pa mu je samo malo pobeglo!*

*Bila je to osamdeset i druga,
Niš, JNA i drug uz druga!
Bratstvo-jedinstvo u istoj četi,
Petokraka zvijezda simbol nam sveti!
Ma, još se ježim kad se sjetim!
"Hej, Slaveni", zastava vijori,
a Petar se opet s probavom borи.
U stavu "mirno", nitko da mrdne,
a Petar opet, da prostite, prdne!
E, ljudi moji, frke grdne!
Prijavio Janez "hrvaškog hudiča"!
I onda opet počinje priča
o bratstvu-jedinstvu što ima "vrednost",
držao govor drug za bezbednost,
o Petrovom djedu, koji se krio,
u prošlom ratu domobran bio!
Jer dobro sve znaju i prate oni:
on pripada, kažu, "petoj koloni"!
A Petar? Dečko ni izdajnik, ni hulja.
Samo se prejeo, bre, vojničkog pasulja,
pa mu je bilo malo zlo,
pa mu je samo malo pobeglo!*

*Bila je to dvije tisuće druga.
Sve sama gospoda, ni traga od druga!
Za LIJEPU NAŠU mnogi su pali,
sad se vrte u grobu, ej kad bi znali
kako su neki poslije krali!
Sreća sam Peru potpuno sijedog,
pogleda prazna i lica blijedog.
Sjeti se često Bljeska, Oluje,
kad popije koju, državu psuje.
Jebi ga, stari, šta je - tu je!
Dali mu otkaz u poduzeću,
sad radi na crno i kopa po smeću.
Za život sve manje on ima volje,
sumnja da ikad bit će mu bolje.
Sve oko njega jad je i tuga.
Utjeha njemu samo je cuga.
Suze mu krenu ko kapi kiše
za ženu i sina i ne zna više.
I Petar živi uz malu plaču, bijednu,
uz grah u pučkoj, tri dana u tjednu.
U životu mu nije baš sve jasno,
pa mahne rukom i pusti vjetar glasno.*

Mladen MEDAK GAGA

PISMA IZ ISTRE

O ponosu i grčken sindromu

Slušan ja na radiju da su niki stručnjaci u Ameriki rekli da presuda Gotovini i Markaču dovodi u pitanje, između ostaloga, i legitimno pravo svake zemlje da se brani. Ma naravno da je tako! Samo je žalosno ča to mi sami nismo u stanju reći. U silnen strahu da se ne zamirimo hašken sudu! Rekli su niki drugi stručnjaci da nijenu zemlju koja je došla u EU, nisu ni približno toliko zaje..vali i ucjenjivali kako Hrvacku. A naša Jadranka ni da pisne o ten! Nego se je, do suza tronuta, zahvaljivala tim gnusima iz EU za sve ča su s nami potpisali u ten pristupnen ugovoru. I Josipović š njon! Ma sram vas more biti!

I sada i oporba i vlast u isti rog trube istu štupidecu: "Hrvacka more biti ponosna na sve ča je do sad učinila na putu za EU". Uostalen niš čudnega. Bili su ponosni i kad su nas u NATO-pakt primili zajedno z ... Albanijon!

Ponos je zapravo relativna stvar. Ter su i pederi i lezbijke koji su paradirali po Zagrebu i Splitu za sebe rekli da su ... "parada ponosa"! Pa i uni koji dobije ... ponosu, more reći da je ponosan!

A znate koliko ta naša vlast more biti ponosna? Isto unoliko, koliko i ženska koja se svin silami i sredstvima trudila dobiti zaposlenje. Pak su je izjahali svi ud direktora do portira! I sad bi ta naša visoko-obrazovana ženska tribala biti ponosna ča je nakon svega dobila misto...spremačice! Ma dajte, vas molin! Inšoma, ta naša vlast, koja god bila, izgleda da ne zna reći: "Ne!" A i vlast i ženska koje to ne znaju... zasluzu isto ime! Ne reče se za niš da je politika ... kurva!

A ča ja znan, forši ne triba biti preveč kritičan prema unima koji su nekritični prema EU. Forši ta naša država ima i svoj plan! Pa da! Dojdeš lipo u EU, pak se zduživaš priko svake mire. I onda lipo toj Evropi rečeš: "Skužajte, ma mi više ne moremo svoje dugove platiti!" I ča će on-

da biti? Niš novega! Grčki model! Će nan lipo..."oprostiti duge naše, kako ča hi opaštaju dužnicima svojin...kruh naš svagdanji će nan i dalje davati...Amen!"

E, pa...malo morgen! Hrvacka je Hrvacka, a Grčka Grčka. Zajednički su njin sa-

vrag ne da mira (kako ni nestao Regici), sad bimo jopet nutra. U niku novu državu kojoj tepaju da je unija. Je, vraga! Država je to, država, van ja rečen! Ča nisu još stari Rimljani bili rekli da carstvo carstvu ne propišiva zakone. A ča ni ta EU

Iznova dolaze utvare....

mo Mediteran i...dugovi! I unda na kraju! Požurimo u tu EU ... dokle se još ni raspalila!!!

Nutra – van...

nutra – van...

Znate kad je uno Regica podučavala Dudeka kako se delaju une stvari. Pak uvako, pak unako ... (da ne ulazin baš u detalje), da bi njoj Dudek na kraju reka: - „E, Regica, Regica, ti ni sama ne znaš kaj hoćeš!“

E, takovi smo i mi Hrvati, isti kako Regica! Vero smo, van ja rečen!

Pogledajte si samo našu povijest u zadnjih sto lit. Smo bili u Austro-Ugarskoj. Pak smo zašli van iz nje kad je rat zgubila. I smo jako brzo pošli jopet nutra u drugu zajednicu, staru Jugoslaviju. Pak kad je ona zgubila rat, jopet van. I nakratko smo imali svoju NDH. Kad je ona zgubila rat, jopet nutra, u drugu Jugoslaviju. Smo iz nje pošli van, pak je i ona propala. I smo jopet dobili svoju državu. A kako nan

Hrvackoj propisala i propise i zakone! Zapravo, su nan nametnuli svoje! A koji su teški tako...jeno 7 kili!

I tako mi to s tin državami, nutra-van...nutra-van...!

Svaka nova država nas je uvjeravala da una prethodna ni valjala. A zagovornici novih budućih državah su nas uvjeravali da će nan sutra biti bolje. I? Kemu sad vironati? Vočito je da uvin našin politikantima ni uva naša samostalna Hrvacka ne valja. E, pa naravno! Sad kad je postala prazna vrića,углодана kost, ustrižena ovca, naravno da njin više ne valja!

Ako ste optimisti i euroskeptici kako ja, glave gori! Još ni sve propalo! Jer svaka nova država u koju su došli Hrvati je na kraju...propala! Kad smo mi Hrvati...je...ovaj...nestašni kako Regica; ča se tu more! Pak će nan usud biti nutra-van, nutra-van, na vike vikova! Amen! Proročanstvo? A, ma! Ćemo viditi!

Vaš

Blaž PILJUH

PREDSEDNIK MUNGOS

Što mačka koti, miše lovi. Ta se prastara pučka mudrost pokazuje na svakom koraku, pa tako i – na Pantovčaku. Uzalud se *predsjednik-pravednik* upinje ostaviti dojam da se može izdići iznad prizemnih, đilkoških doskočica svoga predšasnika, *predsjednika-građanina*. Kao što snahigui u znamenitoj priči **Ivane Brlić-Mažuranić** zapaluca jezik čim ugleda ptiće, tako je i **Ivu Josipovića** lako namamiti na izraze mržnje i nesnošljivosti. Samo neka mu se ukaže prikladna šuma *Striborova*: kulisa i ambijent pred kojim će dati oduška svomu nikad zatomljenu revolucionarnom boljševičkom zanosu.

Tako se zbilo i prigodom nedavnog Josipovićeva posjeta Izraelu. Nije predsjednik mogao odoljeti a da se ne pohvali trorogom kapom-partizankom koju mu je nosio otac, i da – krvožedno poput mungosa – podsjeti kako se ustaška *zmija* prijajila, ali joj glava nije sasvim satrvena. Znade predsjednik i bez savjetnika poput **Dejana Jovića** i Aleksandra Rank..., par don, **Perkovića**, koliko je tenkovskih ja-

raka i jama bezdanki napunjeno tim *zmi-jama*, kao stručnjak za kazneno postupovo pravo znade i kako su im poštivana prava dok ih je na zadnje putovanje slao očev ratni drug **Simu Dubajić**, a znade i to kako je otac prisezao drugu **Staljinu** i

onda simbolički batinao studente na zagrebačkom trgu zabranjena imena, i u tamnicama razasutima diljem zemlje.

Sve to predsjednik znade, ali unatoč tome – pravednički šuti. A Hrvati i opet imaju predsjednika kakvog su zasluzili. (V.K.)•

JEDNA SLIKA KAO TISUĆU RIJEČI

Bundesarchiv, Bild 101I-040-1553-21
Foto: Gruber, Dr. | 1943 September - Oktober

Iz dana tzv. oslobođenja Splita u rujnu 1943.

VISOKO NJEMAČKO DRŽAVNO ODLIČJE ZA UBOJICE

Pod naslovom „Visoko njemačko državno odličje za ubojice“, ugledni njemački tjednik *Focus* - koji u Münchenu

munjske u sibirske logore, krajnje je potičan i krajnje strašan. Čitatelju oduzima dah, u literarnom i u ljudskom smislu.

Focus: plodovi suradnje njemačkih socijaldemokrata s jugoslavenskim tiranom

izlazi u višemilijunskoj nakladi, a smatra se bliskim kršćanskim demokratima - objavio je u svom broju od 16. siječnja ove godine opširni članak novinara **Josefa Hufelschultea** o zahtjevu obitelji, čiji su članovi u Njemačkoj ubile jugoslavenske i rumunjske tajne službe, da se naredbodavcima, diktatorima **Titu i Ceaușescuu**, oduzme visoko njemačko odličje (Veliki njemački križ za zasluge) koje je prvi dobio 1974., a drugi 1971. godine. Uz članak je objavljen i razgovor s **Hertom Müller** (1953.) Njemicom iz Rumunjske, koja podupire zahtjev obitelji žrtava. Herta Müller je dobitnica Nobelove nagrade za književnost za 2009. godinu. Autorica je vjerojatno najljepših stranica o stradanju ljudi u komunizmu. Roman *Ljuljačka daha*, koji govori o odvođenju Podunavskih Nijemaca iz Ru-

Hufelschulte piše da je zahtjev prva pokrenula **Ljubica Miličević**, supruga **Nikole Miličevića**, koga su jugoslavenski agenti sa šest hitaca ubili u siječnju 1980. na parkiralištu u Ostendstrasse u Frankfurtu. Zahtjevu se u međuvremenu priključila i **Gizela Đureković**, supruga ubijenoga **Stjepana Đurekovića**. Osim književnice Müller poduprla ga je i berlinska Unija žrtava komunizma. Ljubicu Miličević, koja je nakon ubojstva supruga ostala sama s petero djece koja je sada prate u pravnoj bitci, zastupaju odvjetnici **Davor i Zlatko Prtenjača** iz Reutlingena. U prvome pravnom koraku odvjetnici su se obratili Njemačkom predsjedničkom uredu, nadležnom za odlikovanja.

Članak naglašava čudnu ljubav bavarskih socijalista i liberala prema Titu i Ceaușescuu, osobito tijekom vladavine kancelara **Helmuta Schmidta**, sedamdesetih godina. Svima je bilo poz-

nato da su diktatori naredbodavci političkih ubojstava disidenata na tlu Njemačke, no to očito nikome nije smetalo. Njemačka policija i tajne službi su imale zadatku držati oči zatvorenima.

Hufelschulte opisuje okolnosti ubojstva Nikole Miličevića, koje je uslijedilo nakon što je 1978. njemački ministar **Werner Maihofer** (FDP) odbio Miličevićevu izručenje u zamjenu za teroriste Frakcije Crvene armije (Rote-Armee-Fraktion) koji su se našli u Jugoslaviji, a što je Jugoslavija tada tražila. Opisuje i ubojstvo Stjepana Đurekovića te činjenicu da Hrvatska danas odbija izručenje tadašnjeg organizatora, za kojim postoji tjeralica. Govori i o drugim ubojstvima organiziranim sa strane jugoslavenskih tajnih službi, osobito o ubojstvu skupine Albanača u Untergruppenbachu 1982. – **Jusufa Gerville, Bardosha Gerville i Zeke Kadrija** - za koje bavarsko Ministarstvo unutarnjih poslova upravo obnavlja istražu. Također i o ubojstvima rumunjskog Securitatea koji je u Njemačkoj ostavio krvavi trag, ubijajući noževima, paklenim paketima i otrovima s polaganim djelovanjem.

Visoko njemačko državno odličje primilo je, uz Titu i Ceaușescuu, još samo četrdesetak stranaca – među njima kraljica **Elizabeta II.**, **Lech Walesa** i **Vaclav Havel**! Njemački predsjednik **Wulff** u međuvremenu je izjavio da suošće sa žrtvama, no da smatra kako će posthumnom oduzimanju odlikovanja na putu stajati pravne zapreke, budući da Tito i Ceaușescu više nisu živi.

U prijevodu donosimo razgovor s njemačkom nobelovkom.

Razgovor s Hertom Müller DOČEPAT ĆEMO SE MI TEBE, MA GDJE BILA

Nobelovka Herta Müller podupire zahtjeve da se visoko njemačko odličje posthumno oduzme diktatorima Josipu Brozu Titu i Nicolaeju Ceaușescuu.

- **Gospodo Müller, nekadašnja rumunjska tajna služba Securitate godi-**

Großkreuz für Mörder

Schloss, ganz an der Nixe. Oder war es doch nur die deplatte Auspuff eines Mögeln? Ein paar Anwohner der Ostendstraße in Frankfurt am Main schwiegen kurz hoch, schütteln dann aber den Kopf und erinnern: „Draußen ist ja nichts los.“ Nachdem es sich kurz vor 3 Uhr ein Sonntag im Januar 1988

Sechs Tage später findet ein Spaziergang durch den Frankfurter Kreisbach-Erbach-Kanal statt. Nikolaus Miličević, 42, er liegt neben seinem hellblauen Mercedes. Auf dem aufgestemmten Leiter des Maschinenhäuschens hinter dem Fahrzeug sind spärlich die Buchstaben „M 785“ zu erkennen. Der Kanalpolizist, das Milieu als engagierten Gegner des jugoslawischen Staatschefs Josip Broz Tito kennt, versteckt hinter dem Wagen einen kleinen Notfallrucksack, in dem ein kleiner Messer liegt.

Die sechzehn Kugeln, die Ihnen Mosa aus dem Hinterkopf töten, sollen eine Drohung an „Hegel“ an alle Regime-Kritiker in Deutschland sein, weiß Witwe Ljubica Miličević heute nach Durchsuchung aller Akten.

Die dramatische Vergeschichte: Am Flughafen Zagreb waren im Mai 1978 vier Terrorterroristen der Rote Armee Fraktion (RAF) festgenommen. Darunter befand sich auch der Schmiede-Einführung Beteiligten Brigitte Mohnhaupt und Peter Jürgen Boock. Wenig später hielt die jugoslawische Botschaft in Berlin den Bündesgesandten eines Kindes in Gefangenschaft.

Der damalige Bundesminister für Inneres Werner Maihofer (FDP) lehnte den Deal ab. „Für dieses Entsetzen ist mein

Die Familien von Opfern

verlangen, dass den Diktatoren Tito und Ceaușescu postum die höchste deutsche Orden aberkannt wird

ne Familie nachträglich dankbar“, sagt Ljubica Miličević. „Wir zugleich war damals kein Mensch mehr so sofort auf einer Witwe stand.“

Die Witwe und ihre Kinder überstanden bittere Zeiten. Der erschossene Ehemann wurde als Polsgänger diffamiert, als „Tito-Mörder“ mit einem eisernen Akzent. Doch noch schlimmerer

Fakt: Jugoslawiens Diktator Tito – von dem sie gegen Ende – per se – die Freiheit zur Entwicklung nach Dienststellen setzte, ist bis heute Träger des höchsten Ordens, den die Bundesrepublik verleiht.

Ex-Parteienangehörige im Zweiten Weltkrieg, die nach Massenverhältnissen und Vertriebenen damals in Bonn sozialberlinischen Kämpfen sehr geschwächt wurden, wurde Ende 1974 große Ehre zuteil: postum erhielt Gustav Heinemann von ihr die „Sternschnuppe des Großen Kreuzes des Verdienstordens der Bundesrepublik Deutschland“.

Mit diesem Orden zählt er zu den wenigen, die nicht nur die Stabschefhonorare ausüben, sondern Kontrinkönig Eliezer II., der frühere Chef der Securitate Lech Walesa sowie der kürzlich verstorbene Rebell und Ex-Präsident Vaclav Havel.

Aber nicht ohne Schaden für Deutschland, in der Reihe dieser Ordensträger einen Mörder wie Tito zu sehen“, fragt Miličevićs Tochter Katalin.

Im Pariser Hotel hat sie kürzlich beschlossen: Sie wollen über eine Einigung beim Bundespräsidenten Christian Wulff erreichen, dass dem 1989 verstorbenen Tito, dem damaligen Chef der jugoslawischen Geheimdienste, postum der „Sternschnuppe des Großen Kreuzes“ verliehen wird. Diese Initiative, so ihre Überzeugung, sind sie dem ermordeten Elektriker und Vater schuldig.

Die überzeugende Begründung kann kaum sein: 67 Dissidenten waren ihnen in der Zeit zwischen 1945 und 1989 in der Bundesrepublik zum Opfer, so ein Gutachter vor dem Münchner Oberlandesgericht. Das ist mehr als die Hälfte.

In dem Prozess gingen es um die Errichtung des Kroaten Slobodan Milošević, der 1982 nach München geflohen war und ein Buch über korrumpte jugoslawische Politiker geschrieben wollte. Zwei Killer schlugen ihm eine Jahr damit und der Axt den Schädel ein.

Das Gericht verurteilte einen Komplizen des flüchtigen Tito zu einer

Odlikja ubojicama

nama Vas je uhodila. Što Vi danas mislite o zahtjevu obitelji žrtava da se diktatorima Nicolaeju Ceaușescuu i Josipu Brozu Titu posthumno oduzmu visoka njemačka odličja budući da su i jedan i drugi odgovorni za ubojstva u Njemačkoj?

Dobro razumijem obitelji koje su izgubile supruga, oca ili sina. Izričito podupirem njihov zahtjev. Oduzimanje odličja bila bi važna ispravka te jasan znak za buduću praksu dodjele odličja. Ima još diktatora koji će posjećivati Njemačku.

- Ruminjsku ste smjeli napustiti 1987. Zašto ste i ovdje osjećali da Vam prijeti opasnost od rumunjske tajne službe Securitete?

Znakovi su bili jasni. Primjerice, u lipnju 1989. obavijestio me Specijalni odjel berlinske policije da je uhićen rumunjski agent koji me pratio. Upozorili su me tom prilikom da su mu zadaće ubojstva. U dokumentima agenta Edmunda H. (ime pozнато redakciji Focusa) Specijalna policija je našla popis s imenima budućih žrtava. Na popisu je bilo i moje ime.

- Što danas radi vjerojatni atentator Edmund H.?

Kako čujem, u Rumunjskoj ima tvornicu. Gotovo sve osobe iz nekadašnje rumunjske tajne službe su danas na dobrom položajima. Više od 40 posto ljudi iz Securitatea radi za Rumunjsku obavještajnu službu (SRI). Smatram skandaloznim da su sve dosadašnje demokratski izabrane vlade sprječavale pristup dokumentima o zločinačkim aktivnostima Securitatea u inozemstvu. Svi dokumenti su nedostupni.

- Već 1988., godinu dana nakon dolaska u Njemačku, osjetili ste ruku Securitatea, koja se pružala sve do Zapadnog Berlina. Što se dogodilo?

Traumatski događaj. Posjetila me priateljica Jenny. Poznavala sam je iz vremena kad sam u Rumunjskoj radila kao

Die Kämpferin
Im Fadenkreuz der Securitate

I Beobachterin
Herta Müller, in Rumänien geboren, wurde 2009 der Literatur-Nobelpreisträgerin. In ihrem Werk beschreibt sie kommunistische Regressions.

I Zeitspanne
Commissar, Geheimdienst setzte sie massiv unter Druck. 1987 verließ sie das Land.

»Wir kriegen dich überall!«

Literaturnobelpreisträgerin Herta Müller unterstützt die Forderung auf Anerkennung des höchsten deutschen Ordens für die Diktatoren Josip Tito und Nicolae Ceausescu

Frau Müller, der rumänische Geheimdienst Securitate hat Ihnen jahrelang geschrieben. Was drückte er Ihnen über die Forderung entweder Opferformulieren, den Diktatoren Nicolae Ceausescu und Josip Broz Tito den höchsten deutschen Orden verliehen zu wollen? Und warum schreibt die Bundesrepublik verantwortlich waren?

Ich kann diese Familien, die den Eltern, dem Vater und den Sohn verloren haben, sehr gut verstehen. Ich weiß nicht, was es ist, was ich vielleicht eine Abwertung ausdrücke. Eine Anerkennung des Ostens wäre eine wichtige Korrektur und ein deutsches Signal für zukünftige Verhandlungen mit diesen Ländern. Denn es gibt ja noch einen Deutschen, der in Deutschland besuchten werden.

1987 durften Sie Rumänien verlassen und in die Bundesrepublik ausreisen. Warum rührten Sie sich aus?

Weil es mir ernst zu nehmen Hunde weise gab. Im Jahr 1988 informierte mich zum Beispiel die Direktion Spionageabwehr des Berliner Polizeiabteilung, dass ein offizieller rumänischer Agent vorbereitet worden sei. Man warte mich damals, es gebe Indizien, dass er

Mit Mundautzagn unterwegs sei, in den Untergangsstufen Edmund H. (Name der Sekretärin) habe keinen Kontakt mehr mit dem rumänischen Staatschutzbeamte unter anderem auch meinen Namen und meine Adresse.

Was war der wesentlich vorherrschende Attentäter H. heute?

Er betreibt, wie ich hörte, in Rumänien eine Staffabrik. Fast alle Leute aus dem rumänischen Geheimdienst sind heute wieder in Rumänien. Mehr als 40 Prozent der früheren Securitate-Arbeiter für den neuen rumänischen Informationsdienst SIS, den Nachfolger des alten Kommunistischen Nachrichtenapparates. Und wenn sie es empfehlen, kann man ihnen in Rumänien die Unterlagen über die Auslandsaktionen der Securitate nicht abnehmen, weil sie zugänglich machen wollte und die Akten unter Verschluss gehalten werden.

Schen 1988, ein Jahr nach Ihren Ausreise, spürten Sie den langen Arm der Securitate in Berlin? Was befürchteten Sie?

Ein traumatisches Erlebnis. Ich bekam Besuch von meiner Freundin Jenny, gleichzeitig während meiner Zeit als Über-

setzerin in einer Traktorenfabrik konnten gehört werden. Jenny und ich waren sehr erschrocken, als ich gleich nachher Jenny in ihrem Pass entdeckte und sie zur Roten Stille, gesandt sie, dass der Geheimdienst sie gescheitert habe. Sie sagte, ich stünde auf einer Todesliste. Jenny sollte unsere Wohnung und unsere Gewohnheiten austrosten.

Haben Sie Jenny nicht gleich vor die Tür gesetzt?

Nein, als ich in ihrem Koffer noch einen Nachschlüssel zu unserer Wohnung und die Telefonnummer des rumänischen Konsulats gefunden habe.

Wie und Sie mit dem Hinweis auf die Todesliste umgegangen?

Ich habe das alles sehr ernst genommen. Ich habe ja auch noch im Uhr, was den kommunistischen Securitate-Mitarbeiter nach einem gefangen Spionenverbrechen zweifelhaft.

Was hat Ihnen gesagt?

Bei Verhören sagten man mir oft: Es gibt Vorsatzsaudia. Oder: Wir wussten dich ins Wasser. Und dann kurz vor meinem Arrest: Wir kriegen dich überall.

INTERVIEW: COSTI HÜPFELSCHEID
FOCUS 5/2012

Rumunjsko-njemačka nobelovka Herta Müller

prevoditeljica u jednoj tvornici traktora. Jenny je bila teško bolesna od raka. Tijekom njenog boravka kod mene slučajno sam u njenoj putovnici uočila putne vize za nekoliko zemalja. Kada sam je pritisla pitanjima, priznala je da je šalje tajna služba. Rekla mi je da sam na popisu za odstrel. Zadaća joj je bila da upozna moj stan i način života.

- Jeste li Jenny izbacili?

- Tek kada sam u njenom kovčegu našla i ključ moga stana te telefon rumunjskog konzulata.

- Kako ste živjeli s osjećajem da Vas želete ubiti?

Prijetnju sam doživljavala ozbiljnom. U ušima su mi još bile riječi visokog oficira Securitatea kada me je uzalud nagovarao da počnem raditi za njih.

- Što Vam je rekao?

Na saslušanjima su mi često govorili: postoje prometne nesreće. A mogli bismo te baciti i u vodu. A prije odlaska u Njemačku: dočepat ćemo se mi tebe, ma gdje bila.

(Prir. i prev. M. R.)

MOTRIM SJAJ ZVIJEZDA

Starost je stanje
mirovanja,
a ja krećem.

Starost je crna marama,
a ja srećem
samo rumena lica.

Starost je tmica
bez mjesecine,
a ja vidim
sjaj zvijezda

u Tvojim očima
i neki strah
i srh
što struji
zapešćem.
Početak i kraj
na ušću rijeke.

Dah
i
prah
i sunce koje nas
pali.

Višnja SEVER

SIROMAH GUTA SVOJ ZALOGAJ

siromah guta svoj svakodnevni zalogaj
gleda u prazno
blijed
promukao
izbradzano lice
u mlada čovjeka
u pogledu glad

Bruno ZORIĆ

SLIČICE I ISKRE O JOSIPU BROZU TITU

Ovim se prilogom, na temelju svjedočenja sudionika komunističkoga tzv. Narodnooslobodilačkog rata te brojnih publicističkih priloga pokaže uloga i značenje **Josipa Broza Tita**, kao nositelja i zapovjednika jednog lanca u ratu, a posebice u poraću od svibnja do lipnja 1945. u kojem je izvršen pokolj jedne šestine cijelokupnog stanovništva Hrvatske.

Pristup

Josip Broz rodio se u Kumrovcu, službeno: 25. svibnja 1892., od oca Hrvata i majke Slovenke. O nadnevku rođenja postoje nejasnoće. Jedni smatraju da se Josip Broz, prema krsnom listu, rodio 7. svibnja iste godine. Ako je ovaj nadnevak točan, nije poznato kako je došlo i na koji način do 25. svibnja. «Nejasnoća postoji i u pogledu identiteta same osobe. **Antun Vrdoljak**, poznati filmski redatelj zaključuje da se doista radi o Josipu Brozu iz Kumrovcu, a ne o nekom strancu o čemu postoji jedna čitava mitologija. (Stjepan Šulek, «Tito-negativan fenomen stoljeća», *Hrvatsko slovo*, 10. srpnja 2009., str. 28.). Nejasnoća postoji i o tome kako je došlo do nadimka Tito. Priča se da je Josip Broz, kao generalni sekretar Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) u jednoj sjednici bliskih suradnika određivao zadatke na način da nikoga nije prozvao po imenu i prezimenu, već je upirući prstom prema svakome govorio: Ti to, ti to.... Nakon toga su ga sudionici nazvali Tito. Tijekom rata pjevale su se pjesme kao npr. «Druže Tito mi ti se kunemo», «Ide Tito preko Romanije, a drug Staljin preko Germanije». Pjesnik **Vladimir Nazor** ispjевao je odu Titu, kao što je ranije ispjevao i Poglavniku **Anti Paveliću**. Tijekom početka rata u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH) nije se govorilo o postojanju Tita kao osobe, već da ta riječ znači: *Tajna internacionalna teroristička organizacija*. Vrlo brzo počelo se govoriti o Titu kao organizatoru borbe protiv NDH, a za obnovu Jugoslavije.

Pero Simić, srpski novinar u knjizi *Tito fenomen stoljeća*: Mnogo se toga spekuliralo o tome je li Josip Broz sudjelovao u Španjolskome građanskem ratu. Simić je podatcima i svjedočanstvima dokazao da je Tito doista bio u Španjolskoj. To je potvrđio i najbliži Titov suradnik **Edvard Kardelj** još 1943. Tito je to uvijek nijeka-

Piše:

Slavko RADIČEVIĆ

o. Međutim, brojni ga njegovi suvremenici demantiraju.

Josip Broz Tito bio je uistinu povijesna i kontroverzna osoba. On nije bio socijalist, ni socijaldemokrat, a o njemu kao o demokratu se ne može ni govoriti. Bio je diktator koji je uzdigao kult svoje osobe uz pomoć komunista i komunističkih antifašista, pronalazeći načina da svoju diktaturu predstavi kao samoupravni socijalizam. Iskoristio je prednost u sukobu s Informbirom, našao mjesto u svjetskim zbivanjima i među nesvrstanima, stvara-

Hrvat, a poslije toga se predstavljao da je Jugoslaven i bio je jugoslavenski nacionalist i unitarist. Kao političar je, nema dvojbe, stekao ugled među Saveznicima nakon raskida sa Sovjetskim Savezom. On je bio najbolji **Staljinov** učenik, poznat pod imenom Valter, koji je preuzeo njegove metode tijekom rata i poraća kako bi se održao na vlasti. Tito se znao dodvoriti ne samo Staljinu, već i **Churchillu**.

Tito u Moskvi

Milovan Đilas, uvaženi član KPJ rekao je: «Josip Broz podržavao je Staljina i Staljinovu monolitnu politiku mnogo prije nego je stigao u Sovjetski Savez rane 1933. Štoviše on je prototip novog monolitnog duha u partiji. Staljin i staljinizam

Jugoslavenski diktator okružen najvjernijim suradnicima

jući lažne vrijednosti o proglašenju samoupravljanja.

Tito je u vrijeme svoje vladavine živio u dobru i raskoši, imao je i raspolagao vila: vila Zagorje, Brdo kraj Kranja, u Beogradu i druge, imao je osobni sanatorij u Igalu, rezidenciju na Brijunima, raspolagao jahtama i brodom Galeb, Plavim vlakom. Imao je neograničena finansijska sredstva te poseban, vrlo luksuzan i raskošan život. Komunisti i njihovi antifašisti su to dobro znali, javno ga obožavali i sami se ponašali slično njemu, gdje je to bilo moguće. Njegova dugogodišnja vladavina treba biti predmet posebnog znanstvenog interdisciplinarnog razmatranja, a već sada treba brisati njegovo ime u svima naseljima i gradovima. Tito je bio uvjeren da samo KPJ odnosno SKJ pripada pravo na upravljanje državom. Samo je jednom, koliko se sjećam, rekao da je

sukladni su Titovom mentalitetu i njegovom ideološkom razvoju». **Silvio Elletz** u knjizi *Titove tajanstvene godine u Moskvi* piše: «Josip Broz Tito bio je jedan od čelnika komunističkih partija Europe, kojega na položaj generalnog sekretara CK KPJ nije postavila komunistička organizacija Kominterna, nego tajna policija i osobno sovjetski komunistički diktator Josip Staljin za kojega je počeo raditi 1934. Tito je u Komunističkoj internacionali dobio konspirativno ime Valter. Josip Broz imao je i druge pseudonime: P. F., Josif, J. Broz, Gregorijević, Rudi, Pepo i dr. Valter je od drugova u Moskvi tajio tajni identitet. Broz je za vrijeme boravka u Sovjetskom Savezu napisao za NKVD karakteristike za sve vodeće jugoslavenske komuniste koji su ga podupirali i pomagali da napreduje u komunističkoj hijerarhiji u Moskvi. U tim zločinima Valter

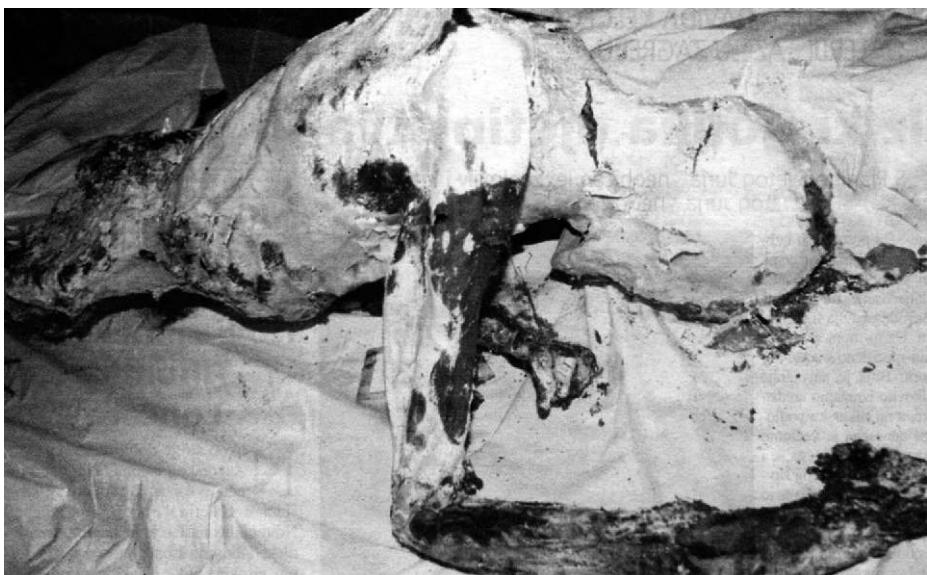
je nadmašio Staljina. I on je, poput Staljina, vjerovao da su zločini od povijesnog zadatka komunista.»

U Staljinovim čistkama od 1936. do 1939. život je izgubilo nekoliko milijuna ljudi, a među njima je ubijeno oko osam stotina jugoslavenskih komunista koji su kao izbjeglice živjeli u toj državi. Među njima bilo je i nekoliko komunista hrvatskog podrijetla, kao što su npr. **Duka Cvijić**, **Stjepan Cvijić**, navodno i **Josip Čižinski** poznat pod pseudonimom Milan Gorkić. Tito ni do kraja svoga života nije jednog od njih nije rehabilitirao. Titu je priznat radni staž proveden u Kumrovcu do 1943., provedeno vrijeme naukovanja, služenje vojnog roka u austrougarskoj vojsci, sudjelovanje u austrougarskoj kaznenoj ekspediciji protiv Srbije, ratovanje protiv Rusije, rusko ratno zarobljeništvo, 5,5 godina robije u Lepoglavi te rad u Kominterni. Priznat mu je ukupni staž od 36 godina, 5 mjeseci i 13 dana. Radni staž priznao mu je Jugoslavenski mirovni fond u Beogradu ožujka 1945. tako da je uoči stupanja na vlast imao već godine za mirovinu.

Titova vladavina

Jože Pirjavec u knjizi *Tito i drugovi* navodi: «Kad je 1937. Tito došao na čelo Partije, uklonio je staru nomenklaturu i na njezino mjesto doveo mlade ljude, 20 godina mlađe od sebe. U njima je Tito dobio iznimno dobre suradnike, fanatike koji su ga bili voljni slijediti i koji su u njemu vidjeli vođu za kojim su bili spremni ući u vatru. Svi oni: Đilas, Kardelj, **Ranković** i drugi bili su u zatvorima u vrijeme stare Jugoslavije. Jedini čovjek iz stare garniture koji je ostao s Titom bio je **Andrija Hebrang**, a upravo se njega Tito najbrže riješio. Hebrang nije u Titu video svoga vođu, jer se smatrao ravnopravnim».

O Hebrangu se u Hrvatskoj obično mislilo kao o Titovoj žrtvi. Mislim da je Hebrang zapravo bio Titov rival i to na jednoj višoj razini. Poslije 1945. Hebrang je sve više postajao Staljinov čovjek. Mislim da je Staljin želio Hebranga za Titova nasljednika, tako da se Tito Hebranga počeo bojati 1946., a ne tek 1948. nakon što je Hebrang otisao u Moskvu. «Da je Hebrang došao na vlast, imali bismo drukčiju Jugoslaviju» (Denis Roman, snimio Damir Škombrlj, *Novi list, Pogled*, 4. lipnja 2011., 12.-13.)

Huda jama: jedna od trajnih spomenika Titove strahovlade

Tito je bio pohlepan za vlašću. Za njega je ideologija bila sredstvo za ostvarenje vlasti, a vlast ostvarivanje osobnog nagona i zato je bio nemilosrdan u obrani vlasti. (Vladimir Mrkoci, *Hrvatsko slovo*, 5. lipnja 2009. str. 5.) Tito je bio utemeljitelj komunističkog pokreta u Jugoslaviji, simbol zloglasnoga komunističkog režima te neosporni gospodar Jugoslavije. Bio je: 1. generalni sekretar CK KPJ od 1937., 2. vrhovni komandant partizanskih odreda i narodnooslodilačke vojske te vrhovni zapovjednik Jugoslavenske (narodne) armije, 3. doživotni predsjednik SFRJ, 4. počasni član JAZU od 1947., Slovenske i Srpske akademije nauka i umetnosti od 1948., 5. počasni doktor Rangoonskog sveučilišta.

Poslije Drugoga svjetskog rata imao je ključnu ulogu u slamanju svakog pokušaja stvaranja hrvatske samostalnosti i održavanja SFRJ, što je i bio jedan od njegovih glavnih zadataka. Poznata je Titova izjava: «Prije će Sava poći uzvodno, negoli će Hrvati imati svoju vojsku». Do-

godilo se da je Hrvatska organizirala svoju vojsku i u Domovinskom ratu pobijedila njegovu JNA.

Romansa Tita i Jovanke

Pirjevec u razgovoru navodi: «Tito nije imao sreće sa ženama. U Moskvi se oženio sibirskom djevojčicom **Pelagijom** koja mu je rodila sina koji je ubrzo predan u dječji dom i nestala. Govori se da je bila uhićena u jednoj Staljinovoj čistki i upućena u Sibir, odakle se nije vratila u Moskvu. Zatim je u Zagrebu s **Hertom Haas**, jednom od njegovih žena, koja je po mom sudu bila na njegovoj razini i koja mu je pomagala. No, 1941. dok je ona očekivala njegova drugog sina, Tito ju je počeo varati s neuralgičnom i preplašenom **Zdenkom Paunović** (Davorjankom Paunović zv. Zdenka, op.) Ona je bila potpuno nedoraska u ratnim danima. Umrla je 1946. Nakon tогa oženio se **Jovankom Budislavljević** koja je bila njegova peta žena i najlošiji izbor, koja mu je jednostavno uništila život». (D. Roman, «Jovankina neurotičnost uništila Josipa Broza, NL, 4. lipnja 2011., str.12.-13.)

Mrkoci («Zadnja bitka Josipa Broza zvanog Tito», *Hrvatsko slovo*, 15., 22., 29. svibnja 2009.) piše: «Titovi najbliži suradnici koji su ga dobro poznavali smatrali su svojom partijskom zadaćom, druga Staroga seksualno 'obezbjediti', a možda je to i sam želio. Na preporuku ličkog Srbina, pukovnika **Doke Jovanića** (priča se da je to bilo na preporuku **Ivana Krajačića Steve** po zahtjevu Aleksandra Rankovića) odabrana je Jovanka Budislavljević, lička Srpskinja, se-

Tito u poodmakloj dobi

ljačka djevojka koja je u partizanima zavrsila sanitetski tečaj i dotjerala do sanitetske narednice, imala je fizičke sposobnosti i partijski pedigree te bila dostojna odgovarajućeg zadatka. Broz je bio zadovoljan njezinim kvalitetama i narednica saniteta ubrzo je postala tajnica predsjednika države Josipa Broza Tita. U vrlo kratkom vremenu od narednice saniteta postala je majorica. Nakon pet godina romanse; Josip Broz odlučio je vezu učiniti legalnom. Godine 1951. u jednoj vili na Dunavu pokraj Iloka, izvršena je službena registracija braka, mladoženja je za ženu uzeo 38 godina mlađu djevojku. Registracija je obavljena u tajnosti i bez javnosti, jedan od kumova bio je Aleksandar Ranković. Usprkos razlike u godinama 60:22, ali i hijerahije: maršal - narednica, postojala je među njima jedna dubla unutarnja veza: klasno podrijetlo. Da bi stekla manire i ponašanje, koje zahtijeva status prve dame jedne komunističke kraljevine, Jovanka je poslana u inozemstvo. U jednoj ambasadi učila je manire diplomatskog bontona. Tako je Jovanka uz tečaj saniteta, svladala i kratki tečaj diplomatskog bontona.»

Promjena statusa dovela je do promjene njezina ponašanja i interesa. Dosada se Jovanka bavila pitanjem dvora, nadzirala pripremanje hrane i održavanje reda u kući, a uputila se i u otpuštanje osoblja. Sad se počela baviti politikom, najprije personalno-političkim pitanjima, utjecala na postavljanje političkih funkcionara, ambasadora, ministara, generala i u drugim političkim pitanjima, sudjeluje na važnijim sastancima i utječe na donošenje odluka, sjedi redovno s desne strane Tita. Godine 1971. sudjelovala je u Karađorđevu u obračunu s Hrvatskom. Broz je u svemu podupire i hrabri, izjavljuje kako u bračnoj sobi raspravlja o raznim političkim temama, samoupravljanju i nesvrstnosti.»

Sedamdestih godina Tito se počinje žaliti drugovima na Jovankine postupke: da ga ona maltretira i ne daje mu ništa za doručak, jer je ispraznila hladnjak. Prema Titu ponaša se često nepodnošljivo. Zbog svađe on je znao napustiti kuću i noć provesti u pomoćnoj kući cvjećari, a jednom su ga našli u pidžami na ulici na pločniku pred kućom. Sukobi su postojali sve češći i žešći. Klimaks se odigrao 1973. u Igalu, kad je Tito otišao na liječenje išljasa u svoj osobni sanatorij, ali bez Jovanke. Međutim, brzo iza njega je stigla Jovanka te je došlo do otvorenog sukoba i skanda-

Stane Dolenc i Tito u karakterističnoj pozici

la. Pojavila se treća osoba, mlada maserka **Darjana**, koja je svakodnevno masirala Tita. Tu se Josip Broz ponovno potužio drugovima i oni su se prestrašili za njegov život. **Stane Dolenc i Petar Stambolić** odvode Jovanku prisilno u Beograd. Broz je tražio od drugova pomoći, jer da mu Jovanka otežava liječenje i vršenje državnih i političkih poslova. Na traženje Tita osnovana je liječnička komisija koja će ispitati Jovankino zdravstveno stanje. Na temelju mišljenja Titovih liječnika sačinjen je izvještaj o njezinu zdravstvenom stanju, u kome se navodi da je drugarica Jovanka paranoidna ličnost, koja ima ideje o proganjivanju i proganja druge, da se služi insinuacijama, zloupotrebom istine i da takvim postupcima uznenimira predsjednika i otežava njegov rad i liječenje. Izvještaj su potpisali svi liječnici Titovoga tima.

Ovo je praksa iz Sovjetskog Saveza, gdje su liječnici književnike i ljudi koji su kritizirali vlast zatvarali u psihijatrijsku kliniku i liječili šokovima i terapijama. Isti napredno dostignuće sovjetske medicine prihvatali su i komunistički «lekari» u Jugoslaviji. Predsjednik Tito se složio s ovim izvještajem i odobrio iznošenje na oba predsjedništva, partijskomu i državnomu.

Josip Broz Tito naredio je 22. prosinca 1973. da se osnuje državno-partijska komisija za ispitivanje slučaja drugarice Jovanke. Predsjednik komisije je bio je **Ratko Dugonjić**. Komisija prema zapisniku od 7. ožujka 1974. navodi: a) Tito je postao Jovankino oruđe i ona na taj način po-

lako osvaja vlast u vrhu države, b) Jovanka se od 1958. intenzivno angažirala na «spoljnim» poslovima, c) Jovanka je otpustila sto službenika i članova posluge u rezidenciji u Beogradu i oko 1.000 ljudi iz rezidencije na Brijunima, u Karađorđevu i Dobanovicima, na Brdu kod Kranja d) Jovanka je od 1964. do 1968. sudjelovala u svim službenim razgovorima predsjednika Republike, e) Dugonjić (poslije razgovora s Jovankom) kaže: «Ako bi još jedan ovakav razgovor imao, ja bih poludio», f) Kardelj: «Tito je bolestan čovjek. Trebalo bi razgovarati o njezinoj izolaciji.»

Optužbe su absurdne, ako se «angažovala u spoljnim poslovima» i «sudjelovala u razgovorima», to je učinila uz odobrenje i na poziv Broza. Da bi se u kući popravila situacija: uvodi se mjesto sekretara, jer je Jovanka do sada vršila ulogu sekretarice. Jedina mjeru je smjenjivanje Jovanke kao sekretarice. Jovanka je, međutim, saznala za liječnički zapisnik i dijagnozu te tražila osvetu. Svi liječnici na VMA otpušteni su, imenovani su novi liječnici i trojica iz Zagreba. Odnosi su se popravili te je donešena odluka da se Jovanka odlikuje najvišim ordenom. Odlije je trebalo biti uručeno na dočeku Nove godine 1975. u Zagrebu. Jovanka se tako poslije devet mjeseci pretvorila od paranoika i državnog neprijatelja u narodnog heroja. Nitko se od sudionika nije našao uvrijeđenim i poniženim, osim Jovanke koja je odbila odlikovanje, jer da ju odlikovanjem žele potkupiti.

«Tu je opet Broz bio u punom sjaju, odrekao se ljudi koji su mu služili i koji su

izvršavali njegove naredbe. Odbacio ih je bez zahvalnosti i bez obzira. Opet je postao stari enkavedeovac koji nema obzira, ni zahvalnosti, ni prijateljstva. Ljudima i institucijama služi se kao s higijenskim papirom».

U ljeto 1976. bilo je zasjedanje nesvrstanih u Colombu. Kako u Colombu nije bilo dovoljno dobre vile za smještaj delegacije, ona je smještena na 18. kat hotela Internacional. U pola noći osobni liječnik **dr. Matulović** pozvan je u Brozov apartman. U dnevnoj sobi zatekao je zaplakanu Jovanku. U spavaćoj sobi zatekao je Broza zajapurenog i pitao ga što se zbijalo te koje su mu tegobe. Rekao je da je drugarica Jovanka uz pogrdne riječi izbacila fizioterapeutkinju Darjanu te rekla da neće dopusiti da maserka prekorači prag njene sobe i da će napraviti skandal.

Jovanka je u noći nenadano ušla u sobu i našla Broza i maserku *in flagranti*.

Liječnik ga je pregledao i dao mu lijek za umirenje te preporučio mirovanje. Na izlasku je Tito doktoru rekao kako on ne može biti koncentriran za obavljanje poslova koji se od njega očekuju. Napomenuo je da je Jovanka htjela fizički se obraćati s Darjanom, pa se on morao postaviti između njih da bi zaštitio Darjanu. Pred vratima je doktora dočekala Jovanka i po-

žalila mu se: «Zamislite, druže doktore, on me ošamario. Nije to običan šamar. U šamaru bila je sva njegova mržnja i jed. Zamislite da on meni opali šamar zbog maserke, koja nije dostažna ni da mi ime spomene, da čovjek svoju suprugu ošamari zbog jedne protuve».

Drugog jutra došlo je do preseljenja na *Galeb* gdje se masaža mogla bolje obaviti i osigurati od Jovankina upada. Liječnici su utvrdili da Jovakin napad nije imao težih posljedica na predsjednikovo zdravlje niti na vršenje državnih poslova.

Na konferenciji nesvrstanih predsjednik je održao govor pozdravljen pljeskom i primio odlikovanje za svoje zasluge u radu pokreta nesvrstanih. Bračni odnosi opet su uspostavljeni i Jovanka je bila domaćica na svečanom primanju. U nazoznosti liječnika raspravljano je o masaži. Jovanka je ogorčena zbog masaže i tvrdi da će škoditi Brozu, a Broz se borio za masažu. Liječnik utvrđuje da masaža neće smetati, već će ga relaksirati i da večeras ne bi trebala dulje trajati. «Poslije ovoga u Titovom pogledu bila je zahvalnost, a u Jovakinom hladnoće i odbojnosti. Svi ma je bilo jasno što se podrazumijeva pod pojmom masaže.»

Otkrilo se da uzrok sukoba nije bilo razilaženje u pitanjima nesvrstanosti ili sa-

moupravljanja i Jovankine ambicije za vlast. Nije u pitanju dolazila masaža, već uklanjanje maserke, plavokose Darjane, 50 godina mlađe od Tita. Dok su odnosi Tita i Jovanke bili sve hladniji, između maserke i Tita bili su sve prisniji, a masaže su dulje trajale. Maserka Darjana kazuje: «Ja Tita mnogo volim. Tito je pažljiv, osjećajan, iskren i neposredan. Između nas nema tajni. Sve što ga tišti i sve što mu smeta on meni otvoreno kaže. Između nas nema tajni. Poznajem svaku njegovu boru, svaku njegovu dlaku, svaki madež, svaku bradavicu».

Kao simbol novog početka Broz počinje i gradnju nove vile na Dedinju, pored Užičke 16 i Belog dvora. To je treća rezidencija, čitav kompleks na 9.000 hektara. Vila je bila ovalnog oblika, imala je stambeni prostor od 4.000 četvornih metara. Golemi podrum i veliku ovalnu dvoranu, vjerojatno za masažni stol... Bila je to 41. rezidencija proletera Broza. Toliko dvoraca nisu imali ni Habsburgovci. Ali do useljenja nije nikada došlo. Broz je odgodio useljenje u prosincu, jer je želio ići u lov u Karađorđevo. «Tamo ću čekati Novu godinu, pa kad se vratim početkom 1980., onda ćemo osigurati službeno otvorenje».

(nastavit će se)

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Vojnovićeva 15)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002.- svi brojevi časopisa (1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podruž. Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Usomjene na godine tamnovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Korićani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crmoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945. – 1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
SLAVKO RADIČEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podruž. Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvat. političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
MATO LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn

VLADI REPUBLIKE HRVATSKE PODNESEN ZAHTJEV ZA DONOŠENJE ZAKONA O LUSTRACIJI

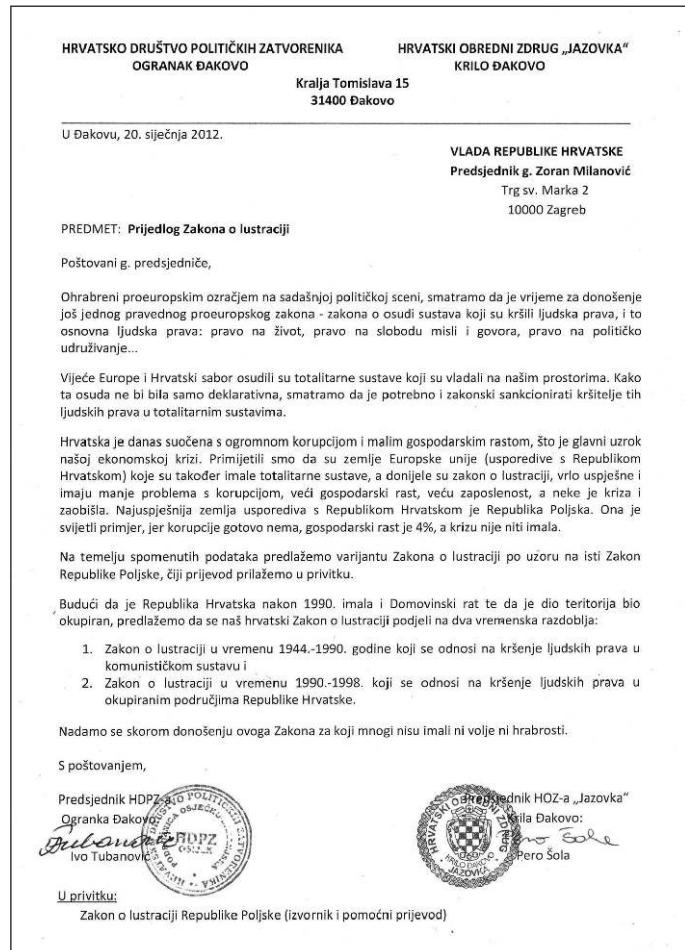
Čitava je povijest čovječanstva povijest neuspjelih pokušaja. No, onaj tko ne pokušava, taj unaprijed priznaje poraz. Vjerljivo time su se vodili predsjednici đakovačkog ogranka HDPZ-a (**Ivo Tubanović**) i predsjednik đakovačkoga krila HOZ-a Jazovka (**Pero Šola**) kad su se 20. siječnja 2012. pismom obratili predsjedniku vlade **Zoranu Milanoviću**, tražeći donošenje *Zakona o lustraciji*.

Svemu su zahtjevu priložili izvornik i prijevod analognoga poljskog zakona, podsjetili na brojne međunarodne dokumente koji bi – kad bi Hrvatska poslušno slijedila i takve naputke, a ne samo one koji se odnose na progon i zlostavljanja hrvatskih branitelja – potaknuli vladajuće strukture da lustracijski zakon donesu. No, između onih koji su do jučer vladali Markovim trgom i onih koji njime odnedavno vladaju, u tome nema velike (zapravo: nema nikakve) razlike.

Ali, neka bude zabilježeno da je i ovaj pokušaj učinjen.

A zanimljiv je on još i po tome što podnositelji predlažu da se u zakonskome tekstu predviđi lustracija za dvije kategorije osoba: one koji su kao eksponenti jugoslavenskoga komunističkog sustava od 1994. do 1990. ubijali, progonili, zlostavljali i špijunirali ljudi različitih političkih uvjerenja, te za one koji su to isto radili od 1990. do 1998. na okupiranim područjima Republike Hrvatske.

Uredništvo prima opklade, kladeći se na to da vlada Republike Hrvatske ne će podnositelje zahtjeva udostojati niti odgovora. No, zato će odgovoriti podnositeljima peticije da se zaustavi bura koja je slomila orah ispred kuće jednoga srpskog povratnika u Lukovici, i da se žestoko osudi studen uslijed koje je smrznula vodovodna cijev u kući jednoga od onih koji su od *ustaša* u studenome 1991. *oslobađali* Vukovar... (V. S.)

PODRUŽNICA GOSPIĆ PODNIJELA KAZNENU PRIJAVU PROTIV POČINITELJA RATNIH ZLOČINA

Nakon što je predsjednik gospićke podružnice Hrvatsog društva političkih zatvorenika, **Ivan Vukić**, 8. siječnja 2012. usmeno podnio prijavu mjerodavnim vlastima zbog postojanja osnovane sumnje da je u Gornjem Kosinju počinjen ratni zločin, podružnica je početkom veljače ove godine predala i kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja u pisnom obliku. U idućem ćemo broju o tome izvestiti opširnije, donoseći i nekoliko fotografija zemnih ostataka žrtava, koji se nalaze se u šilji – jami na 534 m n/m i to na položaju S 44 44,261'-I 15 16,526'.

Kaznena je prijava dostavljena policiji i državnom odvjetništvu, ali su njezine kopije dostavljene i političkim vlastima (uključujući predsjednika Republike kojemu *lijepo stoji partizanska bluza*), jer je svakomu jasno da se problem može riješiti samo na političkoj razini. O neovisnosti hrvatskog pravosuđa mogu govoriti samo naivni i oni koji ne žele vidjeti da se postupa žurno i poslušno kad nalozi dolaze iz Haaga i Bruxellesa, kad se progoni par ostarijih ustaša koji su nekim čudom preživjeli pokolj 1945., ali kad se radi o istrazi komunističkih zločina i o pokoljima

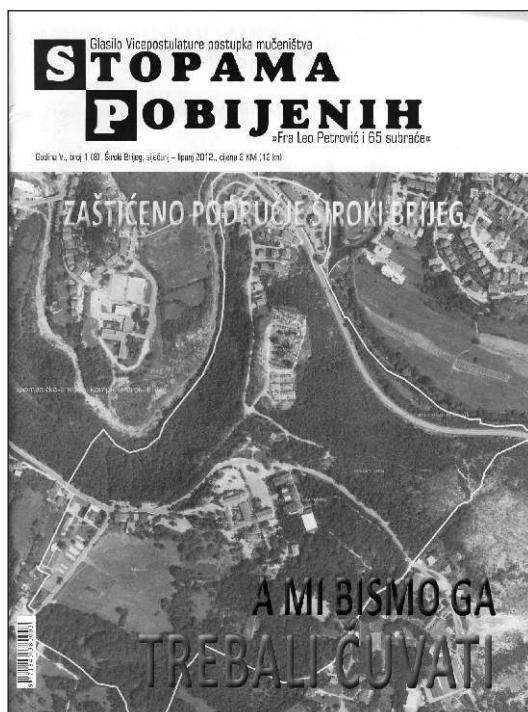
koje je izvršila Jugoslavenska armija, u tim slučajevima nikakve istrage nema. Jednako tako – zar treba spominjati – gospićka podružnica HDPZ-a, kako su nam priopćili, nije primila nikavu povratnu obavijest o tome, kane li policija i državno odvjetništvo postupiti po kaznenoj prijavi. Iskustvo nas uči da će se, ako kojim slučajem stvar ne ignoriraju, zadovoljiti time da budu pogrebnici, i da nam opet mažu oči kako se, tobože, nešto radi... (V. M.)

STOPAMA POBIJENIH – IZIŠAO BR. 8

Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće« objavila je i osmi broj svoga glasila *Stopama pobijenih*. I ovaj je broj uredio vicepostulator **fra Miljenko Stojić**, a bogatstvom tema i sadržajem on dostoјno nasljeđuje ranije. U glasilu se obrađuje niz važnih tema, od činjenice da su neke općine u BiH osnovale povjerenstva za istraživanje komunističkih zločina, dok to druge nisu učinile, a nema pomaka ni na državnoj razini.

Piše se i o sudbinama niza pobijenih i utamničenih svećenika i redovnika. **Fra Damjan Rozić** (1909.-1991.) spasio je oko 200 Srba, a zbog pomaganja škriparima osuđen je na pet godina tamnica. Izvršitelji zločina nad fratrima iz Mostarskoga Gradca svjedoče: »Ovoga puta su fratri platili svoja zlodjela. Učestvovala sam u obračunu, a vojni sud pri Štabu brigade nekolicinu je osudio na smrt strijeljanjem.« Tko su nalogodavci i izvršitelji zločina nad

hercegovačkim franjevcima? Kako su hercegovački franjevci spasili isusovce u Travniku? Tko je na Široki Brijeg donio

molitvenik koji je pripadao nekom od pobijenih fratara? **Fra Križan Galić** je druga žrtva partizanske vojske. Partizani su ga pokopali i »ispričali« se zbog njegova ubojstva. Zašto? Kakvi su bili posljednji dani križnog puta **fra Slobodana Lončara** i **fra Zdenka Zubca**?

Fra Bazilije Pandžić, hercegovački franjevac, vatikanski arhivar i povjesničar, rođen 1918., a i danas djelatan, svjedoči o stradanju hercegovačkih franjevaca i hrvatskog puka. O ovim i drugim temama za glasilo pišu: **dr. sc. Mile Lasić**, **Vice Nižić**, **dr. sc. fra Robert Jolić**, **Damir Šimić**, **o. Radojko Karaman**, **s. Ana-Marija Blisko**, **dr. sc. Andelko Mijatović**, **Vlatko Majić**, **Fabijan Lovrić**, **fra Vendelin Karačić**, **fra Umberto Lončar** i **Krešimir Šego**. Kao što dosadašnji brojevi glasila zaslužuju pohvalu, tako i njegovo daljnje izlaženje svakako zaslužuje potporu! (G. J.)

SRDAČAN SUSRET BORISA TADIĆA I RATNOG ZLOČINCA ŠLJIVANČANINA

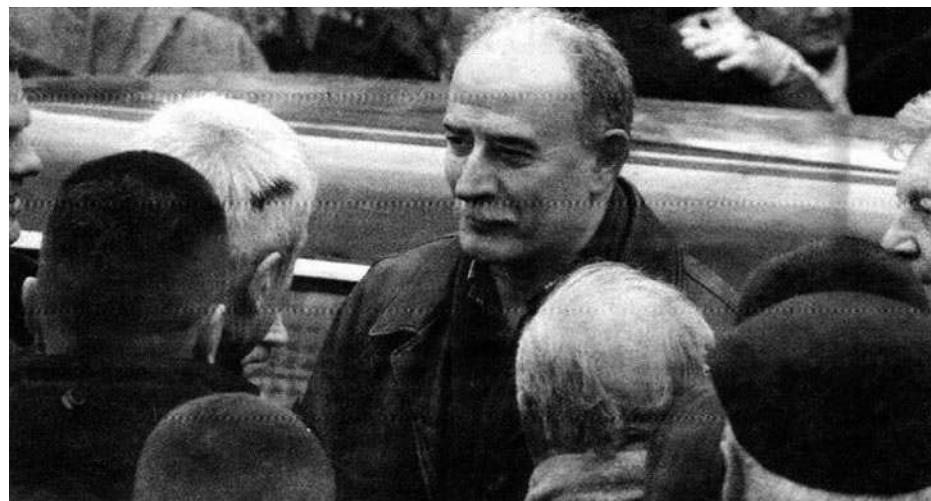
Može li itko zamisliti da bi se, recimo, predsjednik **Josipović** ili premijer **Milanović** u javnosti srdačno pozdravili npr. s generalom **Mirkom Norcem**, pravomoćno osuđenim da je u obrani vlastite Domovine ipak prekršio norme međunarodnoga humanitarnog prava? Može li se zamisliti da bi Norca zagrljio nekadašnji visoki predstavnik međunarodne zajednice u Hrvatskoj, **dr. Ivo Sanader**? Ne može, zar ne!

Ali su kamare zabilježile kako je srbjanski predsjenik **Boris Tadić**, najdraži prijatelj našega druga predsjednika, na sprovodu jednoga nogometnog trenera susreo i srdačno pozdravio **Veselina Šljivančanina**, čovjeka koji je pravomoćno osuđen zbog kršenja međunarodnoga humanitarnog prava u agresiji na Hrvatsku. Hrvatski su mediji to uglavnom prešutjeli, a neki su srpski (kao npr. *Elektronske novine* od 19. siječnja 2012.) primijetili kako je to samo jedna od broj-

nih ilustracija Tadićeve velikosrpske inspiracije.

Zato je, kako zaključuju *Elektronske novine*, »Ivo Josipović, valjda, još jedini čovek koji ne dovodi u pitanje pomirljivost Borisa Tadića, političara koji ga, eto,

godinama preveslava, efektno rušeći jedan od temeljnih srpskih mitoloških debilizama, sintagmu „lukavi Latin“.« Ali, zar Josipović i nije doveden na Pantovčak da bi Hrvatska bila preveslana? (B. B.)

Pukovnika ima tko pozdraviti: srdačni susret «najdražeg prijatelja» Borisa Tadića i ratnog zločinca Veselina Šljivančanina

ZLOČIN NAD PRIRODOM

PLITVICE – LJEPOTI I SLAVI HRVATSKE!

"Usklađenost prirodnih potreba i socijalnih interesa golema je prednost i garantija uspjeha u vrednovanju Nacionalnog parka Plitvička jezera" (akademik **Josip Roglić**, 1917.), jer Plitvice su jedinstveni i neponovljiv prirodni biser.

Naša je domovina Hrvatska - po riječima posjetitelja (od običnih turista do znanstvenika) srećom prepuna još mnogih izuzetnih prirodnih i kulturnih zanimljivosti i vrijednosti - ne samo nacionalnih već i svjetskih rijetkosti. Od tragova i ostataka pračovjeka, od ljudske kulturne ostavštine Grčke, Rima, od utjecaja ili nastaja s istoka i sa zapada, do tragova slavnih i nesretnih događanja iz naše prošlosti, naši su današnji spomenici što opстоje pod zaštitom UNESCO-a poznati i priznati kao privlačne građevine, ali i kao nematerijalne vrijednosti hrvatskog naroda. Biljni i životinjski svijet je bogatstvo koga, na žalost, ni sami nismo dovoljno svjesni. Brojni endemi ili vrste koje se javljaju samo na jednom našem prostoru česta su odluka našeg zavičaja.

Ako shvatimo ili ustanovimo da na samo jednoj našoj planini ili relativno uskom mjestu ima rijetkih organizama brojčano više nego što ih danas ima čitava Njemačka, Engleska ili neka druga država - onda je to činjenica na koju bismo mogli biti ponosni i pripravni da ju na potreban način štitimo i čuvamo za budućnost!

No, današnja opća gramzivost čovjeka za blagodatima prirode - od vode do kamena - te od površine do podzemlja sve više narušava prirodno stanje i u nas. Iako u Ustavu Republike Hrvatske stoji zapisano da on odlučuje "o očuvanju prirodnog i kulturnog bogatstva i korištenju njime" da brine o "očuvanju prirode i čovjekova okoliša" - sve češće smo svjedoci da između riječi i djela postoje određena i sve veća negativna odstupanja - te na jedno od njih želim upozoriti ovim tekstrom. U događanju od zločina čovjeka prema čovjeku (što su mnogi osjetili i na svojoj koži!), te od čovjeka prema prirodi načelno vodi samo jedan krivi korak, jedan kri-

Piše i snimio:

Dr. sc. Srećko BOŽIČEVIC

vi potpis ili jedna kriva odluka - onoga koji je tog trena jači od nas! Za zločin nad prirodom često je dovoljna kriva odluka ili mišljenje nepotpuno školovanih i umišljenih pojedinaca ili skupa koje tog trenutka imaju vlast u rukama i mogućnost odlučivanja u vlastitom interesu!

Tako je naše područje Plitvičkih jezera zbog svoje prirodne izuzetnosti "iskakalo" među brojnim ljestvama, pa je postalo prvi hrvatski nacionalni park, proglašen još 1949., a godine 1979. UNESCO pga rogoščava prirodnim spomenikom ili vrijednošću svjetske baštine.

Nakon srbo-četničke okupacije (kad se vodio kao ugrožena svjetska baština!), tadašnje granice zaštite parka proširene su na veći prostor, kako bi se očuvala njegova hidrogeološka jedinstvenost od prijete-

će mogućnosti zagađenja izvorskih voda u čitavu jezerskom slijevu. Od tada je zaštićen njegov prostor veličine nešto manje od 300 četvornih kilometara između obronaka Male Kapele, Ličke Plješvice i Medveđaka. Problematičan i opasan kamionski promet koji je vodio kroz sam Park udaljen je od temeljnog fenomena na moguću zaobilaznicu, jer je zbog atraktivnosti u park dolazio ionako dosta osobnih automobila i autobusa. To iziskuje i posebnu brigu za očuvanje što sigurnije prirodnosti.

Jesmo li na lošem ili (ne)dobrom putu očuvanja toga dragulja? Ovdje iznosim svoje mišljenje i upozoravam na činjenice na temelju svoga polustoljetnog i ustvenog "druženja" s ovim jezerima te na temelju dosadašnjeg saznanja stotina znanstvenika, koji su i prije mene proučavali i pratili događanja na ovom specifičnom prostoru hrvatskog krša!

U granicama mogućega!

Krajem protekle godine svi naši tiskovni i elektronski mediji bili su ispunjeni viješću iz Nacionalnog parka Plitvička jezera - da ih je "konačno" posjetio godinama "očekivani" milijunti posjetitelj - i to upravo, kao "slučajno" - na Svjetski dan turizma - i ponovno na točki ili ulazu br. 1, a ne "možda" na točki 2. Brojni novinari i snimatelji vjerojatno su isto "slučajno" došli u određeno vrijeme na to isto mjesto? Neki su mi kasnije kazali: Sve za EPP, vjerojatno ti je jasno? Oni su mjesec i pol dana ranije objavili vijest o tada 850.000-om posjetitelju, a vrlo brzo iza toga pojavila se najednom i objava 900.000-oga, koji je tada bio baš jedan naš znanac iz Rijeke! "Rekordomanija" poprima očito svoju groznicu!

U to vrijeme u nas je bila pojačana određena aktivnost vodeće stranke - zna se (!) - u polaganju kamena temeljaca i raznih rezanja vrpcu u grozničavoj "predigri" izbora, iako "utrka" službeno nije bila još ni najavljenja. Danas shvaćamo da je toj nacionalnoj "eufo-

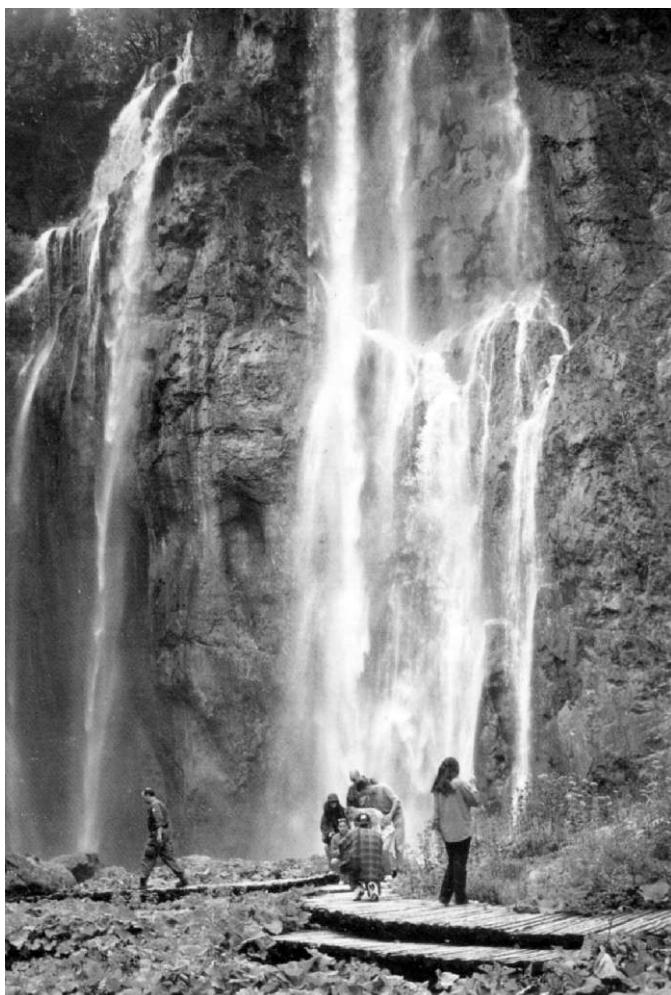
Plitvice: velike kaskade i rijeke posjetitelja

riji" vjerojatno manjkala i jedna turistička, pa se tako zbila ova *plitvička*.

Miljun je svakako zanimljiva brojka. I kad se stavlja ispred imenice novac, i kad se stavlja ispred poželjnog broja plivača u Jadranu koji ih svojim prostranstvom može lako primiti. No, kada toliki broj ljudi skupimo ili pustimo u jedan, iako prelijep ali ipak premalen prostor, onda nam postaje jasno da oni tada sudjeluju u jednom opasno nastalom "zagrušenju"! Ovako nakupljeni oni se sve teže mimoilaze na stazama i mostićima, pa samo "projure" uz slapove i jezera velikom žurbom, kako bi još istog dana mogli stići na neko drugo odredište svog puta negdje uz more ili onako uz put na povratku vlastitoj kući! Zbog takve situacije svakako ne će moći uspijeti ni uživati u jezerskoj ljepoti, niti nekoliko desetaka minuta predahnuti uz šum slapa ili žuborenje vode.

Nekome će izgledati da je taj broj užurbanih posjetitelja normalna pojava, ali ona to zaista nije! Posjetitelji ovdje nisu da samo vide, već i da osjete sve ono u čemu su se našli: žuborenje vode može se samo u tišini slušati, a pad slapa promatrati kako se prelijeva okružen tisućama sitnih kapljica na kojima najednom zabljeska zraka sunca i lebdeće kapljice pretvoriti u dugine boje duge. Koliko ih je to vidjelo i doživjelo, ili barem registriralo svojim fotoaparatom ili filmskom kamerom?

Nagradu milijuntog posjetitelja primila je jedna Francuskinja naših korijena, koja je bila u pratinji unuka i prijatelja. Uz doživotnu besplatnu ulaznicu za posjet ovom našem parku dobila je i nagradu za desetodnevni posjet i boravak u Yellowstone parku u Americi za dvije osobe! Mnogi su se pitali: kakve veze ima taj američki park s našim "milijunom"? Možda samo to da je bio prvi zakonom zaštićeni park u svijetu? No, Plitvice su uz Paklenicu i predio Štirovače bili zaštićeni jednim zakonom iz 1928./29. Ne znam, znaju li taj podatak sadašnji glasnogovornik i današnji direktor parka? Malo je čudno da naš "sretnik" nije dobio nagradu da za deset dana obide i druge naše nacionalne parkove i parkove prirode, od Brijuna u Istri do otoka Mljeta, te od

Medvednice iznad Zagreba do Kopačkog rita kod Osijeka, sve kao prilog našoj turističkoj propagandi i ljepoti Hrvatske...

No naše čuđenje "objašnjava" komentar jedne novinske čitateljice iz Zagreba, koja je napisala: "Nadam se da je uprava hrvatskoga Nacionalnog parka Plitvička jezera dobila dobru proviziju za promoviranje Europskog dalekoga američkog turizma!" Tko zna?! Pravu istinu očito ne ćemo saznati, jer je sadašnji direktor vješt "školovani" političar, a prirodoslovje i obaviještenost o prošlosti "njegova" parka nisu mu potrebni, jer stvarnu zaštitu prirode nije ni "studirao", kao ni bilo koji njegov prethodnici unazad trideset i više godina! No to na žalost nije specifičnost samo za ovaj naš park.

Pod kraj prošlog ljeta, kada je protok vode već bio znatno smanjen, proveo sam svoje prijatelje iz Australije i Zagreba jednog dana meni znamenitim putevima, da vide i upoznaju što poznatije i vrjednije zanimljivosti ovoga našeg parka - od Labudovca do pada potoka Plitvica kod Sastavaka. Iako je bila sredina tjedna, ostao sam zatečen zaista pravom gužvom i predugim čekanjima i u panoramskom

vlaku, a i kasnije u čekanju za prijelaz brodom na jezeru Kozjaku. U "vlakiću", a ni na brodu nitko od zaposlenika parka nije posjetitelje obavještavao o tome što to zapravo gledaju dok sjede i voze se! Kad smo išli prema Labudovcu, ja sam svojima objašnjavao imena uvala, jezera i slapova, dok je netko od stranih posjetitelja pokušavao s priložene karte i neke knjižice vjerojatno odgonetnuti gdje se to nalazimo? Pri vožnji brodom po Kozjaku nitko nas ne upozorava na slapove Burgeta, na jedinstven Štefanijin otok, niti na mjesto kada smo prelazili preko potopljenog slapa, koji je ovdje postojao još prije nekoliko stotina godina! Prije par desetaka godina zvučnici su radili u panoramskom vozilu i na nekoliko stranih jezika objašnjavalii izletnicima. Na brodu bi također "kapetani" znali rastumačiti, ali, eto, danas je važnije kontrolirati ulaznice, a ostalo očito više nije potrebno.

Ali na uskim stazicama uz jezera i na klimavim ili nesigurnim drvenim mostićima pod slapovi-

ma, toga smo se dana jedva mimoilazili s "jurećim" skupinama koje su vodili "profesionalni" vodiči što su - dok sam ih slušao - "sipali" niz "bisera" netočnosti i pogrešaka čekajući da se mimođemo. No oni su za taj posao vjerojatno i plaćeni, jer znaju strane jezike, ali mnogima od njih struka očito nije jača strana.

Temeljni sedreni fenomen

Svaki posjetitelj, bio on turist ili prirodoslovac, koji makar malo poznaje i primjećuje jezerske činjenice - od geoloških i hidrogeoloških odnosa, do zaštite okoliša - znade za pojavu i svjetsko "praćenje" eutrofikacije ili starenja jezera. Mnogi su upoznati s mikrobiološkim ispitivanjima i antropogenom zagađenju, pa vrlo lako i sami opažaju opasnosti za Plitvička jezera! Naši današnji "neovisni" znanstvenici samo su dio brojnih istraživača, koji još od 1777. godine prate promjene na ovom mjestu Hrvatske i pišu o njima. Svi oni nastoje odgovoriti na pitanje: Trebaju li Plitvička jezera služiti čovjeku ili čovjek njima? Mnogi znaju da je ispravno samo ovo drugo! Mi koji mislimo tako, nastojali smo razumnim pristupom

usklađivati i podržavati ponašanje i odnos na koji je upozorio još prije osamdeset godina istinski začetnik njihove nužne zaštite, akademik Ivo Pevalek, riječima: «... Ako se u zaštiti Plitvičkih jezera bude postupalo po diktatu znanosti i njenih rezultata, siguran sam da ćemo uspjeti sačuvati ovu ljepotu!»

Ovdje priroda na čudesan način gradi slapove na njima, ali se povećanjem količine otopljene organske tvari (nažalost posredstvom čovjeka i domaćih životinja u naselju Plitvički Ljeskovac na Bijeloj Rijeci i u Matici) povećavaju negativni procesi koji odavde dalje teku niza sva jezera sve do izvora Korane ispod Sastavaka. Na to je upozoravao i dugogodišnji istraživač jezera, mikrobiolog **prof. dr. Božidar Stilinović** 1998. godine: «...Da se uspori i možda djelomično sprječi tijek eutrofikacije, više se ne bi smjela dopustiti obnova naselja uz Bijelu Rijeku, stočarstvo i poljoprivreda mora se udaljiti iz slijevnog područja, a u potpunosti se mora riješiti odvodnja otpadnih voda postojećih hotelskih kompleksa i naselja Munkinja.»

Još 1994., za vrijeme srbo-četničke okupacije Plitvice, na znanstvenom skupu održanom u Zagrebu pod pokroviteljstvom HAZU, između ostalih sudionika je i **prof. dr. Ante Marinović-Uzelac** upozoravao u svom izlaganju na "nasilje gospodarske učinkovitosti", koje posve krivo vidi turističku funkciju nacionalnog parka, jer on ne smije biti i nije prostor iskorištavanja, već zaštite i očuvanja! Taj odnos nalaže i niz već tada postojećih svjetskih propisa i konvencija (koje je potpisala i prihvatala i Hrvatska!), te upozorava na oprez kada se radi o vrlo uskom i malom prostoru sedrenog fenomena.

Očito smo "zaboravili" da i ovaj park ima svoj određen "kapacitet" nazočnosti ili brojnosti posjetilaca u vršnoj zoni i u vršnom satu, odnosno mogući ukupan broj posjetitelja u jednom danu.

Upozorenja znanstvenika

Dok i danas u nekomu muzeju ili galeriji nastojimo sačuvati njezin sadržaj limitiranjem ili nadziranjem broja posjetitelja, na Plitvičkim jezerima se zapravo nalazimo u jednoj "galeriji" pod prostranstvom neba! No krećući se njom, mi zapravo zadiremo u tamošnju floru i faunu, izgrađujući ili trasirajući mrežu staza i putova, narušavajući prečesto i sam sklad prirode. Još godine 1966. **prof. dr. Zlatko Pavletić**, prateći i istražujući pojavu sedre,

Slap Milke Trnine

uočava i upozorava, da: «Osim raznih tehničkih i drugih konkretnih mjer zaštite Plitvičkih jezera, vrlo je važno podignuti prirodnačku kulturu posjetitelja, koji bi s više prirodoslovnog znanja i osjećaja čuvali ovu jedinstvenu prirodnu pojavu». Nekoliko desetaka godina kasnije to primjećuje i akademik Milan Meštrov, koji nam poručuje: «Prirodna svojstva područja Nacionalnog parka Plitvička jezera, osebujnost i osjetljivost tog jedinstvenog fenomena, zaslužuju punu pozornost posjetitelja. Rekreativni vid boravka i zadržljivost ljestvica krajolika koji osvaja svojom prirodnom raznolikošću i skladnošću oblika i boja u bilo kojem razdoblju godine, utemeljen je na mnogim međusobno minuciozno uvjetovanim prirodnim obilježjima».

Sve je to dokaz, da mi svojim nasrtljivim pristupom narušavamo jezersku prirodnu cjelovitost. Naše stare navike "socijalističke masovnosti" drugdje su u svijetu su već odavno "obuzdane", dok se kod nas i dalje ne slušaju mišljenja neovisnih stručnjaka i istraživača.

Svjestan sam činjenice, da se ukazivanjem na negativan odnos prema očuvanju temeljnog fenomena sedrotvoraca i sedre, dovodom u nemilost sadašnje uprave Parka, kao i onih koji također iz svog (ne)znanja podržavaju njihove postupke. Kada govorиш istinu - kažu - to nije griješ, ali to donosi neugodnosti, jer onaj koji "vlada" vjeruje u svoju nepogrješivost i misli da njegova riječ mora biti zadnja i jedino točna! Prisjetimo se sad već davno izrečenih riječi akademika **Branimira Gušića**, koji se "usudio" kazati: «U pi-

tanju je sam opstanak Plitvičkih jezera kao takovih; hoćemo li ih zadržati kao jedinstveni spomenik prirode ili ćemo ih žrtvovati molohu /proždrliivoj nemanji/ potrošačkog društva?»

Spomenuti milijunti posjetitelj dokaz je da su "proždrlije" i zarada važniji od spoznaje da Plitvička jezera nisu samo naša nacionalna vrijednost, već spomenik prirode - svjetska baština - pod zaštitom UNESCO-a, kao "vlasništvo" čitava čovječanstva, te da ih trebamo čuvati i njima "gospodariti" prema ustaljenim svjetskim normama zaštite prirode!

Pristup našem i američkom parku

Jeste li kad uživali u jutarnjem pogledu na naša jezera s Medvedačkom i poželjeli da ih promatraste s još nekog povisjenog vidikovca, jer se jedino u tom trenutku času ukaže čitava njihova širina i prostranstvo?! Ako ste bili na njima barem četiri puta, vjerujem da ste poželjeli ponovo doći, jer svako njihovo godišnje doba donosi svoje izuzetne ljepote! Pitam se: zaređeno bismo mogli od Labudovca produžiti jednim panoramskim vozilom barem dva puta dnevno po asfaltu uz Prošćansko jezero do Ljeskovca i skrenuti prema njegovoj Liman Dragi te produljiti cestom prema križanju za Čorkovu uvalu i zastati kod Prošćanskog vrha? Ovdje je nekada bio na visokom stablu vidikovac s nezaboravnim pogledom sve od jezera Ciginovca do Kozjaka i hotela na Velikoj Poljani s uzvišenjem Medvedačka iznad njih! Iza Bigine Poljane kod prvih kuća zaseoka Osredak s ceste pruža se nezabo-

ravan pogled na prostranstvo jezera Kozjaka i na vrh Ličke Plješevice poviše Korenice, gdje završava dio granice Parka.

Videći sve ovo prostranstvo posjetitelji bi mogli shvatiti veličinu ove šumovite i kamene svjetske baštine, koja u svom "srcu" čuva ljepotu bezbroj slapova i šesnaest jezera. Na žalost, razmišlja li tako i vodstvo ovog parka.

Odavde bi panoramsko vozilo moglo produljiti do križanja za vidikovac iznad slapa potoka Plitvica i spustiti se u dol Kozjačke Drage ili Piknik prostora. Sada se pruža mogućnost ili povratka brodom po jezeru Kozjak prema hotelima i autobusima ili odlazak do Kozjačke barijere uz spust niz ili uz Donja jezera do Sastavaka i podnožja pada potoka Plitvica te s usponom prema panoramskom razgledu kraj Ulaza 1. Nažalost, iza "Oluje" prestalo se silaziti u kanjon Korane zbog nekoliko porušenih mostića, te do šipila Vile Jezerkinje i nekada dobro posjećivane šipile Golubnjače s velikim ulaznim otvorom koji dominira na bijeloj kamenitoj stijeni u kanjonu rijeke Korane.

Dvije nove poučno-rekreativne staze šumskih ekosustava duljine 9 i 21 km samo su za malobrojne zaljubljenike šumskih i prašumske zanimljivosti ili za kondicijski dobro spremne pješake, odnosno planinare koji se znadu dobro orijentirati u šumi. Brzim "trkačima" to je samo šuma u kojoj nema posebnih odmorišta niti nadstrešnica i gdje ne mogu uživati u odrazu jezerske vode i u šumu slapova!

Akademik **Željko Kućan** - dobar poznavatelj našeg Parka - koji je uz Park Yellowstone upoznao i druge parkove Amerike - u jednom svom članku navodi -

kako u mnogima od njih (s površinom zaštićenog prostora i nekoliko puta većom od našeg) postoji limitirani broj posjetitelja u jednom danu, a za neke postoje i lista čekanja uz predbilježbu za posjet. Boravak i obilazak je cijelodnevni, jer uglavnom u njima nema hotelskog smještaja, pa se boravi u vlastitim ili postavljenim šatorima. Posjetitelj je u neposrednom dodiru sa zaštićenim prirodnim izuzetnostima i zaista može u njima uživati te ih upoznati uz napisane upute. O Parku brine država, a pojedinac za vrijeme posjeta slijedi i poštuje upute i upozorenja radi vlastitog zadovoljstva, dok su školovani i uslužni rendžeri na usluzi savjetom i objašnjenjem.

Zašto moramo baš tako - naopako!?

U povodu obavijesti o milijuntom posjetitelju pojavila su se pitanja izvjestitelja, stručnjaka i običnih ljudi: je li to i kolika li je to sreća ili nesreća za naš Park? Oni koji prednost daju novcu, odlučno će i dosljedno braniti navodno pozitivno značenje "rekorda". Njima neće pasti na pamet da se u prvom redu radi o iznimnoj prirodnoj ljepoti, na koju bi čovjek trebao paziti i samol iznimno i razumno intervenirati. Nezaboravni **I. Pevalek** je s pravom uskliknuo: "Vode, jezera, slapova i šuma ima i drugdje, a ipak su Plitvička jezera na čitavom svijetu jedna!" Na to trebaju misliti i današnji "rekordomani", koji na svakom koraku pokazuju da su zaboravili riječi akademika Gušića, koji je u vrijeme proglašenja parka spomenikom izjavio: «On sam ulazi

u niz ovih vrhunskih objekata prirode našeg kontinenta, koji se ubraja u dobra europskog čovjeka, europske kulture i civilizacije uopće».

Početkom ove godine sadašnji je ravnatelj Parka sazvao konferenciju za novinare i objavio podatak, da je tijekom 2011. Plitvička jezera posjetilo 1.082.696 posjetitelja (u Ličkom listu se navodi drugi broj: 1.083.696!). Je li time htio govoriti o zaradi ili možda o razmjerima interesa za ljepote ovoga našeg nacionalnog parka, nije jasno! Žalopjke o pretežnosti stranaca vjerojatnos u posljedica previške cijene ulaznice, ali možda doista nedostaje panoramska kamera koja bi uz hrvatske gradove i druge zanemnitosti prikazivala i Plitvice.

Konferencija je održana u vrijeme kada su se zbog meteoroloških poremećaja i manjka oborina slapovi osiromašeni vodom. Bio sam slučajno u prolazu, pa kad sam video da je sve pusto i prazno, počeo sam se raspitivati među tamo zaposlenim znancima. Doznadoh da su na "neplaniranom" odmoru! Šetajući znanom mi stazom rubom stijena desne obale Korane uz cestu do one sedrene šipile, kroz teleobjektiv aparata vidim da je prokopan dio sedrenih nakupina i da u kanjonu nije više ono "ujezerenje" koje je nastalo tijekom srbo-četničke vladavine. Nakon "Oluje" naši su znanstvenici predlagali da se očisti ili vrati u prvobitno stanje situacija na slapu ispod šipile Golubnjače, kako bi voda otjecala svojim ustaljenim tokom. Trebalo je samo - pojednostavljeni kazano - da tu "obraslu" glavu koranske ljepotice "ošišamo" i "porežemo" izrasle "nokte" - ali nije se "smjelo", jer - eto opet onaj "faktor čovjek"! Za vrijeme Domovinskog rata UNESCO je proglašio ovaj Park ugroženom prirodnom baštinom! Promatraljući sada učinjeno u kanjonu Korane, pitam se, je li ovo što sam opisao nagovještaj novoga zločina nad našom zaštićenom prirodom? Pitam se: tko sada mjeri trenutne vodostaje, tko sad mjeri zagodenje koje dolazi i dalje iz Ljeskovca i tko razmišlja o "proždrljivosti" potrošačkog društva na ovome svetom mjestu? Gledajući u kanjon i u mislima prateći tok vode od Bijele i Crne rijeke do ovog mjesta, pitam se: je li to sve (ne)svjestan zločin prema našoj prirodi, i štgo na to kaže Ministarstvo zaštite okoliša?!

A mi pamtim da je **prof. Dragutin Franić** god. 1910. svoju knjigu o Plitvičkim jezerima posvetio: **LJEPOTI I SLAVI HRVATSKE!** Neka im je slava!•

Kozjačka barijera i cesta za Kozjačku dragu

RAĐANJE EUROPE (XVI.)

Pojačan razvoj društva i kulturne djelatnosti, kojim bijaše obilježeno 12. stoljeće, nastavio je svoj uspon i u narednim godinama. Štoviše! Tijekom 14.-16. stoljeća pojedine grane vrhunske uljudbe u Europi dosezale su vrhunce svoga razvoja koji ranije bijahu nezamislivi. Već su tada pojedina dostignuća izazivala nehijenjeno udivljenje. Katedrale, sveučilišta i pojedini njihovi profesori, pisci i glazbenici i danas su omiljen predmet zanimanja; sa zahvalnošću se spominju i s ljubavlju njeguju. Suvremeni proučavatelji kulturnih zbivanja i dostignuća u spomenutom razdoblju rado spominju dojmove i prosudbe onodobnih i susljednih proučavatelja.

Tako se udomaćilo mišljenje slikara i znanstvenika Giorgia Vasarija (1511.-1574.) koji je napisao kako je ovdje riječ o „renesansi“ – o ponovnu procvatu. Moglo bi se reći kako je odista prethodno razdoblje predstavljalo pravi procvat, ali je nakon njega uslijedio nov procvat, i to bi značilo kako je posrijedi procvat procvata. Nu ovdje je ipak potrebnije istaknuti kako cijelokupno razdoblje 14.-16. stoljeća očituje snažan zamah znanosti i kulture s vidno pojačanim zanimanjem za čovjeka, pa se zato i naziva razdobljem humanizma. Tako je nastao izričaj: humanizam i renesansa. Uzme li se u obzir cijelo prošlo razdoblje, može se o humanizmu i renesansi govoriti kao o kasnom razdoblju srednjega vijeka; pogledamo li prijeporna pitanja, zaoštrena u doba humanizma i renesanse, onda možemo govoriti o priječnom razdoblju koje nam daje naslutiti nesuglasice i trivenja koja će tek nastupiti.

Time, dakako, nije ni najmanje umanjenja vrijednost kulturnih dostignuća humanizma i renesanse. Treba uvažiti kako je u to doba otkrivena Amerika (1492.), nastavljen prodor drugih naroda – Arapa, Mongola i Turaka (na Balkan), a također i Kineza koji bijahu doprli do istočne Afrike. Unatoč tomu utjecaj Europe bijaše u stalnu porastu. Dva su čimbenika u tom imala posebnu ulogu: procvat europskih gradova sa svojim katedralama i sveučilištima te otkriće tiskarskog umijeća (1452.-1455.), što je olakšalo i ojačalo međusobni i međunarodni saobraćaj.

Brojna djela grčko-rimske književnosti i filozofije ubrzano su tada u raznim mjestima tiskana i uspješno se širila. Nije to, što

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

se lako može shvatiti, bilo ni blizu onome što se danas događa, ali je kao početak bilo izvanredno. Trebalo je približno 50 godina da bi se taj uzvišen pronalazak uhodao i postao ustaljen. Nu ako je jedna tiskara u Veneciji osnovana 1495. te tijekom 20 godina objavila 126 naslova, među njima i 5 svezaka Aristotelovih djela, onda je to nedvojbeno povijesni događaj. Ta su djela djelovala vrlo uspješno. Poput najljepših zvona budila su ona pozornost ljudi i mamilia ih ne bi li ih uzeli u ruke, čitali i razmišljali o njihovu sadržaju.

Susret s nepoznatom, ali ujedno i vrlo glasno veličanom velikom kulturom pomagao je ljudima kako bi lakše i dublje došli do sebe – osjetili svoje ja, svoju osobnost, i naslutili prijeporna pitanja svoje sredine te se pokušavali uhvatiti u koštač s njima. Na taj su način začetnici raskošna procvata svoje kulturne djelatnosti, ne skrivajući svoje poznavanje i poštovanje spram tekovina minulih naraštaja, budili i razvijali svoje sposobnosti te svojim djelima otvarali nova obzora i potvrđivali zorno učinkovitost svojih namisli i htijenja. Tako je, na primjer, slikar Rafael Santi (1482.-1520.) naslikao veliku sliku „Atenska škola“. Ta slika odista predstavlja veličanje grčkih filozofa, ali

Michelangelo Buonarroti: Sudnji dan

ona je iznad svega otkriće nove i neprocjenjive vrijednosti slikarskoga umijeća.

Takvih primjera ima mnogo. Jamačno nisu sva posvećena isključivo Bogu i namijenjena bogoslužju u crkvama, ali ona ističu temeljne ljudske vrijednosti i pridonose kršćanskom shvaćanju svijeta i života i to je hvale vrijedno! Što onda reći o onim djelima koja u prvi plan stavlju Krista i njegovu životadnu poruku ljudima svih naroda? Zar bismo danas mogli zamisliti Europu bez Michelangela?

Može se nekom učiniti čudno kako se pisci i umjetnici humanizma i renesanse nerijetko služe maštovitošću u kojoj se isprepleću raznorodni mitski sadržaji. Zajedno oni vide zapletenosti ljudske zbilje, ali ne daju se njome zrobiti; ne zatvaraju oči pred svom stvarnošću mnogostruka zla u svijetu; doživljuju, štoviše, i njegovu neizbjegnost; neovisno o tom u kojem ga oblicju naslućuju i doživljavaju, ono je više-manje trajno nazočno i moćno, a nadasve ono je uvijek razorno – protivno i Bogu i čovjeku. Međutim, upravo u susretu sa zlom čovjek postaje svjestan svoje različitosti – on živi u svijetu koji je također poprište zla, ali se ne poistovjećuje s njim; on uvijek može zauzeti svoj stav i posvjedočiti svoje odstojanje od bilo koje vrsti zla i potvrditi svoje ljudstvo – svoje dostojanstvo, svoju slobodu i svijest osobne odgovornosti. Štoviše! Čovjek može doživjeti slutnju – koje se jednostavno ne može odreći – kako upravo s raznim oblicima zla svjetluca nada koja rađa pogledom na granice ovoga svijeta, ali i na njihovu prohodnost prema svjetlu što se nenametljivo javlja iza granica ovoga svijeta i ovoga života.

Nisu u tom pogledu jednak rječita sva umjetnička djela humanizma i renesanse, ali su u dostatnoj mjeri rječiti njihovi nosioci, i to gledamo li ih u cjelini ili zaustavimo li se kod onih koji se neporecivo izdvajaju po svojim djelima kojima dosežu nedostižne domete.

Nitko otvoren prema višim vrijednostima, zamišljen nad svojim usudom i željan otkrića smisla svoga postojanja, ne može biti hladnokrvan pred životom i radom jednoga Michelangela, Erazma Rotterdamskog ili Tome Mora!

Nu zamisliti se ipak treba nad pojmom trojice umjetnika: Rafaela, slikara i graditelja, Michelangela (1475.-1564.), kipara

Erazmo Rotterdamski

i slikara, graditelja i pjesnika, te Leonarda da Vincija, slikara i kipara, inženjera i znanstvenika. Sva trojica, pojedinačno i zajednički, predstavljaju pojavu kojoj se ljudi mogu nemjerivo diviti, ali se ne može preskočiti pitanje: koju nam poruku ostavljaju u nasljeđe svojim životom i svojim djelom?

Uz tu trojicu mogu se izdvojiti i tri grada: Firenca, Rim i Venecija. Iz spomenute trojice moglo bi se izdvojiti samo Michelangela, a iz tri grada samo Firencu! U doba procvata umjetnosti i znanosti u njoj, ljudi su je nazivali Periklovom Atenom. Međutim ne bi bilo dobro zaboraviti kako je začetnik umjetničke ljepote u Firenci bio kipar i graditelj Filippo Brunelleschi (1377.-1446.), rođen i umro u Firenci. On je od 1417. bio suradnik u gradnji firentinske katedrale i on je zamislio njezinu veličanstvenu kupolu te time otvorio put procvatu renesanse u Firenci, a potom u Italiji i u Europi.

Uz Firencu se veže i procvat na polju književnosti i pjesništva. U Firenci je naime rođen Francesco Petrarca (1304.-1374.), talijanski pjesnik, učenjak i humanist. Bio je vrlo dobar poznavatelj grčko-rimskih književnosti i cjelokupne kulture. Uvjeren u visok domet i trajnu vrijednost te teško dostižne baštine, neumorno je tragao za pomirenjem kršćanstva i nedvojbenih vrijednosti grčko-rimskoga duha. Petrarca je bio vrlo plodan i utjecajan pisac ne samo na svoje suvremenike nego i na kasnije naraštaje, i to diljem Europe. Za nas je poželjno reći kako je utjecao i na naše književnike, posebno one iz Dubrov-

nika i Dalmacije – Šiška Menčetića (1457.-1527.), Mavra Vetračića (1482.-1553.), Hanibala Lucića (1485.-1553.) i mnoge druge. Nu ne bi bilo dobro zaboraviti da je i veliki umjetnik Michelangelo bio poštovatelj pjesnika Petrarce i čitatelj njegovih djela.

Tomu treba dodati kako su na sveučilištima, a njih je u to doba u Europi bilo oko 70, proučavana književna i filozofska djela grčko-rimskih pisaca te kako su ona najbolja i najpoznatija nanošana tiskana, a broj se čitatelja širio. Važnije pak od toga svakako je činjenica da su na raznim mjestima javljali visoko izobraženi pojedinci koji su marljivo i uskrsnjivo promicали učenje klasičnih jezika i čitanje njihove književnosti. Računa se da ih je u doba renesanse i humanizma u Europi bilo 3 do 4 tisuće. Ako se tomu pridodaju brojni istomišljenici te pojedini veliki darovatelji i promicatelji, a među njima i neki biskupi, cijeli pokret predstavlja vrlo ozbiljan zamah duha.

Nerijetko se kao primjer navodi vojvoda Cosimo (stariji) Medici (1389.-1464.) koji je za razvoj umjetnosti i znanosti dao svome gradu, Firenci, svotu od 600.000 zlatnih guldena te zaslužio naziv „otac domovine“, a – s druge strane gledano – Lorenzo Valla (1407.-1457.) kao primjer stručnosti i znanstvene vjernosti istini. Valla bila je vrlo učen profesor u Paviji, Rimu, Padovi, Firenci. Zalagao se posebno za čistoću latinskoga jezika i vjernost povijesnim činjenicama. Iz tog uvjerenja osporavao je vjerodostojnost tzv. darovnice cara Konstantina rimskom papu kao povjesno-pravnog temelja svjetovne moći (vlasti) papinstva, te je zbog toga bio izvrgnut napadima, pa dugo godina nije mogao dobiti primjerenu službu u Rimu, što je kao rođeni Rimljani želio i za nju imao predviđeno školovanje. U pomoć mu je izišao napuljski kralj Alfonzo V. koji je na svom dvoru bio okupio brojne humaniste. On je primio i profesora Valla te mu omogućio znanstveni rad i plodne razgovore s drugim humanistima.

U tim razgovorima isticale su se neporecive vrijednosti cjelokupne grčko-rimskih kultura, ali je Valla pritom upozoravao kako vrijednosti istine, dobrote i ljepote imaju u kršćanstvu izrazito osobni karakter – čovjek, osoba je njihov nosilac; smisao i volja za njima rađaju se u čovjeku, one ga oplemenjuju i usmjeruju prema svom vječnom izvoru.

Valla se posebno bavio proučavanjem Biblije. Uspoređivao je latinski prijevod s hebrejskim izvornikom i tražio bezuvjetne ispravke. Navodio je brojne nesavršenosti prijevoda i preporučivao njihovu izmjenu u skladu s hebrejskim izvornikom. U tom nastojanju našao je razumijevanje kod pape Nikole V. te kardinala Ivana Bessariona i Nikole Kuzanskog. Na taj način postao je znanstvenim krčiteljem puta što unaprjeđuje biblijsku znanost i uvodi ljudе u bolje poznavanje i pravilnije razumijevanje Biblije.

Među mlađim humanistima u Italiji istakao se svojom osebujnošću Pico (Giovanni) della Mirandola (1463.-1494.). Posjedovao je visoko humanističko obrazovanje, posebno je studirao pravo u Bologni, a filozofiju u Padovi. K tomu proučavao je hebrejski i arapski, te splet pitanja iz područja antropologije. U svom proučavanju došao je do zaključka kako je čovjek „svemir u malom“. Na čovjeka je gledao kao na biće u razvoju – biće koje može pustiti da u njemu jačaju niže sposobnosti, a može se uzdizati prema nebeskim. Sloboden je i sam odlučuje kojim će se smjerom kretati njegov razvoj. Zanimala ga je životna zbilja ljudi u Europi i bio je zamislio velik skup učenjaka i filozofa iz cijelog svijeta koji bi se sastali i zajednički raspravljali o važnim pitanjima čovjeka i svijeta. Skup je bio predvidio za 1486. godinu u Rimu. Pripremio je više od 900 tvrdnji – teza o kojima bi trebalo razgovarati. Skup bi bio dobrovoljan i neslužben. Do toga ipak nije došlo, jer mu se usprotivio papa Inocent VIII., proglašivši njegovih 13 tvrdnji krivovjernim i osudivši njihova začetnika Picu della Mirandolu, ali ga je papa Aleksandar VI. pomilovao.

Čovjekoljubive namisli, svojstvene humanizmu i renesansi, zablistale su u punu cvatu u nizozemskom humanistu, filozofu i znanstveniku Erazmu Roterdamskom (1466. ili 1469.-1436.). Na početku svoga školovanja pohađao je vjersku školu i stupio u red sv. Augustina. 1494. napustio je samostan i stupio u službu biskupu Henriju u Cambrai. Veoma darovit i uz to marljiv, ubrzo se osamostalio i kao sloboden znanstvenik putovao diljem Europe: Švicarskom, Italijom, Francuskom, Engleskom... Pritom je neprekidno studirao i pisao, držao je predavanja i privatne pouke te se tako uzdržavao, ali su ga i prija-

telji pomagali. On je uvijek nastojao biti samostalan i sloboden. Znao je pohvaliti što je smatrao dobrim, ali se nije ustručavao javno upozoriti na loše pojave i zorno razotkriti njihovu štetnost. Postupno je rastao njegov ugled i mnogi su mu se uvaženi ljudi obraćali svojim pismima pitajući ga za savjet i pozivajući ga u goste nudeći mu priliku za posebna predavanja.

Budući je zapažao nepovoljne pojave u crkvi i društvu, prekoravao ih i osuđivao, Luther ga je pokušao pridobiti za svoje planove, ali on se njegovu pozivu nije odazvao. Želio je biti i ostati svoj – samostalan i sloboden, pogotovo što nije mogao odobriti Lutherovu jednostranost i samovolju. Poseban vid njegova djelovanja bijahu njegova pisma što ih je pisao prijateljima i znancima te osobni susreti s njima. Tu prije svega treba istaknuti njegovo poznanstvo i prijateljstvo s engleskim humanistom Tomom Morom. Kod njega je bio drag gost i tom prilikom napisao svoje poznato djelo *Pohvala luke*

Toma Mor (Thomas Morus)

dosti. S posebnim marom i stečenim znanjem priredio je, uz ostalo, izdanje Novoga zavjeta. Zanosio se mišlu kako bi trebalo omogućiti da Sveti pismo dođe u svaku kuću. S tim u vezi zanosno je pisao: „Želio bih da Sveti pismo bude prevedeno na sve jezike... Zalažem se za to da ga zemljoradnik može pjevušiti hodajući za svojim plugom, tkalac tiho izgovarati podešavajući svoj tkalački stan, putniku da svojim pričama kratki umor njegova puta.“ Cjelokupna pak kulturna nastojanja, bijaše mnijenja, idu za tim da čovjek bude svjestan svoga dostoanstva i odgovorne slobode te da u Kristu bude jedini cilj njegova života. Sanjao je o tome kako bi nastupilo doba u kojem bi kršćanska

vjera i kultura tvorili nepomućeno suglasje.

Taj je sklad postojao u osobi i životu engleskoga humanista Toma Mora (1477/78.-1535.). Već na početku studija Mor se predstavio u blistavu svjetlu. Lijepo odgojen u obitelji i u samostanu, proveo je četiri godine kod kartuzijanaca u Londonu ne prestajući studirati pravo i lijepu književnost. Prvi njegovi javni nastupi bijahu predavanja „O Božjoj državi“ velikoga Augustina. Uslijedio je brak, obiteljski život i odgoj djece, a potom uspon u javnim službama. Uvijek marljiv i uredan, osjećajan i ujedno prodorno bistar, u dlaku pravedan i nemjerivo dobar, dosegao je najviši mogući položaj u kraljevstvu – postao je kancelar kraljevstva. Nu ubrzo je nastao zaplet: kralj Henrik VIII. tražio je poništenje zakonita braka. Kad mu to nije uspjelo, proglašio se poglavarem Crkve u Engleskoj i od podanika tražio izjavu pokornosti potvrđenu zakletvom. To je zahtijevao i od Tome

Mora. Kad on to nije učinio, bio je osuđen na smrt i pogubljen. Ti teški događaji bijahu javna prilika u kojoj je došla do punog izražaja unutarnja ljepota istinskoga kršćanskog humanista – čovjeka za sva vremena.

Veliki bijahu napori i udivljenja vrijedni dometi što ih svojim umom i srcem bijahu posvjedočili humanisti 14.-16. stoljeća. Nu teško su se probijali u narod i osvajali istinske štovatelje i nasljednike. O njima se u javnosti znalo pohvalno govoriti, ali ostvarivanje njihova životnoga puta – rađanje čovjeka ispunjena dostojanstvom samostojnosti i odgovorne slobode, spremne na žrtvu – odricanje društvena položaja i bogatstva, a prihvatanje stradanja i nasilna umiranja, nikada nije lako. Štoviše! Ono je osobito otežano ako ne prestaje opominjati kako se u kršćanstvu mora razvijati, u svim protežnostima, Božje čovjekoljublje koje je zablistalo na Kristovu licu.

Taj glas bijaše u kršćanstvu prigušen. Prigušivao ga je neodgovoran i nedostojan život službenih predstavnika kršćanstva koji se oglušivahu na **dobronamjerne** opomene i iskrene želje za prijeko potrebnim promjenama. Čaša nezadovoljstva bijaše puna, očekivala se samo kap koja će izazvati prelijevanje. I to se dogodilo.

(nastavit će se)

SAVJET LIJEĆNIKA

O PROBAVI - NAŠA CRIJEVA

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

Svi poznajemo dobar ili loš osjećaj u svom trbuhu te znamo koliko nam to utječe na raspoloženje i osjećaj zdravlja ili bolesti. Da, naš život ovisi o prehrani, dakle, ne ide bez probave. Počnimo s crijevima. Dužina im je oko sedam metara, ali to još ništa ne kaže o tom čudu prirode. Samo u pet metara tankog crijeva nabori i resice čine površinu od oko 180 četvornih metara! Nama na službu! A isprepletena su gustom mrežom živčanih vlakana, te reguliraju svoju zadaću uglavnom samostalno.

Istodobno je jasno da bolesti crijeva utječu na živce, a obrnuto, živčane smetnje (kao i duševne, npr. proljev, od straha) na crijeva. Primjerice, Parkinsonova bolest ili dijabetička neuropatija često uzrokuju začepljenošću, a isto tako i mnogi lijekovi, posebno opijati i antidepresivi. Neki lijekovi, primjerice oni protiv bolova, mogu oštetiti i sluznicu crijeva, slično kao i želuca. Antibiotici mogu uništiti milijarde naših crijevnih bakterija koje su nam životno potrebne za probavu i resorbiranje (upijanje) hranjivih tvari i vitamina te izazvati proljeve i bujanje štetnih, patoloških mikroorganizama. Upravo je čudesno kako to sve ipak funkcioniра, i to desetljećima!

Ipak, ne zaboravimo da i naša crijeva stare zajedno s nama, pa im upravo u podmakloj dobi treba obratiti pažnju. Neke kronične bolesti, kao Crohnova bolest ili ulcerozni kolitis, obično počinju već u mladosti, ali se mogu pojavit i nakon sedamdesete. U svakoj životnoj dobi mogu se pojavit i različite nepodnošljivosti, primjerice, prema mlječnom šećeru ili prema glutaminu, pa i na tu mogućnost treba misliti kod kroničnih neobjasnjivih proljeva, jakih vjetrova i grčeva. Jednako tako treba uzeti u obzir da postoji tzv. prenadražljivo crijevo (iritabilni kolon), funkcionalni poremećaj koji se očituje brojnim simptomima koji su neugodni za život, no koji nisu opasni.

U tankom crijevu se vrši glavni dio probave, kao i resorpcija hranjivih tvari i vitamina. Njegove žlijezde pri tom poslu u svoj lumen luče oko tri litre tekućine na

dan. Sa želučanim sokovima, žući, sokovima gušterače, pljuvačkom te uzetom hranom i pićem količina raste i na sedam litara dnevno. Tada dolazi na red zadaća debelog crijeva. Ono upija vodu, minerale i druge tvari iz te tekućine te ih vraća u krvotok da ne budu izgubljene, a stolicu zgušnjava i oblikuje. Uz to luči i sluz, da se sve lakše kreće i klizi te oblikovano stigne u zadnje crijevo, gdje čeka na ispražnjenje.

Tako je normalno. A ako nije? Normalno je imati stolicu svaki dan, možda i samo svaki drugi dan, ili dva puta dnevno. Uzroke odstupanja treba razjasniti. Akutni proljevi su često virusna infekcija („trbušna gripa“, noro virus, ili drugo) ili infekcija bakterijama iz pokvarene hrane. Treba paziti ne radi li se pri tome možda o tzv. paradoksalnom proljevu, koji se izmjenjuje s periodima zatvora, a što može biti ozbiljan znak za postojanje tumora, jednako kao i stolica u obliku olovke. U takvim slučajevima treba odmah tražiti uzroke i, ako treba, liječiti. Najviše oboljevanja od raka debelog crijeva nastaje ili se otkriva nakon 60. godine života, ali danas je bolest, ukoliko je na vrijeme otkrivena, izlječiva u do 80 posto slučajeva. Treba zato koristiti preventivne pregledе, ukoliko su na raspolaganju. Postoji kolonoskopija, rutinski pregled, uz pomoć kojeg se može otkriti tumor u ranom stadiju, a i ukloniti izrasline – polipe – koji bi se kasnije možda pretvorili u rak. Također je veoma

korisna redovita pretraga stolice na skriveno krvarenje.

Vidljiva crvena krv na površini stolice je najčešće znak krvarenja vanjskih ili unutrašnjih hemoroida (zadebljalih žila oko analnog kanala), a nekad i tumora na kraju crijeva. Tome se često može pomoći operacijom. Krv koja dolazi iz želuca ili dvanaesterca je, zbog želučane kiseline, crna. Izgleda poput katrana, a ima poseban, karakterističan i neugodan miris. U takvom slučaju treba hitno u bolnicu.

Mnoge bolne neugodnosti u trbuhu mogu imati i druge ozbiljne uzroke. Upala slijepog crijeva, zapletaj crijeva, začepljenje crijevnih, mezenterijalnih, arterija (dakle, infarkt crijeva!) te ukliještena kila u preponi, pupku ili drugdje zahtijevaju najhitniju operaciju jer mogu završiti smrtno. Kod mnogih ljudi postoje pak brojni divertikuli – ispupčenja debelog crijeva prema van. Ona najčešće nastaju radi pretvrde stolice i zatvora, kao posljedica manjka tekućine, pomanjkanja kretanja i premalog unosa balastnih tvari u hrani. Ljudi pogodeni divertikulozom najčešće ništa i ne osjećaju, no divertikuli se mogu upaliti (kronično), pa i probušiti. I u tom slučaju je potrebna operacija te promjena prehrane i načina života. Postoje i kronične upale u blizini čmara, koje mogu dovesti do fistula prema van, što je vrlo neugodno ali je lječivo. Također postoji i problem inkontinencije, nekontroliranog pražnjenja crijeva, radi slabosti analnog mišića zatvarača ili radi neurološke bolesti (moždanog udara ili drugog).

Vrlo djelotvorna prevencija mnogih smetnji, kao i nastanka tumora, je borba protiv začepljenošću. Ako je ikako moguće, treba izbjegavati sredstva za čišćenje ili se pokušati od njih odvignuti. Ukoliko je potrebno, treba birati blage i prirodne metode. Najbolja mjera su disciplina i strpljenje: mnogo tekućine, hrana s mnogo balastnih, neprobavljivih komponenata, redovito kretanje te ograničavanje alkohola i pušenja. Natrag k prirodi!•

NAŠ NUTARNJI SVIJET (2)

ŽELJA ZA OSVETOM

Tko nije osjetio želju za osvetom! Kakva li je ponekad snaga našega nutarnjeg poriva da uzvratimo na nepravdu i zlonamjeran udarac, da drugomu vratimo zlo za zlo! Ipak, želju obično nikada ne vodimo do pravog ostvarenja, o njoj se stidimo puno i govoriti.

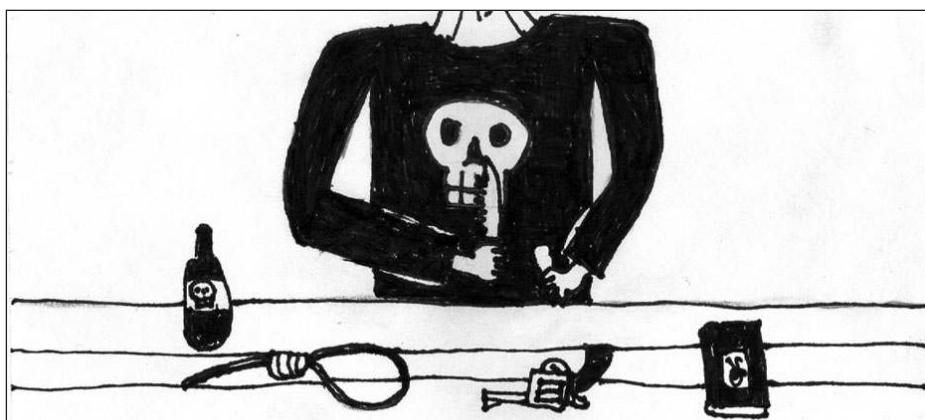
Želju za osvetom može osjetiti već i maleno dijete, vjerojatno već u drugoj godini života. Ona počiva na doživljaju da je život među ljudima moguć dok vlada ravnoteža pravde, a da poremećenu pravdu treba pokušati, pa i silom, ponovno uspostaviti. Tijekom povijesti takvo je pravo pojedincu, međutim, postupno sve više oduzimano. Već Levitski zakonik, šest

Piše:

Maja RUNJE, prof.

podnosići grubo i dugo nasilje ili okretanje agresije prema sebi umjesto prema napadaču. Pasivnost nije dobra ni za zajednice. Gutanje ne pridonosi miru. Odlučnost i hrabrost veća su garancija sigurnosti.

Želja za osvetom je, očito, jedan od mehanizama nužnih u borbi za opstanak. Uvijek će ostati dijelom našega nutarnjeg svijeta. Ona sama po sebi stoga nije nemoralna. Nemoralno bi moglo biti samo djelo. Zato je važno želju za osvetom, kada se pojavi, držati pod kontrolom, a razloge i

stoljeća prije Krista, uvodi prve zahtjeve ograničavanja srdžbe prema počinitelju zlog djela, a Sirah, kasnije, piše „Tko se osvećuje, njemu se Gospod osvećuje“.

Jasno je da osveta može biti opasan korak. Poriv počiva na arhaičnom ljudskom osjećaju koji je uvjek jak, totalan. Dio ljudi uspijeva uspostaviti filter i postupiti odmjereno. Sposobni su ljutnju i mržnju dići na apstraktnu razinu te posegnuti za simboličnom radnjom - smirenim postupkom ili riječima. Drugi dio to ne može. Odlučuju udariti snažno, snažnije negoli je to učinio napadač, ne žećeći se osvrati na mogućnost hoće li time stvoriti veću nepravdu. A ponekad se uistinu pokrene lavina. Zbog zlog djela jednog člana obitelji neprijateljstvo zahvati cijelu obitelj, zbog zlog djela dijela naroda odmazda se sruči na cijeli narod.

Kršćanstvo snažno naglašava oprštanje. Svojim velikim principom razumjevanja i ljubavi znatno je pridonijelo harmoniji među ljudima te potaklo civilizacijski napredak. Princip, naravno, ima svoje granice. Ni za koga nije dobro dobrovoljno

okolnosti nepravde koja nam se dogodila odmjeriti razumno i smireno. Ključna je mjera. Treba oprostiti kad god se može, no kod ozbiljnih i ponavljajućih povreda trebamo reagirati. Imamo pravo čak i na fizičku samoobranu. Pokazalo se da snažan uzvrat udarac ponekad čini čuda!

Je li osveta sama po sebi *slatka*, kao što kaže narodna izreka. Istraživanja (M. Gollwitzer i drugi: What gives victims satisfaction when they seek revenge, European Journal of Social Psychology, 41, 2011.) pokazuju da je to tek dijelom točno. Žrtvu zapravo ne može zadovoljiti sam osjećaj da nasilnik mora patiti. Doživljaj zadovoljštine znatno je veći ako se doživi da se počinitelj kaje te iskreno izražava osjećaj krivice. Olakšanje će nam dakle donijeti tek sigurnost da je drugi razumio razloge revanša.

Zakoni i politika, osobito dio politike koji pretendira podizanju standarda održavanja mira među ljudima, dijelovima društva ili među narodima, trebaju voditi računa o tome da je mir moguć onda kada je nasilnik naučio lekciju.♦

12. V. 1906. U Dubrovniku je održana obnoviteljska skupština dalmatinske Stranke prava, na kojoj su se ujedinili Čista stranka prava (sjevernodalmatinski pravaši) i južnodalmatinski pravaši. Za predsjednika je izabran Ivo Prodan. Nakon što je u travnju 1905. nastala Hrvatska stranka (fuzija matice dalmatinske Stranke prava i Narodne hrvatske stranke) nametnula se potreba okupljanja pravaških redova. Na skupštini je odlučeno da pridjev „čista“ više nije potreban u nazivu Stranke prava, s obzirom na to da od 1905. postoji jedna pravaška stranka u Dalmaciji. Odlučeno je da zadarska *Hrvatska Kruna* bude glavno glasilo Stranke prava u Dalmaciji, dok će dubrovačka *Prava Crvena Hrvatska* biti pomoćno stranačko glasilo tj. „novine Stranke prava“. Dubrovačka skupština je pomogla i obnovi pravaške organizacije u Boki kotorskoj 1907. Daljnja jačanja dalmatinskih pravaških redova uslijedit će u svibnju 1908. i u rujnu 1910.[1]

16. VIII. 1906. U Dolcu kraj Travniku, na proslavi posvete barjaka Hrvatskog pjevačkog društva „Vlašić“, stvorena je prva hrvatska politička stranka u BiH – Hrvatska narodna zajednica (HNZ). Međutim, na početku bila je formalno gospodarsko-kulturna/prosvjetna organizacija. HNZ je bio pod utjecajem građanske inteligencije i bosansko-hercegovačkih franjevaca. Vodeće i poznate osobe bili su: Nikola Mandić, Jozo Sunarić, Ivo Pilar, Hamid Šahinović-Ekrem, Đuro Džamonja itd. Iako u svojim Pravilima iz veljače 1908. ne spominju Starčevića i pravaštvo, jasno se vidi starčevićanska orijentacija HNZ-a: „Bosna i Hercegovina jesu [...] po državnom pravu hrvatske zemlje [...] prirodna težnja bosanskih Hrvata, da se B. i H. priključe kraljevini Hrvatskoj [...] Bosanski Muslimani jesu po narodnosti nepreporuni Hrvati [...] H. N. Z. katol. vjeru kao i Islam štititi [...] Prima se prijedlog Dr. Pilara glede naročitog podupiranja muslimana od strane H. N. Z. bez obzira kojoj stranci pripada [...] Oni Hrvati, koji nepriznaju hrvatstvo u B. i H. su neprijatelji hrvatskog naroda“ itd. Međutim, dok se u pravaškom Programu (1894.) ne spominju Srbi, HNZ kaže da će nastojati „sa pravoslavnim življem, koji se zovu Srbinima, podržavati najbolje odnose“. Ali pri tom jasno ističu protimbu kako sjedinjenju BiH sa Srbijom, tako i „potpunoj autonomiji“.[2] U skladu sa Starčevićevim

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XI.)

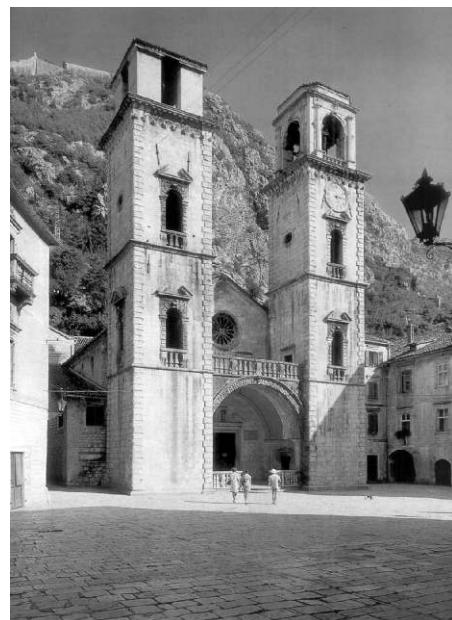
naukom protivili su se politici svojevrsnoga „katoličkog hrvatstva“ nadbiskupa Stadlera, upozoravajući da time odnija bosansko-hercegovačke muslimane od hrvatske ideje. Tijekom 1908., pri radnjama oko Pravila HNZ-a, dolazi do daljnog pogoršanja odnosa sa Stadlerom jer Središnji odbor stranke službeno dopušta članstvo i Hrvatima nekatolicima. Tada je HNZ imao oko 45.000 članova, od čega 1000 Muslimana, većinom obrazovanih pripadnika mlade generacije. Nastavak nacionalne neosviještenosti Muslimana posljedica je tradicije, neobrazovanosti, nekonzistentne austro-garske politike i Stadlerove ozloglašenosti. Sukob inteligencije i redovničkog svećenstva sa svjetovnim svećenstvom rezultirat će osnutkom „klerikalno-pravaške stranke – Hrvatske katoličke udruge (HKU). Početkom 1910. Stadler je zabranio kompletnom svećenstvu BiH djelovanje u HNZ-u. U kampanji za izbore za Sabor BiH (svibanj 1910.) HNZ istupa umjereni („podupirati svaki prijedlog ma s koje strane došao [...] ako se ne kosi s hrvatskim narodnim težnjama“). S druge strane, HKU jasno ističe da stoji „na Starčevićevom programu iz 1894.“ Na izborima HNZ pobijeđuje HKU, osvojivši 11 manda da od 16 određenih za katolički puk.[3] HNZ je ljeti 1911. podržao ideju stvaranja jedinstvene Stranke prava za sve hrvatske zemlje. Konačnom propašću stvaranja sveobuhvatnog hrvatskog katoličko-muslimanskog bloka 1912., dio HNZ-a oko Mandića se približava politici banovinske Hrvatsko-srpske koalicije, a dio oko Pilara Stadlerovu „katoličkom pravaštvu“.[4]

8. XI. 1906. Službeno je nastala Hrvatska kršćansko-socijalna stranka prava (HKSSP) transformacijom Hrvatske radničke zajednice (HRZ), pri čemu je važnu ulogu imala klerikalno-pravaška grupa oko lista *Hrvatstvo*. HRZ je opstao kao središnji radnički strukovni savez kršćansko-socijalnog radništva, predstavljajući socijalno-gospodarsko krilo kršćanskih socijala, dok je HKSSP predstavljao političko krilo.[5] U toj stranci je bilo dosta budućih važnih pripadnika franko-, „klerikalne“ Stranke prava, koja je nastala u rujnu 1910. Glasilo HKSSP-a je bilo *Glas*

Priredio:

Mladen KALDANA

Naroda koji su „preuzeli“ od HRZ-a. Povijest HRZ-a počinje 1897. kada je osnovan Radnički klub Stranke prava (RKSP) – organizacija radništva domovinaške Stranke prava – s ciljem odvlačenja radništva od frankovačke Hrvatske radničke stranke i socijaldemokrata. RKSP postaje 1899. Hrvatska samostalna radnička stranka (HSRS), a 1900. Neodvisna radnička organizacija hrvatskog samostalnog radništva. Već ljeti 1902., kao HRZ, pri-

Kotor - katedrala sv. Tripuna

sustvuje u Ljubljani na kongresu kršćansko-socijalnih društava gdje se raspravlja o osnutku zajedničke hrvatsko-slovenske radničke zajednice. RKSP nije bio kršćansko-socijalno orientiran, ali se to već počinje mijenjati u HSRS-u. HRZ se još nazivao i *Kršćansko socijalnom strankom* (KSS). Važnu ulogu u tim organizacijama domovinaškog/kršćansko-socijalnog radništva imali su Stjepan Zagorac i Grga Tuškan.[6]

9. VI. 1907. Od tog datuma definitivno djeluje Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“ sa sjedištem u Sarajevu, nastalo spajanjem mostarskog i sarajevskog društva. Hrvatsko kulturno društvo „Nap-

redak“ ima iznimne zasluge u podizanju obrazovanja i kulture b-h Hrvata, a vodstvo društva, bar do nastanka Kraljevstva SHS, bilo je u pravaškim rukama. Do spašanja je došlo već 10. siječnja 1907. Povijest „Napretka“ počinje pet godina prije. U Mostaru je 14. rujna 1902. osnovano *Hrvatsko potporno društvo za potrebe daka srednjih i visokih škola iz Bosne i Hercegovine*, a u Sarajevu 11. studenog 1902. *Hrvatsko društvo za namještenje djece u zanate i trgovine*. Za razvitak i kasnije spajanje dvaju društava važan je 19. studeni 1905. Tada je sarajevsko društvo donijelo nova pravila kako bi ubuduće uz naučnike (segrete) potpomagalo i učenike te studente. Također se time htjelo proširiti djelatnost na cijelu BiH, a po mogućnosti i na Trojednicu. Pravilima je određeno i da se ubuduće novo, sarajevsko-mostarsko, društvo zove Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“, sa sjedištem u Sarajevu, s ciljem kulturnog jačanja hrvatskog naroda.[7]

23. VI. 1907. U Kotoru je održan veliki skup bokeljskih pravaša na kojem su raspravljali o obnovi i ustroju tamošnje Stranke prava.[8]

22. VIII. 1907. Održana je skupština HSP-a, člana Hrvatsko-srpske koalicije (HSK). Pri tom je izražena vjernost pravaškom „okviraškom programu“ iz 1894., nastavak savezništva s hrvatskim Srbima, kao i daljnja pripadnost HSK-u.[9]

15. IX. 1907. U mjestu Muo održana je opća skupština bokeljskih pravaša s nekim 500 sudionika. Poslije izbora Središnjeg odbora Stranke prava u Boki kotorskoj ustrojeni su stranački mjesni odbori za Kotor, Škaljare, Šipljare, Bogdašice, Kavč, Mrčevac, Lepetane, Tivat, Lastvu, Perast, Strp-Lipce, Prčanj i Muo. Time je konačno ustrojena jedinstvena stranačka organizacija pravaša u „Zaljevu hrvatskih svetaca“.[10]

7. XI. 1907. Na Općoj skupštini Starčevićeve hrvatske stranke prava (SHSP) u Zagrebu doneseni su zaključci. Ističe se nedodirljivost „okviraškog programa“ iz 1894. i nepriznavanje postojanja Srba u Hrvatskoj („da se po vjeri ne dieli ni jedan narod, pa tako ni hrvatski narod“). Prisutan je i istup protiv Radićeva

HPSS-a. Frankovačko seljaštvo proglašava SHSP jedinom i istinskom seljačkom strankom te da je seljačko pravo sadržano u hrvatskom državnom pravu. Na kraju zaključaka SHSP izražava povjerenje „najviše napadanomu i izloženomu predsjedniku stranke“ Josipu Franku.[11]

23. IV. 1908. Došlo je do Drugoga pravaškog raskola. Na sjednici vodstva Starčevičeve hrvatske stranke prava (SHSP) kulminirao je sukob dviju skupina predlaganjem dviju potpuno oprečnih rezolucija o stranačkoj politici. Prijedlog Aleksandra Horvata naviještao je borbu svim nagodbenim strankama, uključujući i Hrvatsko-srpskoj koaliciji, istaknuto je protusrpstvo te je izražena rezerva prema političkom katolicizmu. Osim toga Horvat je izjavio da je vlada bana Pavla Raucha prva hrvatska vlada nakon 40 godina. Prijedlog Ivana Peršića oštro je osudio Raucha tvrdeći da njegova protusrpska politika služi za *divide et impera*. Izraženo je uvjerenje u lako suzbijanje velikosrpske promidžbe nakon što bi se povratila hrvatska povijesna i narodna prava. Zbog tako velikih razlika u pogledima skupina oko Mile Starčevića, zubara Ante Pavelića te Ivana Peršića osniva Starčevičevu stranku prava (milinovci). Nezadovoljstvo dijela frankovaca strategijom i taktkom Frankove politike traje od afera „Argus“ i „Strassnoff“ (1905.-1906.), koje su nanijele velike štete ugledu SHSP-a i posebno Josipu Franku.[12]

14. V. 1908. U Splitu je održana skupština dalmatinskih pravaša pod gesлом „Neka živi sloga svih pravaša od Raba do Spića“. Tada je jaka šibenska pravaška grupa na čelu s Matom Drinkovićem i glasilom *Hrvatska rieč* pristupila dalmatinskoj Stranci prava. Tada su jednoglasno prihvaćena „Načela Stranke prava“, koja predstavljaju reinterpretaciju programa iz 1894. Više se ne spominje okvir habsburške države.[13]

1. VII. 1908. U Mostaru počinje izlaziti prvi radnički list u BiH – *Radnička obrana*. Kasnije je (1910.) promijenio naziv u *Hrvatska obrana*. Đuro Džamonja, član Središnjeg odbora Hrvatske narodne zajednice, pokrenuo je i tiskao te hrvatske radničke novine. *Hrvatska/Radnička obrana* prvenstveno je istupala protiv socijaldemokracije i u korist hrvatske nacionalne ideje. S obzirom da je list pokrenuo HNZ, u njemu je bilo polemika s vrhobranskim nadbiskupom Josipom Stad-

lerom. Hrvatski radnički list u BiH imao je važnu ulogu u nacionalnoj promidžbi.[14]

24.-28. VIII. 1908. Održana je osnivačka skupština hrvatski orijentirane Muslimanske napredne stranke (MNS) pod vodstvom poznatog starčevičanca Ademage Mešića. Glasilo MNS-a *Muslimanska sviest* počelo je izlaziti 03. rujna. Još u veljači iste godine Mešić se dogovorio s Nikolom Mandićem i Hrvatskom narodnom zajednicom (HNZ) oko osnivanja MNS-a. U razvoju MNS-a Mešiću su jako pomogli Osman Nuri Hadžić, Safvet-beg Bašagić i ostali poznati pravaši muslimanske vjeroispovijedi. HNZ je pružio snažnu podršku toj stranci računajući da će to znatno pridonijeti nacionalnom preporodu b-h muslimana i stvaranju hrvatskoga katoličko-muslimanskog bloka. Mešić je bio svjestan da s hrvatskim nacionalno-preporodnim programom ima uspjeh samo kod mlađih obrazovanih muslimana. Da bi se približio i drugim slojevima muslimanskog društva isticao je islamski karakter stranke, kako bi preuzeo primat od autonomaške Muslimanske narodne organizacije (MNO). Nakon toga bi krenuo u nacionalno osvješćivanje b-h muslimana. Zbog slabog širenja stranke među b-h muslimanskim živiljem, MNS početkom 1910. revidira program u smjeru autonomaštva te mijenja naziv u Muslimanska samostalna stranka (MSS). Umjesto *Muslimanske sviesti* stranačkim glasilom postaje *Muslimanska sloga*. Na izborima za Sabor BiH stranka biva halmetice poražena od MNO-a, ne osvojivši niti jedan mandat. Ipak, na dopunskim izborima u travnju 1911. Mešić i Halid-beg Hrasnica bivaju izabrani, pa MSS postaje parlamentarnom strankom. Zbog srpske protumuslimanske politike (pitanje agrarnih odnosa i naziva jezika) MSS i MNO se spajaju, ljeti 1911., u Ujedinjenu Muslimansku organizaciju (UMO). Saborski klub UMO-a (Muslimanski saborski klub) surađivao je s Hrvatskim saborskим klubom. Članovi MNS-a/MSS-a/UMO-a (npr. Ademaga Mešić i Šemsi-beg Salihbegović) bit će u Vrhovnoj upravi i Vijeću (jedinstvene) Stranke prava.[15]

14. X. 1908. U Starčevičevom domu održana je pravaška „Konferencija o gradnji džamije u Zagrebu“. Prisutni su bili uglavnom mlađi pravaši, od kojih je bilo 20 posto muslimanskih studenata. Skup je izazvao jak dojam u BiH. Akcija je počela 10. listopada objavom dopisa

frankovačkog saborskog zastupnika Ivana Zatluke u *Hrvatskom Pravu*, kojim traži gradnju džamije u Zagrebu za vjerske potrebe svakodnevnih gostiju iz BiH, kao i muslimanskih studenata na tamošnjem sveučilištu. To je još jedna promuslimanska akcija Frankove Stranke prava, kojom su htjeli pridobiti b-h muslimane za Starčevičev nauk i svoju stranku nakon aneksije BiH 6. listopada iste godine. Tu inicijativu žestoko su napali *Hrvatstvo* (kršćansko-socijalni pravaši), *Istina* (katoličko glasilo) i *Pokret* (glasilo Hrvatske pučke napredne stranke). *Hrvatstvo* posprdno predlaže da se buduća bogomolja nazove „Zatlukina džamija“. Ivan Zatluka izjavio je, odgovarajući katoličkim nezadovoljnicima, da je on vjerski gledano „klerikal“, ali da i u drugim vjerama podupire „intelektualnu snagu i čudorednost“. Akcija oko gradnje džamije je ubrzo zamrla zbog, među ostalim, nepričajanja BiH Kraljevini Hrvatskoj. Sukobi zbog džamije su zapravo zadnji trzaji vjerskog liberalizma frankovačke stranke, koja će se u rujnu 1910. spojiti s kršćansko-socijalnim pravašima. Ivan Zatluka (do 1918. frankovački zastupnik) u južnoslavenskoj državi bit će vođa hrvatskih kršćanskih socijala i nepoznate Kršćansko-socijalne stranke.[16]

29. X. 1908. U Sarajevu je umro veliki hrvatski pjesnik i pravaš Silvije Strahimir KRANJČEVIĆ. Rođen je u Senju 17. veljače 1865. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

5. XI. 1908. Na zagrebačkoj konferenciji zastupnika i pristaša frankovačke Stranke prava iz Banske Hrvatske, Dalmacije te BiH osnovana je *Hrvatska narodna legija*. Njezin zadatak je bio suprostavljanje upadima četničkih odreda iz Srbije u BiH, koji su očekivani nakon austro-ugarske aneksije navedenih zemalja (6. listopada 1908.). Legionari su nosili značku s natpisom „Za kralja i domovinu“ na crveno-bijelo-plavoj podlozi. Veliku podršku osnutku legije dali su pravaši muslimani iz BiH, uključujući i one koji su studirali u Zagrebu. Najpoznatiji su Mehmed-beg Bajraktarević i Musa Ćazim Ćatić. Važnu ulogu u organiziranju legije imao je književnik Milan Ogrizović (pisac popularne *Hasanagine*). Do upada četnika nije došlo pa je *Hrvatska narodna legija* korištena u međustranačkim sukobima. Socijaldemokrati su imali *Crvenu gardu*, a ostale stranke (uključujući HSP i milinovce) su putem sokolskih društava jačale

tjelesnu spremu svojih članova. U međusobnim fizičkim sukobima, kao i u obraćunima s policijom, frankovci postaju pojam najborbenijeg dijela hrvatske politike.[17] (nastaviti će se)

Bilješke

- [1] M. DIKLIĆ, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 391.-399.
- [2] Vidi program/pravila u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 593.-597.
- [3] Isto, 597.-598., 636.-637.; L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1., 229.-237., 242.-245., 302.-303., 352. Inače, Đaković grijesni stavljajući osnutak HNZ-a u listopad 1906.
- [4] M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 381.-383.; Z. MATIJEVIĆ, „Politika i sudbina. Dr. Ivo Pilar i njegova borba za samostojnost hrvatskog naroda“, *Pravaška misao i politika*, 217.
- [5] „Hrvatska kršćansko-socijalna stranka prava“, *Hrvatstvo*, br. 256 (8.XI.1906.), 1.; vidi program u: T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 520.-526.
- [6] J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 1., 263.; S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 233.-234.; T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 428.-429.
- [7] L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1., 248.-250.
- [8] M. DIKLIĆ, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 398.
- [9] T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 540.-549.
- [10] M. DIKLIĆ, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 398.-399.
- [11] T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 550.-553.
- [12] M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 349.-353.
- [13] M. DIKLIĆ, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 400.-403.; T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 560.-561.
- [14] L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1., 243.; M. GROSS, „Hrvatska politika u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1914.“, *Hz*, 19-20/1966.-1967., 38.-39.
- [15] Isto, 240.; M. IMAMOVIĆ, *Pravni položaj i unutrašnji politički razvitak Bosne i Hercegovine*, 174.-181., 222.-223., 247.-248.; N. KISIĆ-KOLANOVIĆ, „Ademaga Mešić i hrvatska nacionalna ideja 1868. - 1918. godine“, *ČSP*, 40/2008., br. 3, 1131.-1132.; T. CIPEK, S. MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina*, 670.
- [16] Z. HASANBEGOVIĆ, „Islam i muslimani u pravaškoj ideologiji. O pokušaju gradnje «pravaške» džamije u Zagrebu 1908.“, *Pravaška misao i politika*, 94.-96.; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva. Hrvatske pučke stranka u političkom životu Kraljevine SHS (1919.-1929.)*, Zagreb 1998., 120.-123., 140., 154.
- [17] Z. HASANBEGOVIĆ, „Islam i muslimani u pravaškoj ideologiji“, *Pravaška misao i politika*, 93.; J. HORVAT, *Povijest novinstva Hrvatske*, 359.; S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 206., 232.-233.

SIGETSKA EPOPEJA U ČAGLINU U SIJEČNJU 1944. GODINE

Piše:

Ivo TUBANOVIĆ

vila se vrlo žestoka borba koja je potrajala do popodneva sutrašnjeg dana.

Nakon što je braniteljima ponestalo strjeljiva, odlučeno je da se 23. siječnja navečer krene u proboj, i to preko Dilja prema Brodu. Prema dogovoru, postrojbe su navečer 23. siječnja krenule u proboj. Prilikom teških borbi do kojih je došlo, poginuli su zapovjednik bojne, satnik dr. Zvonimir Dončević sa suprugom koja je bila trudna (pokopani su na osječkome

Spomenik na čaglinskom groblju, na mjestu gdje je bio bunker s tijelima branitelja

kao elitna leteća postrojba koja je prošla bojišta od Kupresa i Dervente do Šidskih Banovaca i Čaglina. U Čaglinu će sudjelovati u slavnim i tragičnim događajima u siječnju 1944. godine.

Naime, krajem 1943. godine na području Požeške kotline došlo je do jačanja odmetničkih djelovanja. Zbog toga je VI. bojna Hrvatskoga domobranstva dobila zapovijed da se iz Dervente premesti u Čaglin. Zadatak je bio osiguravati područje Dilja. Budući da je uporište Čaglin predstavljalo vrlo jaku smetnju neometonom djelovanju odmetnika, oni su ga 22. siječnja 1944. u zoru žestoko napali. Raz-

Aninu groblju u obiteljsku grobnicu!); njegov pobočnik, zastavnik sudac Vito-mir Šeberek, dr. Gustav Erber, vojno-sudski nadporučnik, zapovjednik stožerne satnije bojne, poručnik Pavle Rot i zapovjednik 3. satnije, nadporučnik Stanislav Pandurović.

Samo se nadporučnik PTB-a, zapovjednik 4. satnije, Ivan Todorić, sa stotinjak vojnika i dočasnika, uspio probiti do slobodnog prostora Slavonskog Broda. Svi ostali, njih oko 400 vojnika, dočasnika i časnika dali su svoj život u obrani Čaglina. Svi poginuli časnici i preživjeli nadporučnik Todorić odlikovani su Velikom srebrnom kolajnom za hrabrost. •

SJEĆANJE NA PRVU POSTROJBU ZBORA NARODNE GARDE U ISTRI

Nakon vremenskog odmaka od 20 godina nije se lako sjetiti svega što bi bilo vrijedno za povijest zapisati. Pored toga, ja sam bio obični gardist, pa nisam ni mogao znati što se je sve zbivalo oko te naše postrojbe. Pa ipak, neke najbitnije stave i zaključke koje sam imao i donio u to vrijeme, do danas nisam promijenio. Jer, u dramatičnim, opasnim okolnostima, nagon za samoodržanjem tjera nas da itekako zapažamo, razmišljamo i donosimo svoje sudove.

Moram se ukratko osvrnuti na atmosferu u Puli te 1991. godine. Bilo je to vrijeme kad je jugo-vojska s podsmijehom gledala na organiziranje Zbora narodne garde. U odnosu na njihov broj u Puli, mi smo svojim brojem i svojim naoružanjem za njih bili šaka jada. Bilo je to vrijeme kad su nam srpski provokatori mahali ispred nosa svojom "Politikom", ispisivali po zidovima "Ovo je Srbija!", šetali kroz Robnu kuću s kazetofonom na ramenu i puštajući na sav glas "ćirilicu". Vrijeme kad je jedan pukovnik JNA, stanovnik Štinjana kraj Pule, prijetio: "Srušit ću Arenu i ustaški MUP!". A pojavila se je u to vrijeme i jedna naša lokalna stranka s idejom da ono „priko Učke“ nije naš rat. Čiji su aktivisti upravo u vrijeme najveće potrebe za jedinstvom svih Hrvata, ispisivali po zidovima parole „Istra-država!“.

Bilo je to, bar ovdje u Puli, vrijeme ziheraša i sporazumaša, kada je "Il nostro conte" (naš grof, što li?!) **Luciano Delbianco**, imao jako dobre odnose s JNA. I vrijeme kad je svatko tko je želio vidjeti, mogao lako shvatiti što nam se sprema. Jer, Srbi su u Hrvatskoj jasno pokazivali što hoće, a što ne će. Pa su počeli naše redarstvenike ubijati iz zasjede i masakrirati ih.

I upravo zločin u Borovu Selu bio je presudan za moju odluku da se bilo kako djelatno uključim u obranu Hrvatske. Otišao sam u Ured za obranu u Puli i tražio da me odmah izbrišu s popisa vojnih obveznika JNA. Potom sam se javio u MUP, da se kao dragovoljac uključim u postrojbe hrvatskih redarstvenika. Jedan gospodin (mislim da se je zvao **Hraste**), rekao mi je da je u tijeku formiranje postrojbe Zbora narodne garde, pa sam se tamo i prijavio.

Piše:

Vlado JURCAN

Koliko se sjećam, to je bilo u podrumskim, prizemnim prostorijama zgrade u kojoj je bio ured obrane na Forumu. Dobili smo odore i oznake "ZNG". Bile su to terenske odore za oficire JNA, od gabardena. Kape smo dobili kasnije, jer ih je trebalo šivati. Sutradan smo se smjestili u zgrade bivše političke škole kraj Fažane. Smještaj i prehrana su bili sasvim u redu, no oružja smo imali malo. Koliko se sjećam, mislim da je, bar na početku, bilo

sмо civilna odijela i krenuli za OKPD-Valtura.

Brkić je uzeo kalašnjikov, iako sam ga ja na sve načine pokušavao odvratiti od toga. Smatrao sam da nam ionako ne bi bio od koristi, a samo nas može uvaliti u veliku nevolju. No, eto, sakrio ga je pod sjedište, pa smo nesmetano prošli pored patrole JNA koja je stajala na odvojku prema kaznionici Valtura. S tadašnjim sam direktorom ugovorio vrijeme kad ću doći po kamion pjeska, s tim da mu donesem pismeni zahtjev od ureda za obranu. Njegov je šef bio sad pokojni **Atilio Radolović**. Kad sam ušao u njegov ured,

Limski kanal

više ljudi nego oružja. Uglavnom su to bili lovački karabini, možda par "kalašnjikova" i jedna "pumperica". A ja sam od kuće ponio dvocijevku - sačmaricu, *ređenik* patrona sa sačmom od 6 mm i mačetu.

Bila je organizirana straža na kojoj smo se smjenjivali svakih šest sati, ako se ne varam. Pokušavali smo iskopati zaklone, no to je teško išlo zbog plitka, kamenita tla. Kako sam pred kratko vrijeme bio umirovljen (radio sam u OKPD-Valtura), predložio sam da se nabave vreće, a ja ću pokušati dobiti «mašinski pjesak» u mojoj bivšoj firmi. Zakloni od vreća s pjeskom su bolji nego plitki zemljani. Za povjednik **Brkić** je uzeo "fiću", obukli

na zidu iza njega...velika **Titova** slika!

Ista onakva kakvu je, uz parolu "Druže Tito, mi ti se kunemo...!" iza sebe imao i general JNA **Tarbuk**!

Upitao sam Radolovića zašto je ne skine.

- "Pa nije nitko naredio da se skine!"

- "A je li vam netko to zabranio?" upitao sam ga.

Eto, takva je onda bila atmosfera.

Kao "rezervni oficir" bivše JNA, dakle ipak koliko-toliko obrazovan časnik, počeo sam zamjećivati neke stvari koje mi se nisu svjđale. Smatrao sam da je i sam izbor boravka pogrješan, da ga je u slučaju potrebe teško braniti, da nema dobrog pu-

ta za eventualno povlačenje i slično. Imao sam osjećaj da bi nas na takvom mjestu, tako skromno naoružane, bez pol muke potukla jedna dobro naoružana, uvježbana grupica specijalaca JNA.

No, uza sve to, sve je prilično dobro "klapalo". Sasvim sigurno bolje nego na svim vojnim vježbama JNA na kojima sam bio. Mislim da je jako važno to što se nije pilo. Nikad nisam video da bi u "điru" bilo neko alkoholno piće, osim piva. Međutim, ekscesa je ipak bilo. Naravno, ni na kraj pameti mi nije da ih nabrajam ili opisujem, i to iz dva razloga. Prvo, što mislim da je povremena "iskakanja" nemoguće izbjegći. Drugo, što ne želim davati materijal onima koji i dan danas pokušavaju oblatiti jednu časnu skupinu dragovljaca, nazivajući ih "paravojnog skupinom". Reći ću ipak da me je, na primjer, nerviralo kad je bilo nekoliko hitaca noću, što sam smatrao neodgovornim.

Osobno sam doživio na straži nešto što je moglo i loše završiti. Došlo je do nekakve zabune oko odziva i lozinke (čini mi se da je glasila: "Glava - glavonja"). U mrklok mruku čulo se:

- "Ma što, koja glava ... !"
- "Pa ... glavonja ... !"
- "Ma, ma ... koji glavonja ... jebo te, pa ovo nisu naši...bježimo!!!" - pa topot čizama, pa dozivanje:
- "Ej, mi smo garda!"
- "I mi smo garda!"
- "E, pa izadi iz zaklona!"
- "Izadi ti!"
- "Hoću k..ac, pa da me napucaš!"
- "Dobro, ajde, ja ću izaći, pa ako me skineš ... skineš!"

Sjećam se da sam se u svom zaklonu valjao od smijeha.

Općenito govoreći, moj osobni dojam je bio da je zrak naprsto nabijen nekom napetošću i nesigurnošću, osjećajem da sve može krenuti po zlu. Naš je osnovni zadatok bio prihvat i zbrinjavanje vojnih bjegunaca iz JNA. Stoga nisam video razloga zašto nas oni ne bi napali i bez pol muke eliminirali.

Ne sjećam se točno kad se je dogodio «dar-mar» koji ću opisati. Gospodin **Mijo Lalić**, profesionalni časnik koji nas je vodio (nisam shvatio tko je zapravo bio zapovjednik, Lalić ili Brkić), saznao je da je paralelno s nama, a bez ikakve veze s nama, formirana još jedna postrojba kraj Loborike. Nekakvi rezervisti s oznakom "koze" na rukavu, mnogo bolje naoružani od nas. Naravno, i laiku, a ne jednom ško-

lovanom časniku kakav je bio Lalić, bilo je jasno da tu nešto nije u redu. Ja se samo sjećam da sam sjedio s jednim gardistom na nekom zidiću (**Darkom Ferlinom**), kad je do nas dotrao drugi jedan:

- "Hajde, uzmite oružje, zove Mijo, idemo u Pulu razoružati krizni stožer!"

Gotovo je, rekoh, počelo je veliko sranje. Kako mi je već i dotad bila "puna pipa" koječega, odlučio sam da se definitivno od toga svega maknem. Savjest mi je bila potpuno mirna, jer sam to Brkiću u nekoliko navrata najavljivao, ukoliko se neke stvari ne promijene. Potražio sam logističara **Kundida** i zatražio da me razduži. Sjeo sam na svoj moped i išao kući. O tome što se je sve kasnije događalo, saznao sam iz sredstava javnog priopćavanja. Javio sam se ponovo u ured za obranu gospodinu Radoloviću.

- "Imamo mi preko 700 dragovljaca, ali nemamo oružja. Nabavi 2000 DM, kupi kalašnjikov, pa se javi!"

Ono što ni tada a ni kasnije tijekom rata nisam mogao shvatiti, zašto sam toliko pragova morao objijati i na toliku zatvorena vrata nalijetati, kad god sam se htio javiti u Hrvatsku vojsku. Kasnije, kad je sve to završilo jedan mi je znanac objasnio:

- "Koji si ti naivac! Oni su pozive slali sinovima dobrostojećih roditelja. Pa bi pozive povukli kad bi dobili par tisuća DM. A takvi kao ti su im samo kvarili posao!"

Pa da! Čemu novačiti one koji ne žele u rat, ako ima toliko dragovljaca!

Danas, kad se vidi koje je dimenzije dosegnuo svakojaki grabež u ovoj nesretnoj Lijepoj našoj, takvo mi je objašnjenje itekako logično!

No, da se vratim na tu našu postrojbu ZNG-a, prvu takvu u Istri. I na onu "koju" u Hors-centru kraj Loborike. Zašto su formirane dvije postrojbe, koje jedna za drugu nisu znale?

Objašnjenje je vrlo jednostavno. U vremenu u kojem se još nije znalo niti se je moglo znati kako će sve to završiti, kad su svi vojno-politički analitičari Hrvatskoj davali slabe izglede, vlast u Puli dosjetila se kako se osigurati bez obzira na ishod. Dakle, ako pobijedi Hrvatska, e mi smo imali svoje hrvatske bojovnike kraj Fažane! Pobijedi li JNA, e i mi konja za trku imamo, rezerviste u "Hors-centru" kraj Loborike! Pa, zašto je nakon one strke, kad je Lalić sa svojim nekim dragovoljcima došao na Forum "smijeniti krizni stožer" (tražiti zapravo objašnjenje od

Radolovića) zašto je gradonačelnik Delbianco digao galamu da je to bio pokušaj atentata na njega? Ma stvar je jasna. Ukoliko Hrvatska izgubi rat (što je po njemu i njemu sličima vjerojatno), eto mu preporuke da i dalje ostane u fotelji! Pa da! Jer eto, samo što nije postao žrtvom razularene ustaške bande ZNG-ovaca iz Fažane!

I zbog svega toga i dan-danas mi je muška kad na sve rjeđim proslavama godišnjice te naše postrojbe vidim ljude iz te bivše Delbiancove ekipe! Ekipe u kojoj danas glavnu riječ vodi čovjek koji je osobno išao u Trst po izbjeglog bivšeg pukovnika JNA, **Božovića**. Onog istog Božovića koji je Puli prijetio svojim zrakoplovstvom: "Srušit ću Arenu i ustaški MUP!" I dan-danas su njih dvojica veliki prijatelji. Pa kad se je svojedobno taj naš lokalni politikant bio kandidirao za predsjednika države (koje li drskosti i hipokrizije!), "stab" mu je bio u Štinjanu...u kući – pukovnika Božovića!•

PRED ODLAZAK U JAJCE

Rastanak nakon
Pet godina.
Rat nas strašni spojio.
Svaki se od nas odgojio
Kako treba u zajednici
Živjeti.
Sve je u vjeri
I ljubavi,
Jer naše i nije ništa.
Iako nas mnogo puta
Steže u srcu
I guše
Suze.
Bog, Alah,
Uze
I daje.
Sve što se čini
Iz ljubavi
To vječito
Traje.

Višnja SEVER

PARTIZANSKI RATNI ZLOČIN NAD HRVATIMA U SELU MAMIĆI (KOČERIN) U HERCEGOVINI

Sjećanje na ovaj partizanski zločin počinjen nad petoricom hrvatskih mladića, donosim na temelju iskaza **Frane Sesara zv. Velaga**, rođenog 15. listopada 1923. u Podvraniću, gdje i stanuje, koji je dao **Tihomiru Begiću** 22. ožujka 1995., te na temelju sjećanja rodbine ubijenog **Ivana Grubišića**, koji su meni svjeočili. «Vela-gino» svjedočenje ugledalo je svjetlo dan i na stranicama knjige **Josipa Sutona Posuški žrtvoslov** (Zagreb, 1998.).

Spomenuti Ivan Grubišić zv. Zlojo rođen je 1915. u Posuškom Gradcu, a netom iza proglašenja Nezavisne Države Hrvatske prijavio se u postrojbe Hrvatske legije. U sklopu njemačkih oružanih formacija ratovao je na istočnoj fronti, gdje je kasnije bio zarobljen. U sovjetskom zarobljeništvu ostaje do 1944., kad se vraća u Hrvatsku, u Posuški Gradac. Tada doznaje da mu je brat **Mate** (rođen 1906.) poginuo na Romaniji 1942. u okršajima s četnicima. Nakon što su partizani zapojeli posuško područje u studenom 1945., «Zlojo» se, kao i brojni drugi hrvatski mladići, sklonio u obližnju šumu.

U siječnju 1945. u kasnim večernjim satima, iz jedne kuće u Posuškom Gradcu partizani su sa sijela odveli svezane civile: Ivana Grubišića «Zloju», **Antu Grubišića (Markova) zv. Šnajder**, rođ. 1921. u Posuškom Gradcu, **Matu Grubišića (Ivanova) zv. Bević**, rođ. 1922., **Antu Begića (Jozina) zv. Jarčević**, rođ. 1910 u Posuškom Gradcu, **Matu Bašića (Cvitanova)**, rođ. 1917. u Broćancu te već spomenutog Franu Sesara (Ivanova). Rečenoj šestorici partizani su priiključili još pedesetak zarobljenih civila s Posuškog Gradca, i sve uhićene su preko Vranića pješice sproveli do Podvranića, u kuću braće **Joze i Grge «Grganovića»**. Uhićeni narod partizani su u dvorištu te kuće postrojili te šestoricu uhićenih na sijelu odvojili. Drugih pedesetak uhićenika odveli su pema Ivan-

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

kovića kućama, odakle su ih dalmatinski partizani preuzeли te sproveli zatočiti u Imotski.

Odvojenu šestoricu uhićenika: «Bevića», «Šnajdera», «Jarčevića», «Zloju», Franu i Matu Bašića – partizani su odveli u smjeru Kočerina.

Ivan Grubišić u Sovjetskom zarobljeništvu

Prema svjedočenju jedinog preživjelog od te šestorice, Frane Sesara, partizani koji su ih sprovodili bili su četnici što su prešli podkraj rata u partizane. Na šajkačama su tek kokarde zamijenili zvijezdama petokrakama, ali u srcu se jednako mrzili sve što ima hrvatski predznak. Tim srpskim partizanima, koji su sprovodili šestoricu hrvatskih uhićenika, zapovijedao je stanoviti **Topić**, velikosrpski orijentirani Crnogorac.

Zvjerska ubojstva nedužnih hrvatskih civila dogodila su se 18. siječnja 1945. nad Gašparevim kućama, u selu Mamići, u večernjim satima. Zapovjednik zločinaca Topić pitao je uhićenike, znade li tko od njih kuda se ide za Medoviće. Kad se «Zlojo» javio pokazati sprovodnicima put, dočim su malo odmakli, partizani su na njega zapucali i prema kazivanju njegove rodbine, ranili ga u ruku. Potom se ranjeni «Zlojo» dao u bijeg, no krvarenje je ostavljalo traga u snijegu, pa je partizanima bilo lako slijediti ga. Svjedočenja «Zlojine» rodbine i Frane Sesara podudaraju se u činjenici da je stanovita žena prokazala Ivana Grubišića partizanima, poslije čega su ga «drugovi» nemilosrdno dokrajčili.

Nakon što su ranili «Zlojo», partizani su hitcima umorili Antu Begića, iako ih je molio za život, budući da je imao malo dijete kod kuće. Potom je partizan **Maksumić** pucao u Franu Sesara, koji je pogoden pao u snijeg. Hinio je da je mrtav i stjecajem okolnosti uspio se nakon dugog ležanja u snijegu i pješačenja vratiti do kuće u Podvranić. Tu je pola godine glumio da boluje od tifusa, kako bi ga partizani zaobišli. Partizani su ostale uhićenike ubili. Prema svjedočenju Frane Sesara, taj zločin počinili su partizani iz sastava 29. hercegovačke brigade.

«Zlojo» je sahranjen na mjestu zločina, a ostalu četvoricu ubijenih kod Gašparevih kuća sahranio je na groblju u Mamićima danas pokojni **Jozo Gašpar**. Podatci su dostavljeni matičnom uredu tek 21. siječnja 1945., pa stoga taj datum stoji kao datum smrti, iako je nesumnjivo da su ubijeni 18. siječnja 1945. Posmrtni ostatci Ivana Grubišića «Zloje» tajno su preneseni i pokopani na groblju u Posuškom Gradcu još tijekom komunističke vladavine. Ostaci četvorice ubijenih civila preneseni su na groblje u Mamiće uoči uvođenja višestranačja, i potom im je podignuto spomen-obilježje na tom mjestu.♦

DUVNJACI U TAKOZVANOJ NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI

Dok ministar obrane Republike Hrvatske, **Ante Kotromanović**, i njegov kolega ministar branitelja, **Predrag Matić**, pripremaju objavu Registra branitelja u obrambenome Domovinskom ratu, meni je evo u posjed stigao registar boraca tzv. NOR-a od 1941. do 1945. iz duvanjske općine. Sam registar kao ni tzv. borci NOR-a ne bi mi privukli neku posebnu pozornost, da nisam uočio strukturu tih boraca (dobrovoljaca 1941.-1942., pa i 1943.) i kasnijih pripadnika koji su milom ili silom pristupili u partizane tijekom 1944. i 1945. godine, kao prisilno odvedeni ili zarobljeni ustaše ili domobrani.

Hrvatski spomen-dom Tomislav u Duvnu

Napominjem da ne jamčim za točnost registra, nego samo za podatke iz njega. I samo još jedna opaska: na str. 83., red. br. 912 upisan je kao borac **Vučemil Petrov Ivan**, 1920., iz Oplećana, koji je zapravo zarobljen kao ustaša 1945. godine, a koji je bio samo nekoliko dana u partizanima, a potom je osuđen na 20 godina robije, koju je proveo do zadnjeg dana u zeničkom kazamatu. Možda ima još ponešto što ja nisam primijetio. Za svaku je raščlambu potrebno znati, da je u to vrijeme duvanjska općina imala 35.000 stanovnika, od čega je bilo 89 posto Hrvata, 8 posto Muslimana i 3 posto Srba.

Evo najvažnijih podataka iz tog registra.

Piše:

Kažimir VUČEMIL

Od početka 1941. do konca 1945. godine s duvanjskog je područja bilo ukupno partizana 1.011, od toga 877 u borbi, a 134 u pozadini. U partizane je 1941. godine otišlo 38 Srba, 9 Muslimana i 5 Hrvata (ukupno 52). Tijekom 1942. otišlo ih je 147, od toga 93 Srbina, 26 Muslimana i 28 Hrvata. Godine 1943. (recimo da i njih možemo nazvati dobrovoltjcima) otišlo je 135, od čega su bila 62 Srbina, 25 Muslimana i 48 Hrvata. Dakle, ukupni broj bo-

nika - 1 Srbin i 1 Hrvat; pukovnika - 1 Srbin, majora - 5 Srba.

Evo i popisa toga zapovjednoga kadra prema registru, s naznakom godina rođenja i odlaska u borbu.

Srbi:

Karan, Božin, Marko, 1914. (1.11.1941.), poručnik,
Karan, Simin, Ljubo, 1907. (6.4.1941.), poručnik
Milisav, Lukin, Miloš, 1929. (13.7.1942.), kapetan
Milisav, Lukin, Nikola, 1924. (13.7.1942.), kapetan
Bilanović, Dragin, Luka, 1921. (1.5.1942.), major
Bilanović, Nikin, Luka, 1913. (15.11.1942.), major
Bilanović, rod. Jovanović, Milica, 1925.
(10.8.1942.), poručnik

Milisav, Markov, Lazo, 1923. (1.8.1942.), kapetan
Karan, Božin, Mijo, 1925. (1.8.1942.), kapetan
Milisav, Stojanov, Luka, 1924. (1.11.1941.), poručnik
Milisav, Lukin, Rade, 1928. (15.12.1942.), kapetan

Milisav, Božin, Milan, 1924. (1.8.1942.), vodnik
Milisav, Miloševa, Stana, 1924. (1.8.1942.), kapetan
Milisav, Stojanov, Ilijas, 1919. (1.8.1942.), poručnik
Milisav, Ilijin, Milan, 1926. (1.8.1942.), vodnik
Vulić, Markov, Vojo, 1917. (1.10.1941.), major
Vulić, Markov, Aleksandar, 1919. (1.10.1941.), major

Vulić, Markov, Luka, 1923. (1.10.1941.), pukovnik
Važić, Ilijin, Rade, 1918. (1.10.1941.), major
Važić, Ilijin, Savo, 1920. (10.10.1941.), kapetan
Važić, Jovin, Nikola, 1917. (10.10.1941.), poručnik
Važić, Perin, Ilijas, 1919. (11.5.1942.), poručnik
Važić, Perin, Stojan, 1921. (11.5.1942.), poručnik
Važić, Jovin, Boro, 1916. (1.10.1941.) potpukovnik
Važić, Mijin, Risto, 1924. (1.08.1942.), potporučnik
Draško, Todorov, Ilijas, 1923. (1.6.1942.), poručnik
Draško, Božina, Zorka, 1923. (1.6.1942.), poručnik

Stanić, Milin, Pavo, 1923. (1.6.1942.), kapetan
Stanić, Jovin, Savo, 1924. (1.6.1942.), kapetan
Stanić, Lukin, Vlado, 1924. (15.3.1943.), kapetan
Važić, Markov, Savo, 1919. (15.3.1943.), kapetan
Savić, Lukin, Mitar, 1924. (1.8.1942.), kapetan
Zdilar, Stevin, Jovo, 1920. (15.5.1943.), kapetan
Simić, Nikina, Ruža, 1914. (6.4.1941.), kapetan

Muslimani:

Balić, Šefkin, Kasim - Žaka, 1913. (1.7.1943.), poručnik
Đulić, Ragibov, Mehmed, 1921. (5.5.1943.), potporučnik
Đudum, Mehin, Mujo, 1918. (1.11.1941.), kapetan
Kokanović, Abidov, Osman, 1922. (30.7.1943.), poručnik

Kapetanović, Bećin, Muharem, 1923.

(20.8.1943.), poručnik

Lokmić, Muharema, Kasim, 1923. (1.8.1942.)

Hrvati:

Križanac, Matin, Jozo, 1913. (8.7.1944.), poručnik

Lerota, Ivanov, Mate, 1912. (1.9.1943.), poručnik

Marković, Ivanov, Rade, 1927. (8.11.1944.), poručnik

Papić, Jozin, Pero 1926., (15.11.1944.), poručnik

Baćak, Jurin, Andrija, 1918. (10.8.1944.), poručnik

Perić, Božin, Ivan 1920., (1.6.1943.), oficir

Baković, Stipin, Ilija 1921., (6.4.1941.), potpukovnik

Jolić, Jozin, Marko 1921., (1944.), kapetan

Trogrlić, Markov, Jozo, 1925. (27.9.1942.), oficir

Škegro, Markov, Vidak, 1928. (15.11..1944.), oficir

Da bi slika tih godina bila cijelovitija, evo i prikaza žrtava Hrvata Drugog svjetskog rata, koji prenosim iz Duvanjskog zbornika (Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa „Duvanjski kraj kroz povijest“, Tomislavgrad, 6.-7. srpnja 2000., str. 359.-401.) U ovom Zborniku žrtve su popisane po selima s imenom, prezimenom i mjestom pogibije, a ja će navesti samo naselje i broj žrtava: Baljci 10, Blažuj 10, Bogdašić 16, Borčani 27, Bukovica 6, Cebara 6, Crvenice 33, Dobrići 3, Donji Brišnik 4, Eminovo Selo 6, Galečić 8, Gornji Brišnik 12, Grabovica 4, Jošanica 12, Kazaginac 11, Kolo 12, Kongora 35, Korita 5, Kovači 13, Krnjin 7, Kuk 13, Letka 40, Lipa 27, Lug 41, Mandino Selo 12, Mesihovina 24, Mijakovo Polje 12, Mokronoge 11, Mrkodol 3, Omolje 22, Oplećani 12, Pasič 10, Podgaj 7, Prisoje 35, Radoši 1, Rašeljke 13, Renići 1, Roško Polje 147, Rošnjače 1, Sarajlje 5, Seonica 21, Srđani 15, Stipanići 38, Šujica 161, Tomislavgrad 22, Vedašić 47, Vinica 18, Vojkovići 13, Vranjače 3, Vrilo 2, Zaljiće 2, Zaljut 3, Zidine 3. Ukupno 1.025 hrvatskih žrtava 1941.-1945. godine!

Napominjem da su komunističke vlasti Duvno smatrale ustaškim krajem, te mu nisu omogućavale nikakav razvitak. Da-pače, poticalo se sustavno iseljavanje i raseljavanje, tako da današnja općina Tomislavgrad ima oko 15.000 stanovnika. A spomenuti sam registar svima koji se bave istraživanjem dati na uvid: K. V., Zvoni-mirova 25, Tomislavgrad, BiH.♦

OTKRIVENA SPOMEN-PLOČA MARKU HRANILOVIĆU

U Sošicama je 15. siječnja 2012. otkrivena spomen-ploča **Marku Hraniloviću**, hrvatskom rodoljubu i borcu, koji je skupa s **Matijom Soldinom** osuđen na smrt i obješen u Zagrebu 25. rujna 1931. godine. Marko je na svijet došao 1908. u obitelji austrougarskog časnika Marka, grkokatolika iz Sošica, podrijetlom iz ogranka Repinac razgranate obitelji Hranilović, te majke Milke, rimokatolikinje. Sve troje svoje djece: **Stanka** (1906.), Marka i **Mariju** (1909.) roditelji su odgajali u hrvatskome i katoličkom duhu, pa su vrlo rano

dinom osuđen na smrt i obješen u dvorištu sudbenog stola u Zagrebu 25. rujna 1931., u spomen čega se svake godine na taj dan u grkokatoličkoj konkatedralnoj crkvi sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu na Gornjem gradu održava zadušnica.

Soldin je pokopan na groblju u Stupniku, dok je Marko sahranjen u Sošicama, odakle je njegove posmrtnе ostatke sestru Mariju kriomicu prenijela na Mirogoj 1961. godine. Stanko se iz emigracije vratio nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, ali mu se u svibnju 1945. gubi svaki trag. Marija je, nakon progona i

postali aktivni članovi Hrvatske stranke prava i istaknuti pripadnici Pravaške radničke omladine. U povijest su ušli kao bliski suradnici **dr. Ante Pavelića** i njegova pouzdanika **Stjepana Javora**, te pripadnici Prvoga ustaškog roja.

Stanko je po nalogu stranke u čijem se krilu rađao Ustaški pokret, u emigraciju otisao u svibnju 1928., dok je Marko sudjelovao u nizu oružanih akcija protiv velikosrpskog terora, uključujući i atentat na **Tonija Schlegela**, zagrebačkog masona i novinara, jednog od stupova **Aleksandrova** poretka u okupiranoj Hrvatskoj. I Marko i Marija uhićeni su s većim brojem prijatelja i suradnika u jesen 1929., te su nakon teških zlostavljanja u proljeće 1931. izvedeni pred sud. Marko je sa Sol-

tamicice u Kraljevini Jugoslaviji, osuđena i nakon «oslobođenja», a robiju je izdržava u Požegi. Bila je članica Hrvatskog društva političkih zatvorenika. U organizaciji udruge *Uskok Sošice*, napose zala-ganjem njezina predsjednika **Milana Radića**, hrvatskomu rodoljubu Marku Hraniloviću otkrivena je spomen-ploča, koju je blagoslovio **o. Robert Rapljenović**, a prigodnim se riječima nazočnima obratio **Željko Hranilović**. Sudbina obitelji Hranilović – jedne ugledne i imućne obitelji koja je uništena – izvrsna je ilustracija hrvatske sudbine u Jugoslaviji. Bila ona komunistička ili antikomunistička, za Hrvate Jugoslavija u svakom obliku znači nazadovanje i smrt. (J. S.)♦

BIJEG IZ ČETVEROREDA 1945. GODINE (II.)

Početkom veljače 1945. god. dvije trećine naše satnije prebačeno je u Podravini u Hrvatskoj. S tom su postrojbom otišli **Števac i Palac**. Postrojba je smještena u Rasinju kraj Koprivnice. Tamo su doživjeli svoje prvo vatreno krštenje. Doživjeli su i preživjeli napad partizana koji su ih pozivali na predaju. Medimurci su prosudili da im se to ne isplati, pa su partizani otišli da ne troše streljivo uzalud.

Početkom veljače 1945. Mađari su u Međimurju mobilizirali mladiće rođene 1927., 1928. i 1929. godine i predali ih Nijemcima. Nijemci su im obukli vojničke odore i raštrkali ih od Berlina do Plzna u Češkoj. Izgleda da je Međimurcima bilo suđeno da u Drugome svjetskom ratu sudjeluju u njemačkim odorma.

Kao vojnik, osobno nikad nisam dospio u okolnosti da se oružjem moram braniti ili da nekog oružjem napadam. U nedjelju 18. ožujka 1945. američki laki dvotrupni bombarderi *Lightning* (Munja) nadlijetali su novi drveni most na Dravi u pokušaju da ga razore. Bio sam slobodan i htio sam vidjeti rat izbliza. Iz Nedelišća sam brzim hodom kroz polje i Kuršanečki lug došao nadomak mostu udaljenom šest kilometara od Nedelišća. Kuršanečki lug je bio 1945. godine prastara šuma. Spominje se u povijesti grofovske obitelji Zrinski kao mjesto gdje je 1664. god. smrtno stradao u lovu na divlje svinje ban i pjesnik **Nikola Zrinski**, praunuk **Nikole Šubića Zrinskog**, branitelja Sigeta. Stoljetni hrastovi Kuršanečkog luga s obzirom na godišnje doba, bili su ogoljeli, bez lišća. Šuma je bila puna svjetla i kroz krošnje dobro se vidjelo nebo.

Na Dravi tada nije bilo akumulacijskog jezera niti hidrocentrale. Rijeka je tekla vijugavim koritom ispiranom stoljećima. Ledinu između riječne obale i šume, široku od dvjesto do tristo metara, obrasla je šikara. Kuršanečki lug se tada prostirao na velikom prostoru, većem od jednog hektara. Smjestio sam se uz zapadni rub Kuršanečkog luga, s dobrim pogledom na dravski most i njegov okoliš. Ugao šume koji zatvaraju njezin zapadni i južni rub bio je od mosta udaljen pola kilometra. Uz

Piše:

Dragutin ŠELA, prof.

sjeveroistočni ugao šume prislonilo se i cigansko naselje, a uz jugoistočni se prostiralo selo Kuršanec. S jugozapadnog ugla Kuršanečkog luga dobro se vidio most na Dravi, jer je ledina bila obrasla grmljem.

Saveznički pilot

Svakih pola sata s istoka bi u niskom letu nad koritom Drave jedan iza drugog doletjela dva zrakoplova. Pred mostom bi gotovo okomito poletjeli u vis i dosegnuvši određenu visinu, okretom oko

sume, odakle sam promatrao događanja oko mosta, sve se dobro vidjelo. Pilot nije uspio zrakoplov uravnotežiti i odletjeti. U niskom letu preletio je dio ledine uz obalu Drave.

Potrcao sam kroz šumu da vidim što će se dogoditi, jer zrakoplov kod mosta nije izbacio bombu. Kroz krošnje sam u jednom trenutku video zrakoplov i neki predmet koji se otkinuo od zrakoplova kako pada prema tlu. Nisam video kada je zrakoplov pao, ugledao sam samo veliki bljesak i čuo snažnu eksploziju. Krenuo sam prema mjestu pada gdje je u velikoj grabi plamsala vatra. Vrativši se na kolni put uz šumu, primijetio sam da putem dolazi muškarac u meni nepoznatoj odori,

Nekadašnji izgled župne crkve u Štrigovi

lijevog krila, ponirali su nad most, izbacili bombu i opet u niskom letu odletjeli prema istoku. Nijemci su sa svake strane mosta imali po dvije platforme sa trocjevnim i četverocijevnim lakim brzometnim topovima, koji su pri napadu zrakoplova nebo ispunili oblačićima crnog dima. U jednom od uzastopnih napada jedan zrakoplov je bio pogoden. Pri uletu nad mostom, u trenutku kad se okretao preko krila, zrakoplov kao da se trgnuo, zvuk motora postao je zavijajući, a iza zrakoplova se pojavio rep od dima. Zrakoplov nije ponirao, gubio je visinu. Vidjelo se da pilot pokušava zrakoplov uravnotežiti i odletjeti na istok. S ugla

bez kape, s krznenim čizmama na nogama. Desnom je rukom pridržavao krvavu podlakticu lijeve ruke koja je virila iz podranog rukava. Bio sam iznenađen kad sam video da mi prilazi.

Ono što sam mislio da je neki predmet koji se otkinuo od zrakoplova u padu bio je avijatičar koji je iskočio iz zrakoplova i sretno se prizemljio. Stajao sam i čekao da dođe do mene. Iz džepa na bluzi izvadio sam paketić sa sterilnim zavojem i gestama mu objasnio da mu mogu previti ruku. Prihvatio je moju ponudu i previjenu ruku stavio u njedra. Bio je blijed i kad smo krenuli prema Kuršancu, pridržavao se stavivši mi desnu ruku na rame. Na tri

jezika na kojima sam se mogao sporazumijevati, pitao sam pilota govori li bilo koji od ta tri jezika, ali on nije govorio ni jedan od njih. Došli smo do Kuršanca, sela na sjeveroistočnom uglu Kuršanečkog luga, gdje su se na cesti skupili seljaci i Cigani te promatrali bombardiranje. Kad smo im prišli, zamolio sam da nam donesu vode. Nisam baš bio žedan, a pretpostavljam da je pilot žedniji od mene. Prisutni seljaci su se čudili što njemački vojnik govoriti hrvatski, pa sam im rekao da sam „domaći“. Netko je iznio kluč iz dvorišta obližnje kuće, pa smo pilot i ja sjeli da se odmorimo. Već je prošlo podne i ja sam se pitao kako će ranjenog pilota koji treba pomoći liječnika, odvesti do šest kilometara udaljenog Nedelišća. Rješenje je dojurilo cestom.

Cestom je došlo mađarsko vojno vozilo s tri časnika, koji su me izgurali iz kruga koji su oko pilota napravili. Došlo je i drugo vojno vozilo, njemačko, u kojem je sjedio zapovjednik naše satnije uz dva dočasnika. Kad je izašao iz vozila, natporučnik me pozvao k sebi i pitao kako sam ja prije njih stigao u selo. Rekao sam da od prije podne promatram bombardiranje, da sam pilota doveo u selo i da sam mu stavio zavoj na ranu. Pitao me, znam li mađarski. Kad sam potvrdio, poveo me do Mađara i rekao mi da mađarskim časnicima kažem kako je pilot naš zarobljenik, jer sam ja prije njih bio s njim, a oni neka pilota pitaju tko je previo ranu na njegovoj ruci. Pilot je rukom upro na mene i Mađari su otišli bez „trofeja“.

Na kraju da spomenem, tog dana, s obzirom na to da je bila nedjelja, nisam nosio nikakvo oružje i najopasniji predmet koji sam imao kod sebe bio je džepni nož s vadičepom.

Pilot se s nama autom odvezao u Nedelišće. Kad smo dospjeli u Nedelišće, nadporučnik je želio mještanima pokazati zarobljenoga američkog pilota. Pošli smo

Središte Čakovca prije Drugoga svjetskog rata

pješke prema školi u „povorci“ od pet ljudi. U prvom redu bili smo pilot i ja. Pilot se oslanjao na mene. Drugi red bio je dojmljiviji, u drugom redu koračao je gotovo dva metra visoki nadporučnik i dva do zuba naoružana dočasnika. Po dolasku u školu (vojarnu), pilota su uveli u ured i ponudili mu piće i jelo dok su čekali da dođe liječnik koga su pozvali. Poslije podne došla su po pilota dva vojna policijska (Ketten-Hunde), koji su ga odveli.

Povratak u koloni

U srijedu, 21. ožujka 1945. mi koji smo ostali u Nedelišću kamionima smo prevezeni u Podravinu, u Nezavisnu Državu Hrvatsku. Šestoricu, među njima i mene, ostavljaju u Zamlaki, selu na obali Drave udaljenom desetak kilometara istočno od Varaždina, kao posadu. U Zamlaki smo držali stražu u mitraljeskom gnezdu na obali Drave.

Malo kasnije, 5. travnja 1945. godine promatrali smo preko Drave Bugare kako osvajaju Orehovicu. Poslije Uskrsa 10. travnja 1945. navečer, naša satnija krenula je iz Čakovca prema zapadu. Nije nam rečeno kamo idemo. Zaobišli smo Varaždin, i ujutro u jednom selu doručkovali. Razmješteni po štagljevima, spavali smo do ručka. Nakon večere, kad se smračilo, krenuli smo dalje i nakon dva noćna marša pokraj Ptua i Maribora, prešli preko Drave u Austriju. Petog dana stigli u selo na jednoj od padina Koruških alpa.

Na početku sam ispričao kako su nas zarobili Bugari.

Palac, Števac i ja zarobljeni smo 9. svibnja 1945. prije podne. Zarobljeni smo kao tobože civili, jer nismo bili u vojničkoj odori. Nismo imali nikakve dokumente i rekli smo da smo bili na radu u Austriji. Očito naša priča nije bila uvjerljiva. Odavale su nas vojničke *bakandže* i košulje, svojom bojom i otiskom orla nad desnim džepom na prsimu.

Sjedili smo u štaglu sa šestoricom muškaraca koje smo zatekli kad su nas bugarski vojnici doveli u selo. Pred vratima koja su bila otvorena stajao je vojnik s automatskim pištoljem – ruskim *špaginom*.

Donijeli su nam ručak, kruh i varivo i, nakon ručka, poveli nas prema Mariboru. Našu skupinu od devet muškaraca pratilo je pet bugarskih vojnika. Jedan od vojnika jahao je konja. Taj nam je putem donosio kruh iz seoskih kuća. Nismo gladovali niti smo žđali, jer u onom brjegovitom kraju kojim smo prolazili, odnekuda je, u koritima napravljenim od dvije daske, tekla svježa voda za stoku koja je slobodno pasla.

U Murecku smo mostom preko Mure ušli na austrijskom tlu. Upravo se na mostu, kad smo prelazili Muru, dogodio jedan tragičan događaj. Cestom prema mostu naišao je konvoj ruskih kamiona i na

onom što je prevozio (? op. ur.), na svakom je kamionu sjedio naoružani ruski vojnik. Kad su prolazili pokraj nas pod stražom, veselo su mahali i „bodrili“ nas usklikom: „Davaj za Siberia!“. Naša mala grupa most je prelazila nogostupom uz ogradu mosta, a jedna velika kolona njemačkih vojnika pješačila je kolnikom. Hodali smo usporedno. Primjetio sam da jedan mladić tetura i da ga podupire njegov susjed. U jednom trenutku ruski je kamion okrznuo teturujućeg mladića i srušio ga na kolnik. Sljedeći kamion koji je naišao nije se ni pokušao zaustaviti, nego je prešao mladiću koji je ležao na kolniku preko prsiju i glave. Mrtva su ga položili uz ogradu mosta na nogostup i pokrili njegovom kabanicom.

Dovedeni smo u Leibnitz, gdje je na dijelu ulice uz crkvu na trgu bio logor, napravljen u trokutu. Dva kraka trokuta su zidovi crkve, a hipotenuza je napravljena od bodljikave žice. Jedan manji šator postavljen nad slivnikom za otpadne vode koristili smo kao nužnik. Bilo nas je tridesetak zarobljenih i samo smo nas trojica bili Hrvati.

Redovito smo dobivali hranu i kruh, a vodu smo točili iz ulične vodovodne slavine. Bili smo, izgleda, zanimljivi jer su prolaznici zastajkivali i promatrali nas. Došla je i jedna djevojka i trojica mlađih muškaraca u partizanskim odorama, pred kojima smo šutjeli jer su spominjali nekakvu „bandu“. Noću smo spavali na asfaltu bez ičega pod sobom i bez bilo čega nad sobom.

U ponedjeljak, petog dana našeg boravka u Leibnitzu izveli su nas iz grada i odveli prema zapadu, u brda gdje smo u jednoj širokoj zavali, dolini između dva brda, smješteni u logor s vojničkim barakama. Logor je bio u rijetkoj šumi. U logoru je bilo mnogo zarobljenika u odora ma različitih vojski. Hranu smo redovito dobivali. Bugari zarobljenike nisu vrijeđali niti zlostavljali. Nas nisu, osim o podrijetlu i odakle smo, ni o čemu drugom pitali.

U logor je dovezena u dijelovima metalna pekarska peć s visokim dimnjakom. Kad su je sastavili i osposobili, pitali su ima li u logoru pekara. Prijavio sam se kao pekar, jer sam 1943. godine, kad mi je Mama bila operirana i nije se smjela niti

mogla naprezati, pola godine mijesio tjesto za kruh za nas. Sve sam radio po Maminim uputama i njezinim nadzorom pa sam, normalno, upamtio postupak s kvascem, brašnom, solju i vodom. U jutro sam Števca i Palca budio s toplim kruhom.

Zivotno pravilo da lijepo i dobro ne traje dugo, vrijedilo je i u logoru. Zapovjedništvo logora pozvalo je zarobljenike koji su potjecali s područja bivše Jugoslavije da se prijave, kako bi mogli biti pušteni kući. Nas trojica smo se prijavili i idućeg jutra smo u koloni krenuli na jug. Kolona nije bila velika i nismo požurivani na brzi hod, a već oko podneva priključeni smo mnoštvu na jednoj livadi: bili smo u Jugoslaviji. Za razliku od običaja u bugarskom logoru, na livadi se hrana nije dijelila ni u koje doba dana. Livada je bila okružena šumama. Na zapadnoj strani livade tekao je potok kraj šumarka odvodenog dijelom livade od šume. Mogli smo po potrebi odlaziti preko potoka u šumarak, jer je straža bila na dijelu livade između šumarka i šume.

Raštrkano je na livadi raslo nekoliko hrastova. Uz jedan hrast nedaleko od nas smjestio se jedan bračni par, muškarac četrdesetogodišnjak i njegova mnogo mlađa žena. Vidjelo se po odjeći da su dobrostojeći građani. Muškarac je bio invalid s protezom na jednoj nozi. Obuven je bio u nove „gojzerice“, visoke cipele od crvenkastosmeđe kože s potplatima okovanim čavlima. Prišla im je jedna trojka, partizanka i dva partizana, i partizanka je zahtijevala od muškarca da skine cipele i da ih predala. Bračni par su bili Austrijanci, vidjelo se to po odjeći na muškarcu, na kojih su bili prišiveni gumbi od jelenskog roga. Bračni par ih nije razumio, pa su ga ovi posjeli i gestama mu naredili da se izuze. Muškarac je prvo skinuo cipelu s noge s protezom i pokazao da je umjetno stopalo ugrađeno u cipel, a bez toga ne može hodati.

Partizani su to riješili tako što su bračni par odveli u šumu. Partizanka je idući dan bila obuvena u nove gojzerice...

Kad se prisjetim livada na kojima smo bivakovali, prisjetim se sajmišta na Hreliću jer se po svemu što je bilo naše moglo prebirati i odnijeti od nas badava, bez naknade. Najtraženije su bile *bakandže*.

Cipele smo spašavali *križem*: na kapici cipela nožem bismo prorezali znak križa. Na toj smo livadi proveli dva dana i dvije noći. Treći dan ujutro, u koloni, krenuli smo prema istoku. Nije se bilo teško orijentirati, jer je upravo izlazilo sunce. Sunce je tog proljeća bilo milosrdno sjalo, a kiša je tek nekoliko puta padala.

Isti dan poslije podne došli smo u Maribor. Doveli su nas do jednoga ograđenog parka. Vrata parka od kovanog željeza bila su širom otvorena. U dnu parka mogla se vidjeti jedna velika žuta palača. Do palače je vodila široka staza, zapravo ulica. Dok smo stajali pred vratima, kraj nas su u njemačkim odorama prošli naši Međimurci. Dovikivali smo se s njima i pozdravljali. Koliko smo mogli vidjeti, satnija se nije razišla. Pretpostavljam da je svih devedeset Međimuraca prošlo kraj nas i ušlo u park.

Nakon kolone u kojoj su bili Međimurci, odvedeni smo na prostor pred palačom. Nikog od prije uvedenih više nije bilo pred palačom. Nikog od Međimuraca nismo nikada poslije vidjeli, jer se nisu tijekom ljeta 1945. godine vratili kući u Međimurje, niti su se ikad javili. Iznimka su, koliko znam, jedan kojeg smo zvali **Krojo**, a našli smo se u Staroj Gradiški, i drugi, prezimenom **Vaszary**. On se pojavio u Čakovcu nakon trideset pet godina, kao umirovljeni legionar Legije stranaca.

Kad smo odvedeni pred zgradu, počelo je odvajanje žena i djece od muškaraca, bez obzira na to što su to većinom bili bračni parovi s djecom. Nas trojica bili smo među civilima vraćeni iz Austrije. Grupu u kojoj smo bili nas trojica uveli su u zgradu i smjestili u prizemlju u jednu prostoriju u kojoj su bili neki sanduci. Našli smo prostor uza zid, jer se udobnije sjedi kad su leđa naslonjena. Otvorili smo sanduke kraj kojih smo se smjestili, tražeći možda kakvu zaostalu konzervu s hranom. Nismo našli ništa za jesti, ali smo našli nešto što je za neupućene vrlo opasno. Naše „ortake“ u zarobljeništvu upozorili smo da je sadržaj sanduka vrlo opasan. U sanducima su bile staklene kugle s bakelitnim poklopcem, napunjene prozirnom tekućinom. Bili su to „Brennkörpers“ u kojima je zapaljiva smjesa tekućine. Ona sadrži bijeli fosfor i u dodiru sa zrakom plane. Kvalitetnija vrsta molotov-

ljevog koktela. Prepoznali smo ih, jer smo bili uvježbani za napade na tenkove. Opasno ih je otvoriti ili razbiti, jer odmah planu.

Dok smo se smještali, u prostoriju je ušao mladi partizanski oficir. Oznake koje je imao na rukavima bluze i okovratniku nismo poznavali. Uprijevši u nas trojicu prstom, rekao je da izademo van i da se pripojimo koloni pred zgradom. Kolona je bila sastavljena od djece, žena i muškaraca različite životne dobi, u civilnoj odjeći. Odvedeni smo na željezničku stanicu i ukrcani u vagone na tzv. mrvim kolosjecima, ogradom odvojenima od prometnog dijela stanice. Uz ogradu je bila straža. Nismo bili zatvoreni u vagone i mogli smo slobodno „istražiti“ prostor u kojem su bili hidranti s pitkom vodom i zidani WC.

Vagoni nisu bili zaključani i naše istraživanje od vagona do vagona urođilo je za nas najvećim blagom: našli smo hranu. Našli smo ju, jer smo ju mogli prepoznati. Kad smo bili sa satnjom, redali smo se na radu u kuhinji pomažući kuharu. U kuhinji smo upoznali ono što bi se danas zvalo „polugotova jela“. Upravo smo takva dva jela našli u jednom vagonu: na kolutiće rezani osušeni krumpir te kocke prerađenog i osušenog povrća. Krumpirovi osušeni kolutići sliče drvenoj blanjevinii (hoblinju). Kolutići su rezani od krumpira koji nije oguljen, iskrivljeni kao čipsi i smeđe-sivobelkaste boje. Kocke od sušenog povrća nešto su tamnije od naše današnje vegete. Moglo bi ih se zamijeniti s eksplozivom trinitrotoluenom, radi boje i oblika kocke. Razlikuju se po tome što nemaju tri rupe za umetanje upaljača.

Koliko znam, sirovi krumpir nije jestiv, jer izaziva groznicu, temperaturu, probavne smetnje. Osušeni krumpir moglo se jesti bez smetnji, isto kao i mljeveno suho povrće prešano u kocke. Od nogavica hlača odijela protukemijske zaštite napravili smo vreće i napunili ih hranom. Obukli smo i bluze tog odijela jer smo imali samo košulje. Dobro su nam došle, jer je impregnirani materijal od kojeg su bile napravljene odolijevao kiši.

Pred večer zapovjeđeno nam je da uđemo u vagone. Ušli smo u vagone kojima su vrata potom zatvorena izvana. Krenuli smo vlakom u nepoznato. U jutro

smo se probudili na Zapadnom kolodvoru u Zagrebu. Iskrcali smo se i kolona je preko Trešnjevke došla Ljubljanskom cestom do logora Prečko, koji se prostirao uz sjevernu stranu Ljubljanske ceste. Smjestili su nas na lивадu na lijevoj strani Ljubljanske ceste, na područje koje se zvalo Špansko. Bila je to velika šikara koja se prostirala do Save. Dva dana proveli smo na liveni koja ničim nije bila ograda, osim prijetnjom smrću. Mitraljezi su bili postavljeni na tronožne stalke u visini pojasa, a nama je objašnjeno da ni za kim ne će trčati u slučaju pokušaja bijega, jer je zrno iz mitraljeza brže. U okolnoj šikari su mitraljeska gnijezda bila poredana tako da nije postojala pukotina kroz koju bi se moglo provući. Naređeno nam je da noću ostanemo ležati, jer ako netko ustane, upucat će ga.

Sve prijavljene vodili su u grad na ispitivanje kod OZN-e. Bili su ispitivani u Ilici, u zgradi nasuprot ulici s uspinjačom (Tomićevoj). Vrlo opširno su pričali o svemu što su vidjeli i o čemu su ispitivani. Iz njihove priče sjetio sam se restorana Kvisisana i pretinaca sa sendvičima, koje se moglo izvaditi kad se u prorez na prozoriću ubacila kovanica. Sjetio sam se vožnje uspinjačom, jer sam odrastao u Zagrebu. Dva dana nakon što su bili ispitivani, mladići su pozvani pred baraku zapovjedništva logora. Pošao sam sa Stevcom i Palcem iz znatiželje. Pred skupljene mladiće izišao je kapetan koji je mladiće prozivao i predavao im službene otpusnice iz logora Prečko. Dobili su ih svi osim mene. Stupio sam pred kapetana i pitao ga zašto ja nisam dobio otpusnicu. Pitao me koje sam godište i jesam li bio na

Nedelišće

Nakon dva dana uvedeni smo u logor. Logor u koji smo ušli bio je pun hrvatskih zrakoplovaca. Barake su bile pretrpane logorašima, pa smo nas trojica, a nismo bili jedini, spavali na tlu pod barakom. Barake su bile sagrađene na stupovima i između poda barake i tla moglo se ležati.

Uspjela varka

Zapovjedništvo logora objavilo je poziv da se u zapovjedništvo prijave mladići rođeni 1929. godine i mladi od toga. Palac i Števac su se prijavili, mada su bili 1928. godište. Ja se nisam prijavio.

ispitivanju. Nisam trepnuo kad sam rekao da sam 1929. godište i da sam bio na ispitivanju. Pitao me gdje sam bio ispitivan. Opisao sam mjesto gdje sam tobože bio ispitivan, opisao Tomićevu ulicu i uspinjaču. O ispitivanju prepričao sam ono što su Palac i Števac ispričavali. Kapetan me pozvao u baraku zbog davanja podataka koji su mu trebali da napiše otpusnicu koju mi je uručio.

Krenuli smo iz Prečkog istim putem kojim smo u nj došli, samo obrnutim smjerom – Ljubljanskom, Zagrebačkom, Tomislavovom, Zagorskom i Međimur-

skom, da bismo ispred Zapadnog kolodvora krenuli prema centru grada. Kad smo stražare pitali kamo nas vode, rekli su na drugi, istočni kraj grada do Dubrave, gdje će nas na kraju grada raspustiti.

Sumnjiv mi je bio istočni kraj grada kao mjesto razilaženja, jer je na otpusnici pisalo: „Otpušten iz logora Prečko“ i ništa drugo, a vode nas s jednog kraja grada na drugi. Razmišljao sam: ako ne žele da preplavimo grad, nisu sprječili da se, kad nas raspuste, u grad ne vratimo. U koloni je moglo biti oko tri stotine osoba i bila je stotinjak metara dugačka. Dolazili smo do Zapadnog kolodvora i skrenuli lijevo, današnjom ulicom Republike Austrije do Trga Vladka Mačeka, što je svega par koraka, da bi skrenuli desno, u Prilaz Gj. Deželića. Vrijedjanje kolone pobudilo je u meni pomisao na bijeg. Na ulicama nije bilo automobila, ni drugog prometa, a hodali smo desnom stranom kolonika. U prilazu je uz kuće drvoređ koji je straži zaklanjao pregled duž kolone.

Misao sam iznio Števcu i Palcu i oni su je prihvatali. Dogovoren je da Palac gleda stražara ispred nas, a Števac onog iza nas. Na meni je bilo gledati jesu li vrata na veži kuća kraj kojih prolazimo otvorena. Kad upitam: Može?, a oni odgovore potvrđno, utrčavamo u vežu. Prilika za bijeg učinila se kad smo prošli kroz križanje Krajiške i Prilaza. Utrčali smo u vežu, sišli u podrum da bi izašli na dvorište između kuća u Prilazu i onih u Klaićevoj ulici.

Izišli smo u Klaićevu ulicu i krenuli prema sjeveru, Krajiškom prema Ilici. Stražar koji je bio pred vratima škole u Krajiškoj, pitao je imamo li dokumente. Mi smo pokazali otpusnice koje su ga zadovoljile, jer je na njima bilo otisnuto „Smrt fašizmu-Sloboda narodu!“ i pečat s petokrakom.

Ilicom smo krenuli prema zapadu, jer je jedini izlaz iz Zagreba prema Međimurju koji sam poznavao, bila željeznička pruga kroz Zagorje. Na kraju, na lijevoj strani Ilice, bila je kućica koju smo zvali malta. Nekada su seljaci koji su dovozili vino u Zagreb tu plaćali pristojbu zvanu maltarna. U kućici je bio milicioner koji nas je legitimirao i propustio u Kustosiju. U Kustosiji nas je na cesti zaustavio jedan partizanski oficir i upitao tko smo. Rekli

smo mu da smo otpušteni iz logora Prečko i pokazali naše papire. Pogledao ih je i kad ih je vratio, rekao je: „Dečki, za pola sata počinje policijski sat, kad nitko ne smije biti na ulici“. Osobito je opasno, rekao je, jer će patrolirati Crnogorska brigada koja je tog dana došla...“

Zatim je rukom pokazao prema gradu odakle smo došli, da nas uputi u kuću na čijem je zatbatnom zidu pisalo krčma. Ako krčma ne radi, neka uđemo unutra i krčmaru kažemo da nas šalje **Joža** i da nam dopusti da prespavamo u krčmi. Poslušali smo dobrog čovjeka i u krčmi našli isto tako dobrog čovjeka i njegovu ženu. Za večeru smo dobili varivo od krumpira. Spavali smo na klupama u krčmi. Moram opisati naš izgled koji nije bio privlačan. Od odjeće na nama su bile kratke hlače, krojene od dugih hlača nožem, pa nogavice nisu bile jednakog dugačke, a uvijek su s rubova visjele niti. Košulje su bile vojničke, sivo-zelenkaste boje, ukoliko se to od prljavštine moglo razaznati. Mjesec dana smo ta dva komada odjeće nosili na sebi bez svlačenja. Bose noge bile su u razgaženim *bakandžama* koje ni jedan partizan više nije poželio. Umivali smo se onoliko koliko su prilike dopuštale, a spavali smo često na gojoj zemlji.

Probudili smo se i u dvorištu iskoristili priliku da se pod pumpom do pasa operemo. Kad smo se došli zahvaliti domaćinu na gostoprinstvu, gospođa nas je dočekala s lončićem domaće kave i komandom još toplog, svježe pečenoga kruha. Kavu smo popili, a kruh smo spremili za poslijе.

Zahvalili smo domaćinima na gostoprinstvu i krenuli cestom prema Zagorju. U Vrapču, na željezničkoj postaji, mnogi su čekali vlak za Varaždin. Priključili smo se i mi, iako novca za kartu nismo imali. Kad je vlak došao, nas smo se trojica popeli na krov jednog vagona. Bili smo jedini putnici na krovu vagona. Bezbrizno smo putovali, jer nas konduktor nije uz nemiravao. Negdje na pola puta, oko Budinšćine, jaki pljusak stjerao nas je s krova u vagon. Dalje smo se vozili u društvu vojnika KNOJ-a koji su čavrili kako su protekle noći ganjali bandu po Sljemenu.

Vlak je stao kod rječice Plitvice pred Varaždinom, jer željeznički most preko rječice nije bio popravljen. Nas trojica

smo krenuli preko polja, najkraćim putem, u Varaždin. Varaždin nam nije bio poznat, ali znali smo da je Međimurje sjeverno od Varaždina. Došli smo do parka u kojem je kazalište. U ulici kraj parka uz pločnik su bili poredani kamioni i automobili puni vojnika. Kad smo prolazili kraj jednog džipa, oficir koji je bio u košulji, zaustavio nas je i pitao tko smo. Ponovili smo svoju priču, a oficir nas je uputio do jednog kamiona u kojem neka probudimo momka koji spava i neka nam dade jednu konzervu i hljeb kruha. Zahvalili smo oficiru i vozaču, a s dobivenim kruhom i konzervom otišli smo do klupe u parku i priredili gozbu.

Jedini predmet koji je ostao u mojoj naprtnjači bio je njemački otvarač za konzerve, jedna pedalj dugačka ručka. Ostao je, jer oni koji su praznili naprtnjaču nisu znali čemu ta ručka služi.

Nakon gozbe odpješaćili smo do Drave. Most na Dravi bio je uništen, onaj drveni kojeg su u proljeće bombardirali. Preko Drave plovio je na vesla svega jedan široki plitki čamac koji je prebacivao robu i ljude s jedne na drugu obalu. Čekali smo s ostalima da s medimurske strane doplovi čamac u koji su ukrcali gomilu vreća s brašnom. Pri pristajanju uz našu obalu *čamđija* je dovikivao da će oni koji pomognu istovarivati čamac, biti prvi koje će prevesti na drugu obalu. Prvi smo uskočili u čamac koji je pristajao i počeli iznositi vreću na obalu. Kad je brašno istovareno, prevezli smo se u Međimurje bez plaćanja prijevoza.

Za ona dva sata koliko smo čekali na obali, Dravom su doplovila tri leša: jedan ženski i dva muška. Pušteni su da plove niz Dravu.

Da što prije stignemo doma, išli smo poprijeko kroz polje, a ne cestom. Time smo nehotice izbjegli straže na cestama. Ne mogu niti znam opisati onaj poseban osjećaj sreće koji me je obuzimao kad sam na kućnom pragu ljubio i grlio mamu i tatu. Kući, doma, stigli smo u utorak, 5. lipnja 1945. godine...•

O PROGONU NJEMAČKE MANJINE U TITOVOJ JUGOSLAVIJI

Internacija njemačkog stanovništva u Hrvatskoj, 1945. - 1947.

Tijekom Drugoga svjetskog rata Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) i partizanski pokret izričito su tvrdili da im je strano svako nasilje i nezakonitost. U poslijeratnoj Jugoslaviji komunističke vlasti iskazuju ista stajališta.

Na Drugom zasjedanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) 29. studenoga 1943., donesena je "Odluka o izgradnji Jugoslavije na federalivnom principu" koja uz isticanje pune ravnopravnosti svih naroda Jugoslavije, naglašava: "Nacionalnim manjinama

Piše:

*Dr. sc. Vladimir Geiger
Hrvatski institut za povijest,
Zagreb*

narodnost, rasu i vjeroispovijest” i “Svakom građaninu zajamčena je sigurnost ličnosti i imovine [...]”.

Unatoč svemu, potkraj 1944. i početkom 1945. počinje od strane partizanskog pokreta i novoustavljenih "narodnih" vlasti protjerivanje preostalih folksdjočera u Jugoslaviji, i u Hrvatskoj.

Do potkraj Drugoga svjetskog rata jugoslavenski, i hrvatski, Nijemci muškarci uglavnom su bili, dragovoljno ili prisilno, mobilizirani u njemačke, hrvatske i mađarske vojne i poluvojne postrojbe te su u kucama ostali pretežito starci, žene i djeca. Njemačko stanovništvo koje nije evakuirano i izbjeglo, bilo je tijekom i neposredno nakon ratnih djelovanja prepušteno samovolji pobjednika. Bezakonje, pljačka, maltretiranja, ubojstva, silovanja žena postali su potkraj rata i neposredno nakon njega svakidašnjičica jugoslavenskih Nijemaca.

Predsjedništvo AVNOJ-a donijelo je 21. studenoga 1944. "Odluku o prijelazu u državno vlasništvo neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom ne-prisutnih osoba i o sekvestru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno otuđile", kojom se određuje i položaj folksdojčera (Članak 1.: "Danom stupanja na snagu ove Odluke prelazi u državno vlasništvo: [...] 2. sva imovina osoba njemačke narodnosti, osim Nijemaca koji su se borili u redovima Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije ili su podanici neutralnih država a nisu se držali neprijateljski za vrijeme okupacije [...]").

Odluka Predsjedništva AVNOJ-a od 21. studenoga 1944. nije obvezivala dokazivanje potpomaganja okupatora, nego je podudar došla svaka osoba njemačke narodnosti koja se nije izravno suprotstavila nacizmu. Žrtve kolektivne odmazde nisu bili samo oni jugoslavenski Nijemci koji su mogli dokazati svoje sudjelovanje u partizanskom pokretu ili njegovo pomaganje. Ostalima je slijedila konfiskacija imovine, upućivanje u logore i protjerivanje.

Na temelju Odluke Predsjedništva AV-NOJ-a od 21. studenoga 1944. donesen je niz odluka, uredbi, tumačenja i zakona, ko-

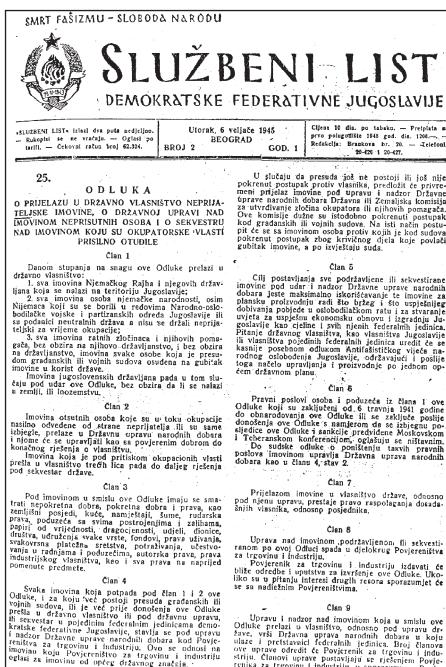
jima je omogućen i na kraju ostvaren *zakonit* progon folksdojčera. Pitane folksdojčera u Jugoslaviji riješeno je jednostrano i bez kompromisa. Takvo *šovinističko* i *genocidno* stajalište protiv njemačke manjine donio je AVNOJ koji je, pak, trebao biti jamač jednakopravnosti jugoslavenskih naroda i narodnosti, pravdajući takav odnos kolektivnom krivnjom folksdojčera.

Odnos Narodnooslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije/Jugoslavenske armije i "narodnih" vlasti prema jugoslavenskim, i hrvatskim, Nijemcima, kojima je pripisana i ozakonjena kolektivna krivnja, ogledni je primjer etničkoga čišćenja u Jugoslaviji, i Hrvatskoj, potkraj Drugoga svjetskog rata i u neposrednom poraću.

Ratni zločini koje je dio jugoslavenskih, i hrvatskih, folksdjočera počinio, te njihovo nelojalno držanje tijekom rata, poslužili su i kao razlog i kao opravdanje za neljudsko postupanje sa njemačkom manjinom potkraj i nakon Drugoga svjetskog rata.

Na svim područjima Jugoslavije poslje uspostave komunističke vlasti uslijedio je val uhićenja i likvidacija. Na udaru su bili stvarni i prepostavljeni politički protivnici iz svih nacionalnih/etničkih skupina. Nakon preuzimanja vlasti u pojedinim naseljima, prema uputama Odjeljenja za zaštitu naroda (OZNA) za Hrvatsku, posredstvom Korpusa narodne obrane (KNOJ) uhićivale su folksdobjere i predavale ih u logor Komande područja.

Naredbom predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) i vrhovnog zapovjednika NOV i PO Jugoslavije Josipa Broza Tita, od 17. listopada 1944., uvedeno je izvanredno stanje na području Banata, Bačke i Baranje, odnosno uvedena je Vojna uprava, koja će potra-

u Jugoslaviji obezbiće se sva nacionalna prava.” Ravnopravnost i sva manjinska prava u Jugoslaviji, na temelju odluka Drugoga zasjedanja AVNOJ-a, zajamčena su i folksdjočerima. Partizanski pokret o tome je u proljeće 1944. njemačkoj manjini u Slavoniji uputio i proglašenje njemačkome jeziku (“Die Beschlüsse der II. Tagung des AVNOJ und die deutsche Minderheit in Kroatien”).

Zemaljsko antifašističko vijeće narod-nog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) na Trećem zasjedanju, 9. svibnja 1944., donijelo je "Deklaraciju o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske", u kojoj je istaknuto: "Nacionalnim manjinama u Hrvatskoj osigurat će se sva prava na nacionalni život", te: "Svi građani federalne države Hrvatske jednaki su i ravnopravni pred zakonom bez obzira na

jati do 27. siječnja 1945., kada je naredbom J. Broza Tita i ukinuta. U nadležnost NOV i PO Jugoslavije, prešla je tom odlukom na navedenim područjima sva izvršna i sudska vlast. Na sjednici NKOJ-a održanoj 30. listopada 1944., predsjednik

ZBIRALIČKA KOMISIJA JA REPREZENTACIJE NEMOJADA
PO
PRIMJENIĆU UNEVRIJELJIVIH POLITIČKIH
PROSTROVSKIH DOKUMENTA
PROL. L/45.

Uvod se iseljevaju sa odnosom podacima, te u jednom primjerku popis omiljene muzike te se iseljevalju i ostavljaju na mjestu smještaja.
Odmjeravanje i pregradači su obvezni da u svim slučajevima kroz kojih ili de-
se potrebodostaviti ovaj komisiji ukupan broj lica u jedinici, te gde su nade-
mjenjene i izdvojene. U svim slučajevima je sumar povređen kako bi imali pregled i pedu-
zili dobiti odgovarajuće informacije.

Oblastni odnosac Okružne komisije prepušta se upotreba radne
snage iseljenika i njihove obitelji.

Sve ove podatke isjavljaju i odnosi izvještaji, jer će održati izraza toga
uzlijediti transportovanje iseljenika na cijela teritorije Hrvatske u Jugo-
slavsku.

U koliko svim direktivama nisu obuhvaćeni svи komesanti koji repre-
trizuju mogu Odlazak, Okružne i ostale komisije rjeđeći po svom vlasti-
tovrdu, ne mogu uključiti u ovu komisiju, ali će u svim slučajevima kroz kojih će se u
temu trebiti uputavati od komisije. Isto tako nezauzimanje potreba za-
tvarati tuneljenje ovih direktivki u koliko bilo što nije jasno.

SANT PASTEUR-ZELOGODA NARODI!

Za zamjaljaka komisije:
P.Müller v.r.

(potpis)

Da je pregrada vjeran originalu tvrdi:

NKOJ-a J. Broz Tito je pojasnio: "Uspostavu vojne vlasti u Vojvodini diktirali su specijalni problemi u Vojvodini, - isterivanje Nemaca."

Odjeljenje za zaštitu naroda II. za Hrvatsku izvijestilo je OZN-u II. za Slavoniju 22. siječnja 1945.: "Po oslobođenju ovih krajeva nijedan Švaba ne smije ostati, već svaki ili u Njemačku, ili u logore, a zločince hapsiti i kazniti. [...]"

S obzirom na to da su jugoslavenski Nijemci bili proglašeni kolektivnim krivcima, nova je vlast, kao i za druge neprijatelje naroda i ratne zločince, nastojala prikupiti podatke i potkrijepiti takvo svoje stajalište i odnos prema njima. Bilo je to vrijeme kada je svaki Nijemac građanin Jugoslavije bio sumnjiv i ratni zločinac, ako se drukčije ne dokaže. No, novoj vlasti i tijelima koji su imali zadaću ratne zločine registrirati, tragati za počiniteljima i prikupljati dokazni materijal, i nije bilo potpuno jasno što je ratni zločin. Političko ozračje kojemu su pridonijela takva stajališta i postupci, bilo je sve prije nego li normalno stanje. Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača FD Hrvatske u Zagrebu dostavila je 30. srpnja 1945. komisijama za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača okružnicu s upitima o folksdjočerima, s nalogom da sastave i podnesu izvješće.

Do potkraj Drugoga svjetskog rata većina hrvatskih folksdjočera, zbog ratnih događaja, izbjegla je ili je прогнana iz svojih domova, pretežno u Austriju i Njemačku, ali i na područje Čehoslovačke, Poljske, Mađarske i Italije, gdje su i dočekali završetak rata.

Unatoč svim nastojanjima jugoslavenskih vlasti da spriječe povratak folksdjo-čera u Jugoslaviju, neposredno nakon

završetka rata, i mnogi hrvatski folksdjočeri uspjeli su se vratiti iz izbjeglištva/ progonstva, pretežno u Austriji i Njemačkoj, u zavičaj svojim kućama. Ubrzo su, nakon povratka, uhićeni i internirani u logore, te su, s drugim folksdjočerima koji su ostali u zavičaju, trebali biti prognani u Njemačku, odnosno Austriju. Jedan dio hrvatskih folksdjočera odmah je protjeran u Austriju. Plansko protjerivanje folksdjočera potvrđuju i tipska rješenja o protjerivanju. Protjerivanje folksdjočera je najjednostavnije otvaralo mogućnost radikalne promjene vlasničkih odnosa i demografske/etničke te vjerske slike Jugoslavije.

Jugoslavenske vlasti su zauzele stajalište o zabrani povratka izbjeglih i proganjenih folksdojčera iz Jugoslavije. Odluka da se onemogući povratak jugoslavenskih folksdojčera donesena je na sjednici Državne komisije za repatrijaciju, Beograd 22. svibnja 1945., s čime su se, zatim, suglasili Vlada DF Jugoslavije i General-štab Jugoslavenske armije. I mnogobrojnim hrvatskim folksdojčerima, izbjeglim ili protjeranim potkraj rata iz zavičaja, spriječen je nakon rata povratak u Jugoslaviju. Zaustavljeni su na austrijsko-jugoslavenskoj i mađarsko-jugoslavenskoj granici i povratak im je bio onemogućen. Štoviše, i preostale folksdojčere u Jugoslaviji namjeravale su protjerati iz zemlje. Predsjedništvo Ministarskog savjeta DF Jugoslavije, Beograd, izvijestilo je 11. lipnja 1945.: "Vlada Jugoslavije stoji na stanovištu da sve Njemce koji se nalaze u okviru granica Jugoslavije raseli i uputi u Njemačku, čim se zato stvore povoljni tehnički uslovi."

O tome je, iznoseći podrobne upute, Zemaljska komisija za repatriaciju Nijemaca pri Ministarstvu unutarnjih poslova.

Transport folksdojčera protjeranih iz Jugoslavije u Austriju, 1945.

Kotarčić M. O. Delovac
 Upravni odjel
 Broj: 2345
 Dat: 10. 1. 1945.
 Predmet: *korisnici*
 - pristojivanje u Njemačku i
 predstavljanje imovine.

Pušto je utvrđeno de *korisnici* sa stanom u *Strešna*
 imo eca: *korisnici* broj *12345*
 ulica: *korisnici*

to se na osnovu odluke Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 21. studenog 1944. donosi sljedeće

Rješenje

1) *korisnici* na (čvor) časova dobrovoljno postoji u Njemačkoj od 1939. i danas je
 pretragu u njemu nije mogao ustanoviti ništa.

pretragu se ne Njemačku.

Dok na brdu posjeduje mogućnosti za njihov transport isti će se nalaziti u legatu na pristojanju radu.

2) Sva njihova imovina i prelazi u državnu svojstvo. Poček Uprava državnih dobara drugačije ne odredi, za privremenog stanaštva imenuje se *korisnici*
 po zanimanju *korisnici* iz
 ul. i br. *korisnici*

Obrazloženje

Provodnik inspekcija napisao je da su u g. nevredna lica *korisnici*
 da bude u Njemačkoj u skladu s obvezama od 1939. god.
 te da nisu učestvovali u Naredno-četničkoj vojsci, niti su pomagali Naredno-četničkoj pokretu, nego se prema svim rezultatima potvrdio, pa je stoga trebalo donijeti gore rješenje.

O tome se obavijestio:

Aleksandar Stjepanović M.O. Delovac
Upravni odjel državnih dobara M.O. Delovac Ord
2. Štab vojske Jugoslavije u Zagrebu
 SMRT PASIZMU — S. OBOJANJARODU!

Tipski obrazac o protjerivanju odnosno internaciji folksdojčera i podržavljenju njihove imovine

Osobe, pak, određene za repatrijanje, mogu u sabirne logore ponijeti samo najnužnije osobne stvari. Prema uputama, u provođenju iseljavanja/protjerivanja folksdjočera “[...] ne služiti se metodama koje bi mogle narušiti ugled i autoritet naših Narodnih vlasti i organa, već u provođenju ovih mjera rukovoditi se principima čovječnosti i biti dovoljno elastičan, no unatoč toga biti neumoljiv i energičan i rukovoditi se principima iseljavanja. U dvojbenim slučajevima t.j. da li netko ostaje ili ide radje neka ide-nego li ostane.- [...] Sve ove poslove savjesno i odmah izvršiti, jer će odmah iza toga uslijediti transportovanje iseljenika sa cijele teritorije Hrvatske u Njemačku.”

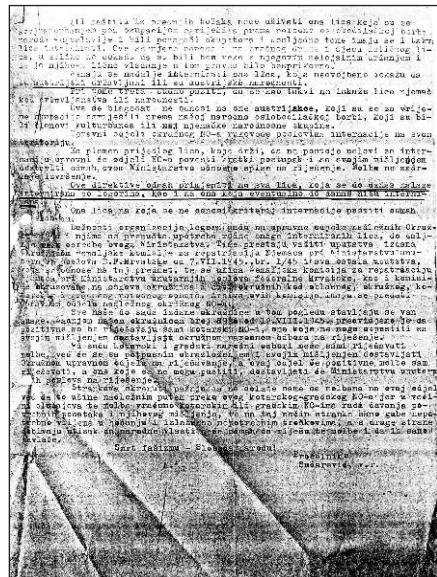
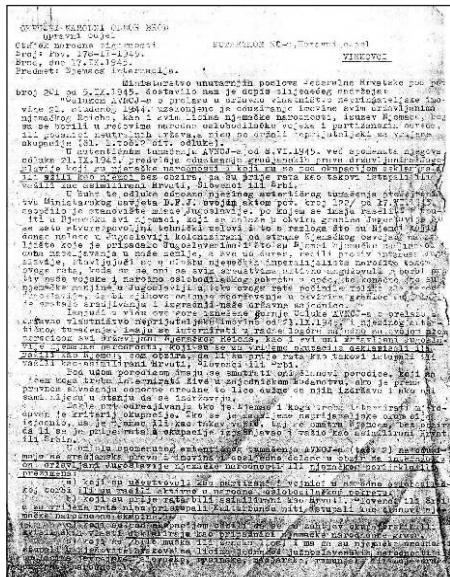
Na Potsdamskoj konferenciji (srpanj/kolovoz 1945.) savezničkih velesila pobjednica u ratu, zaključeno je (XIII. "Uredno iseljavanje njemačkog stanovništva") da se preostalo njemačko stanovništvo iz Poljske, Čehoslovačke i Mađarske mora preseliti na područje Njemačke. Preseljenje (etničko čišćenje) legalizirano je kao najtrajnije i zadovoljavajuće rješenje, i trebalo se obaviti "organizirano i na human način". Oni koji se nisu našli u zaključima Potsdamske konferencije, riješili su problem folksdojčera na još drastičniji način, ponajprije Jugoslavija.

Pitanje raseljenih osoba (*Displaced Persons*), posebice folksdojčera kojih je krajem Drugoga svjetskog rata i u poraću bilo najviše, bilo je za Austriju veliki gospodarski, socijalni i politički problem. Od sredine 1945. problem raseljenih osoba u Austriji počeo se izrazito zaoštrevati. Čehoslovačka, Mađarska i Jugoslavija ot-

počele su tada masovno protjerivati folksdojčere. Austrijska vlada je protestirala saveznicima i inzistirala da se neodgodivo zatvore austrijske granice. S austrijske granice odnosno puta prema Austriji vraćeno je oko 5.000 do 6.000 jugoslavenskih Nijemaca, pretežno staraca, žena i djece. Kako je protjerivanje folksdojčera iz Jugoslavije zbog zatvaranja granice prema Austriji, Italiji i Mađarskoj savezničkih okupacijskih vlasti sredinom srpnja 1945. to onemogućio, za većinu folksdojčera slijede logori i prisilni rad. Stoga i tipska rješenja o protjerivanju folksdojčera u Austriju i Njemačku sadržavaju napomenu: “[...] dok ne budu postojale mogućnosti za njihov transport isti će se nalaziti u logoru na prisilnom radu”.

Odsjek narodne sigurnosti Upravnog odjela Okružnoga narodnog odbora Slavonski Brod dostavio je 17. rujna 1945. tumačenje odluke o internaciji pripadnika njemačke manjine. Pozivajući se na dopis Ministarstva unutarnjih poslova Federalne Hrvatske, Zagreb od 5. rujna 1945., objašnjavaju koga treba internirati u logore (“[...] imaju se internirati u radne logore zajedno sa svojom užom porodicom svi [...] državlјani Jugoslavije njemačke narodnosti, koji su se za vrijeme okupacije deklarisali ili važili kao Njemci, bez obzira, da li su prije rata kao takovi istupali ili važili kao asimilirani Hrvati, Slovenci ili Srbi. Pod užom porodicom imaju se smatrati oni članovi porodice, koji sa licem koga treba internirati žive u zajedničkom kućanstvu, ako je prema pravnom shvaćanju odnosne sredine to lice dužno da njih izdržava i ako oni sami nijesu u stanju da se izdržavaju. Dakle pri određivanju tko je Njemac i koga treba internirati mjerodavan je kriterij okupacije. [...]”).

Prema uputama Ministarstva unutarnjih poslova Federalne Hrvatske, od gubitka građanskih prava, konfiskacije imovine i internacije u logore izuzeti su “[...] oni državljeni Jugoslavije njemačke narodnosti ili njemačkog porijekla ili prezimena: a) koji su učestvovali kao partizani i vojnici u narodno oslobođilačkoj borbi ili su radili aktivno u narodno oslobođilačkom pokretu. b) koji su prije rata bili asimilirani kao Hrvati, Slovenci ili Srbici a za vrijeme rata nisu pristupali Kulturbundu niti istupali kao članovi njemačke narodnosne skupine. c) koji su pod okupacijom odbili da se na zahtjev okupatorskih ili kvislinških vlasti deklariraju kao pripadnici njemačke narodnosne grupe. d) koji su pa (bilo muška ili ženska lica) i mada su njemačke narodnosti stupali u mješovite brakove sa licima jedne od južnoslavenskih narodnosti ili sa licima jevrejske, slovačke, rusinske, madjarske, rumunjske ili koje druge priznate narodnosti. Ali zaštitu iz prednjih točaka neće uživati ona lica koja su se svojim držanjem pod okupacijom ogriješila prema narodno oslobođilačkoj borbi naroda Jugoslavije i bili pomagači okupatora i dosljedno tome imaju se i takva lica internirati. Ove se mjere odnose i na bračnog druga i djecu dotičnog lica, u koliko ne dokažu da su bili bez veze s njegovim neloyalnim držanjem i da je njihovo lično vladanje u tom pravcu bilo besprikorno. Nemaju se nadalje internirati ona lica, koja nedvojbeno dokažu da su austrijski državljeni ili su austrijske narodnosti. Pri tome treba budno paziti, da se kao takvi ne iskažu lica njemačkog državljanstva ili narodnosti. Ova se blagodat ne odnosi na one austrijance, koji su se za vrijeme okupacije ogriješili prema našoj narodno oslobođilačkoj borbi, koji su bili članovi kulturbunda ili njemačke narodnosne skupine.”

Odsjek narodne sigurnosti Upravnog odjela Okružnog NO-a Slavonski Brod napominje da poslovima internacije Nijemaca rukovode upravni odjeli okružnog NO-a na svom području, a i da dužnosti organizacije logora padaju na upravne odjele nadležnih okružnih NO-a i njima se prepusta upotreba radne snage interniranih osoba, do daljnje odredbe Ministarstva unutarnjih poslova Federalne Hrvatske. Odsjek narodne sigurnosti Upravnog odjela Okružnog NO-a napominje zatim da prestaju vrijediti upute izdane okružnicom Zemaljske komisije za repatrijaciju Nijemaca pri MUP-u Federalne Hrvatske od 7. srpnja 1945., br. 1/45 i sve ostale upute koje se odnose na taj predmet te se ukida Zemaljska komisija za repatrijaciju Nijemaca pri MUP-u Federalne Hrvatske, kao i komisije osnovane pri oblasnom, okružnom, kotarskom i gradskom narodnom odboru.

Najmanje 10.000, a moguće je i većina od oko 20.000 u zavičaju preostalih hrvatskih folksdojčera, nakon zatvaranja austrijske granice i prestanka primanja prognanika iz Jugoslavije u ljetu 1945. internirano je u logore u kojima je nekoliko tisuća izgubilo život.

Procjenjuje se da je od oko 500.000 Nijemaca, koliko ih je živjelo na području Jugoslavije do potkraj Drugoga svjetskog rata, oko 240.000 evakuirano pred nletom Crvene armije i NOV i PO Jugoslavije i nikad se nije vratilo u zavičaj. Najvjerojatnije oko 200.000 Nijemaca civila potpalо je pod komunističku vlast u Jugoslaviji. Od toga je jedna četvrtina život izgubila u jugoslavenskim logorima, od potkraj 1944. do početka 1948., dok je ostatak nestao u etničkom čišćenju ili je morao izbjegći.

Među folksdojčerima koji su život izgubili u poslijeratnim jugoslavenskim logorima znatan je broj žena i djece. Prema najnižim brojkama, u jugoslavenskim logorima život je izgubilo oko 26.000 Nijemica. U jugoslavenske logore internirano je oko 45.000 folksdojčerske djece mlađe od 14 godina, a najmanje 5.600 do 6.000 u logorima je izgubilo život. Umiralo se uglavnom od bolesti, posebice tifusa pjegavca i izgladnjelosti. Najnovija istraživanja ove brojke utemeljeno povećavaju.

Prema izvješću MUP-a Narodne vlade Hrvatske, Zagreb, od 12. studenoga 1945. Centralnom komitetu Komunističke partije Hrvatske, Zagreb, upućenom prethodno i Saveznom MUP-u DF Jugoslavije, Beograd, u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu, prema stanju 30. listopada 1945. po raznim logorima smješteno je oko 11.000 Nijemaca, "njemačkih državljan i onih njemačkih narodnosti"

Žrtve jugoslavenskih Nijemaca, civilnog stanovništva, koje su prouzročili NOV i POJ/JA odnosno komunistička vlast u Jugoslaviji, 1941. do 1948. prema njemačkim popisima, izračunima i procjenama				
od ljeta 1941. do listopada 1944.	ubijeni, uglavnom civilno stanovništvo, u partizanskim napadima na njemačka naselja			oko 1.500
od listopada 1944. do ljeta 1945.	ubijeni, uglavnom civilno stanovništvo, u pojedinačnim i masovnim odmazdama			oko 9.500
nakon listopada 1944.	umrli, uglavnom žene, na prisilnom radu u SSSR-u			oko 2.000
od listopada 1944. do ožujka 1948.	umrli, pretežito od tifusa pjegavca i gladi, u jugoslavenskim logorima, pretežito djeca, žene i starije osobe			oko 51.000
				ukupno 64.000

Internirani i neinternirani Nijemci (folksdojčeri) u Jugoslaviji, prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova FNR Jugoslavije, od 18. siječnja 1946.										
federalna jedinica, autonomna pokrajina i oblast	internirani				neinternirani				folks-dojčeri	ukupno
	muš-karci	žene	djece	ukupno	muš-karci	žene	djece	ukupno		
Srbija	-	-	-	28	-	-	-	-	188	125 341
Autonomna oblast Kosmet	-	-	-	-	1	3	-	4	-	4
Autonomna pokraj. Vojvodina	30.745	54.099	20.896	105.740	2.000	3.000	1.000	6.000	-	111.740
Hrvatska	3.000	4.500	3.100	10.600	700	1.000	300	2.000	-	12.600
Slovenija	-	-	-	-	1.700	2.200	803	4.703	-	4.703
Crna Gora	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Makedonija	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bosna i Hercegovina	469	222	426	1.117	1	1	2	-	-	1.119
Ukupno	34.214	58.821	24.422	117.485	4.402	6.204	2.105	12.895	125	130.380

(od toga: Valpovo 3.806 logoraša, Krndija kod Đakova 3.500 logoraša, Beli Manastir 1.681 logoraš, Šipovac kod Našica 658 logoraša, Zmajevac-Popovac u Baranji 550 logoraša, Ovčara kod Vukovara 400 logoraša), koji se koriste za različite radove ("Koliko prilike dozvoljavaju isti se upotrebljavaju za razne radove i za ove vrijedi princip da se svojim vlastitim radom izdržavaju."). Izvješće napominje da među logorašima ima oko 30% staraca i djece, koje se smješta većinom u logor Krndiju. Ministar unutarnjih poslova Nacionalne vlade Hrvatske Vicko Krstulović, u izvješću napominje: "Poseban problem je smještaj i ishrana [...]. Za sada ih smještavamo na posebnim imanjima kako nam to prilike dozvoljavaju."

Prema podacima MUP-a FNR Jugoslavije, Beograd, od 18. siječnja 1946., na području Jugoslavije u logorima se nalazi 117.485 folksdojčera, od toga 34.214 muškaraca, 58.821 žena i 24.422 djece, a da se na slobodi nalazi 12.897 folksdojčera. Na području Hrvatske u logorima se nalazi 10.600 folksdojčera, od toga 3.000 muškaraca, 4.500 žena i 3.100 djece, a na slobodi se nalazi 2.000 folksdojčera, od toga 700 muškaraca, 1.000 žena i 300 djece.

U početku su logoraši korišteni kao radna snaga izvan logora, primjerice za popravak puteva te za pojedine sezonske ra-

dove u poljoprivredi. Uskoro se pristupilo sustavnije njihovu zapošljavanju na poljoprivrednim dobrima i u različitim poduzećima. Po logoraše dolaze i seljaci iz okolnih sela i koriste ih kao radnu snagu za razne poljoprivredne poslove, odnosno iznajmljuju ih za rad i to plaćaju logorskoj upravi. U većini slučajeva, rad i boravak izvan logora za internirce je značio poboljšanje života. Mnogi seljaci, Hrvati, Srbi i drugi, prema iskazima/sjećanjima logoraša, iskazali su razumjevanje i pomogli im u hrani i odjeći. Uvjeti boravka u logorima, posebice higijenski uvjeti i prehrana, bili su oskudni i nedostatni. Mnogi poboljšavaju i umiru. Posebice od jeseni/zime 1945. u logorima haraju epidemije tifusa pjegavca i poprimaju zastrašujuće razmjere. Tek potkraj ožujka ili početkom travnja 1946., nakon poduzetih potrebnih mjera vlasti i logorskih uprava, tifus pjegavac je u većini logora suzbijen. Kada su se prilike u logorima koliko-toliko normalizirale, život je bio jedva podnošljiv. Prema svim pokazateljima, umiralo se uglavnom od bolesti, premorenosti, zime i gladi. Likvidacije nisu bile masovne i učestale, ali je bilo i zlostavljanja i ubijanja.

(nastavit će se)

PRILOZI ZA PROUČAVANJE HRVATSKE FINANCIJSKOPRAVNE PROŠLOSTI (III.)

U devetom dijelu *Memoara* koji govori o tijeku i sadržaju sporazuma Cvetković-Maček 1939. godine, Maček navodi i tijek pregovora vezano za finansijska pitanja. Nakon prekida pregovora, predsjednik vlade **Dragiša Cvetković** ponovo je pozvao Mačeka zbog nastavka pregovora. Početkom srpnja susreću se u Subašićevoj kući u Vukovoj Gorici, 25 kilometara od Karlovca, gdje postižu privremeni sporazum. Dogovoren je da pod teritorij Hrvatske, osim Savske i Primorske banovine, ulaze još i kotar Ilok i Šid u Slavoniji, Brčko, Gradačac, Derventa, Travnik i Fojnica u Bosni, te grad i kotar Dubrovnik u Dalmaciji. Što se tiče podjela nadležnosti (kompetencija), sastavljena je posebna komisija koja je trebala razgraničiti dužnosti (tako i finansijska pitanja).

Hrvatski članovi komisije bili su **dr. Juraj Šutej** (glavni ekspert), sveučilišni profesor **dr. Ivo Krbek** i finansijski stručnjak **Ljudevit Filipančić** (pomoćnici), dok su srpske stranu predstavljali **dr. Konstantinović**, **dr. Ilić** i **dr. Tasić**. Spomenuta komisija radila je na razgraničavanju kompetencija pojedinih resora. Ono u čemu bi se odmah složili, zapisnički bi konstatirali, dok bi sve ono o čemu nije bilo suglasja ostavljali *in suspenso* da o tome rasprave Cvetković i Maček. O kakvom se mukotrpnom poslu radilo, govori činjenica kako su „srpski eksperti nastojali da što više kompetencija zadrže u rukama centralne vlade, dočim su hrvatski eksperti nastojali da što više kompetencija priđe na hrvatsku autonomnu vladu“. Iako su međusobne trzavice skoro dovele do prekida pregovora početkom kolovoza, 20. kolovoza 1939. točno u ponoć sporazum je konačno završen. Potpisom sporazuma stvorena je Banovina Hrvatska; dobila je posebno hrvatsko predstavničko tijelo (Sabor), koji je uz kraljevu sankciju isključivo kompetentan za donošenje autonomnih propisa, te autonomnu vladu kojoj je na čelu ban imenovan od kralja i koji je odgovoran Hrvatskom saboru.

U pogledu pitanja finaniranja Banovine (ima li se na umu da se na sporazumu radilo

Piše:

Prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

uslijed proračunske godine), određeno je da će se proračunske potrebe Banovine do konca ožujka 1940. godine pokrivati iz državnog proračuna. Očekivalo se da će se do donošenja novog proračuna odnosno nove proračunske godine, tj. do 1. travnja iduće 1940. godine, utvrditi koji prihodi idu u proračun banovine, a koji u državni proračun (str. 192.). Iz ovog podatka vidljivo je da je proračunska godina započinjala 1. travnja, a završavala 31. ožujka sljedeće godine. Takvo rješenje u znatnome odstupa od današnjega hrvatskog i (uopće) svjetskog rješenja, jer se u većini država proračunska godina podudara s kalendarskom godinom, tj. započinje 1. siječnja, a završava 31. prosinca. Naravno, postoje i iznimke od takvog rješenja, pa primjerice u Velikoj Britaniji proračunska godina počinje 1. travnja, a završava 31. ožujka iduće godine.

Nekoliko dana kasnije, 24. kolovoza Maček i Cvetković susreću se na Bledu gdje ih u audijenciju prima knez **Pavle Karadžorđević**, kako bi se sporazumjeli o sastavu vlade. Iako Maček u tom trenutku nije kanio ući u vladu, na kneževu inzistiranje – tvrdio da bez Mačekova ulaska u vladu čitava stvar gubi svoj *raison d'être* – preuzima mjesto potpredsjednika vlade. Pored toga mjesta, Mačeku je dano pravo da po svome nahodjenju imenuje nekoliko ministara, između ostalog, i *ministra financija*. Na mjesto ministra financija Maček je predložio dr. J. Šuteja iz

Hrvatske seljačke stranke, koji je kasnije doista i postao članom novoformirane vlade.

U nastavku (Dvanaesti dio pod nazivom „Oluja na obzoru“) Maček ponovno spominje ministra financija dr. Šuteja u smislu skrbi o finansijskim potrebama Banovine. Naime, u predratno doba 1940. vojna vlast poduzimala je određene mjere kako bi državu pripremile za nagovještenu ratna događanja. Međutim, pritom su postupali tako „kao da im je jedina zadaca hrvatski narod što više ozlovljiti i uzbuniti“. Započeli su jednostavnim besplatnim rekviriranjem voznog blaga, na što je seljak posebno osjetljiv. Takvo nepravedno postupanje kojim se teret rata uglavnom prevaljivao na leđa sirotih seljaka, dovelo je do Mačekova sukoba s ministrom vojske generalom **Nedićem**. Postignut je sporazum, tj. donesena uredba „prema kojoj je vojska imala potrebno vozno blago od seljaka uz stalno ustavljene cijene otkupljivati“. Pritom se spominje i ministar financija Šutej koji je „stavio u tu svrhu na raspolaganje ministarstvu obrane dovoljnu svotu novca“. Unatoč novčanoj skrbi, „ipak se prečesto događalo da su vojničke vlasti i nadalje vozno blago seljacima jednostavno oduzimale bez naplate“ (str. 199.).

Matutinović, Lujo: Ogled o Ilirskim provincijama i Crnoj Gori, Školska knjiga, Zagreb, 2009.

Lujo Matutinović (1765.-1844.), dalmatinski major u francuskoj službi, nakon desetogodišnjeg rada 1811. završio je (u prijevodu s francuskog izvornika) *Povijesni, zemljopisni, politički, civilni i vojni ogled o Ilirskim provincijama i Crnoj Gori, sa zemljovidom područja oko Neretve i oko Dubrovnika, bivše Mletačke Albanije, Crne Gore te primorja tih krajeva, u tri dijela*. Matutinović je, „potaknut vlastitom željom, počeo pisati o prošlosti, tadašnjosti i budućnosti zavičajne Dalmacije... Kao što se sam osjećao neshvaćenim, bio je uvjeren da je neshvaćena i Dalmacija“.

U dijelu pod nazivom „Povijesni ogled o Ilirskim provincijama“, spominjući Dubrovnik, on kaže da je „ta republika ... sačuvala svoju slobodu zahvalju-

Dr. Vladko Maček priseže na vjernost Jugoslaviji (1939.)

jući suparništvu Mlečana i Turaka te, poglavito, porezu koji je plaćala Turcima (naglasio N. M.)“ (str. 98.). Ne govori ništa o visini toga poreza. Riječ je o svojevrsnom danaku koji je Dubrovačka Republika plaćala Turcima s kojima je graničila, radi održanja mira i samostalnosti. U dijelu „Zemljopisni, politički, civilni i vojni ogled o bivšoj mletačkoj Dalmaciji“, govoreći o Dalmaciji, Matutinović iznosi podatak kako su njezini godišnji prihodi, iako se spekuliralo s iznosom od tri i pol milijuna franaka, iznosili 2.225.000 franaka. Konkretno se kao prihod spominje *porez na sol*, ubiranje kojeg je mletačka vlast dava u zakup. Donosio je oko 1.200.000 franaka godišnje. Kazano je kako se „posljednje dvije godine austrijske vlasti taj... porez ubirao za vladara i on je pritom bio na gubitku“. Štoviše, iznosi kako je to „posve prirodno jer osobni će interes, što god se govorilo, uvijek prevladati nad javnim, a ista osoba koja vodi isti posao i za sebe, sa svim žarom koji joj nameće osobni interes, ne će raditi jednako vodi li ga i za suverena“ (str. 136.).

Matutinović ne iznosi točne podatke o strukturi javnih prihoda. Spominje tek porez na sol, prihodi kojeg su predstavljali otprilike polovicu svih javnih prihoda, što ukazuje na njegovu fiskalnu izdašnost odnosno ulogu glavnog poreza među javnim prihodima. Nadalje iznosi kako je ubiranje toga poreza bilo dano u zakup, što je tradicija koje je postojala u Srednjem vijeku. Davanjem u zakup, vladar je sebi olakšao postupak prikupljanja javnih prihoda, jamčila mu se određena visina sredstava, a zauzvrat je zakupac poreza primao određenu naknadu (kao svojevrsnu proviziju) za taj (često neugodan) postupak ubiranja poreza. O tome svjedoče i dalji navodi u kojima pisac kaže da su „stanovnici dalmatinskih sela plaćali ...vladaru desetinu svojih uroda (naglasio N. M.). Postojaо je glavni zakupac poreza koji je njegovo ubiranje prepuštao podzakupcima. Svi su oni bili omraženi kao što su i inače zakupci poreza u svim zemljama.“ (str. 136.)

Pored poreza na sol, Matutinović od ostalih javnih prihoda spominje i „mali“ porez na duhan, vino, stoku itd, koji se nikad nije davao u zakup. Isto tako nabraja i desetinu i carinu, koji se također „uračunavaju u poreze. Carine, kao i drugdje, iz-

Ilirske provincije

nose tri posto, ali one se daju u zakup.“ (str. 136.) Posebno ističe okrug ili teritorij Poljica, koji broji „16.000 duša, nema ni trgovista ni gradova, nego samo nekoliko siromašnih sela.“ Plemstvo, kazuje dalje, „potječe dijelom od ugarskih i bosanskih plemića koji su se ondje sklonili za vrijeme meteža u 15. stoljeću. Car Rudolf dodijelio im je različite povlastice, potvrđene poveljom u Pragu, 15. veljače 1584.“ Istu je potvrđio i car Ferdinand III. 25. kolovoza 1664. Spomenute povlastice tieale su se „oslobođenja svih vrsta poreza“. Poljičko plemstvo bilo je dužno „plaćati samo 3.000 u dalmatinskom novcu za priznanje plemićkih povlastica, što odgovara iznosu od 625 franaka.“ O važnosti tih povlastica govorи Matutinovićeva izjava kako je plemstvo iznimno ljubomorno čuvalo svoje povlastice i nije nikome pokazivalo izvorne dokumente o tome. Navodi zgodu da je „dalmatinski namjesnik, grof de Gocs, zamalo... bio ubijen, jer je jedan od njegovih tajnika koji ga je pratio na putovanju tom zemljom uzeo izvadak iz dokumenata koji su mu pokazali.“ To je razlog da „se nitko ne može pohvaliti da je vidio te izvornike.“ (str. 137.)

Govoreći o poljoprivredi u Dalmaciji, koja je „još u začetku“ – dvije trećine zemlje bile su neobrađene, a jedva trećina zemlje slabo obrađena – Matutinović kaže da su „Morlaci na različitim mjestima plaćali katkad četvrtinu, katkad petinu prihoda sa svoje zemlje kao porez gospodaru zvan *dominicale*.“ Koliko je taj namet bio teret i nepravda tamоšnjem življju, vidi se iz piščeva iskaza prema kojem su, da napakoste „gospodi kojоj su ga dugovali, sijali ... žito kad se od njih tražilo

vino, a sadili vinograde kad se tražilo žito. Na tu ih je podvalu navodio nesklad između podavanja i siromaštva zemlje; taj je namet još više siromašio zemlju.“ (str. 143.)

U daljem svome radu Matutinović govori i o nemajenskom trošenju odnosno zlouporabi (pronevjeri) javnih sredstava, ističući pritom zadarski primjer. Grad je Zadar, naime, u to doba ima 40.000 cekina javnih prihoda. Povrh toga, „Republika je davala veliku svotu novca za održavanje fortifikacija. Međutim, ni uz tako visoka sredstva namjesnici nisu u njih dodali ni kamena.“ Štoviše, „dvije su izbočine bastiona toliko podrovane vodom da prijete potpunitim rušenjem.“ (str. 161.) Kao suprotnost takvom neodgovornom ponašanju, valja istaknuti svjetli primjer u plaćanju javnih nameta koji je iskazan na Ugljanu i Pašmanu, dvama velikim otocima nasuprot Zadra. Njihovi „stanovnici imaju blažu narav od stanovnika ostalih dijelova Dalmacije... Dobra narav i točnost otočana, zvanih školjarima (*Scoglani*), u plaćanju svojih nameta razlogom su da zadarski plemići radije kupuju svoja dobra ondje nego na kopnu“ (str. 221.).

(Svršetak)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od prvih dana siječnja do sredine veljače 2012., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Ivan	Janeš	Đakovo	500,00
Stjepan	Šestanović	Lumbarda	200,00
Antun	Tutman	Dubrovnik	720,00
Josip	Lukšić	Mlini	150,00
Andelka	Kunić	Zagreb	1.000,00
Stjepan	Hudoletnjak	Zagreb	400,00
Josip	Maruševac	Varaždin	120,00
Miljenka	Babić	Zagreb	320,00
Stjepan	Kozarić	Sesvete	500,00
Janja	Smolić	Jelsa	20,00
Marija	Marčinko	Zagreb	500,00
Dragutin	Domšić	Pazin	320,00
Marija	Đurčević-Biondić	Virovitica	320,00
Danica	Seme	Zagreb	70,00
ukupno			5.140,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

U SPOMEN
DAMJANU PERIĆU
(1921.-2012.)

Dne 23. siječnja 2012. na gradskom groblju u Novskoj pokopan je uz prisustvo rodbine, mnogobrojnih mještana i prijatelja gospodin **Damjan Perić**. Ovim putem želimo iskazati iskrenu zahvalnost za njegov rad u Podružnici HDPZ-a Sisačko-moslavačke županije, gdje je obnašao dužnost predsjednika Upravnog odbora, te svesrdno pomagao i u finansijskom smislu kako bi se održala naša Podružnica.

Damjan Perić je rođen u Prenju, općina Stolac, Bosna i Hercegovina, 3. srpnja 1921. godine od oca Petra i majke Ane, u mnogobrojnoj obitelji. Kao mladić dolazi u Zagreb. Oduševljen stvaranjem hrvatske države, u ožujku 1942. javlja se kao pitomac u Središnju redarstvenu školu na Sv. Duhu. Godine 1945. osuđen je na 3 godine robije koje je proveo po raznim kaznionicama i radilištima. Iz zatvora je pušten u ožujku 1948. i odlazi roditeljima koji su kao prognanici živjeli u Novskoj. Ovdje osniva obitelj, sa suprugom Zlatom ima djecu Zdenku i Damira. Neka mu je laka hrvatska gruda!

HDPZ Podružnica Sisačko-moslavačka

U SPOMEN NA
ZORU REGVAR

Na početku godine, 3. siječnja, na bolničkom je krevetu u Zagrebu nakon kratke i teške bolesti u 85. godini umrla hrvatska politička mučenica **Zora Regvar rođ. Devčić**, jedna od svjedoka «oslobodenja» Gospića i Hrvatske.

Nakon što je Jugoslavenska armija u travnju 1945. ušla u Gospic, njezini su pripadnici partizani ubili njezina oca Marka i braću Milana i Josu, a nju su zbog navodne pomoći skrivenim ustašama, u skupini s nekoliko Gospičanki osudili na 20 godina zatvora s prisilnim radom. Kasnije joj je kazna snižena na 10 godina, a izdržala je četiri i pol u ženskom zatvoru u Požegi. Zemni ostaci Zore Regvar pokopani su 18. siječnja u katoličkome groblju u Lučkom. (**Nikola BIĆANIĆ**)

U SPOMEN
MARIJO PAVIĆ

Rođen u Vrani 20. 10. 1928 u Kožinu, Zadar, umro u srpnju 2011. Presudom Okružnog suda u Zadru osuđen je 1956. godine na 6 mjeseci robije, po čl. 303. st. 1. KZ, počinjenom iz političkih uvjerenja. Kaznu je izdržao u zatvoru u Zadru.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zadar

U SPOMEN
VLADIMIR ČIRJAK

Rođen u Vrani 14. 12. 1930., preminuo je 31.12.2011. Presudom Kotarskog suda u Zadru osuđen je 1956. godine na 6 mjeseci robije, po čl. 303. st. 1. KZ, počinjenom iz političkih uvjerenja. Kaznu je izdržao u Popovači.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zadar

U SPOMEN
LUDMILA MILA PERNEK
(1924. - 2012.)

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN
VINKO SVATOŠ
(1923. - 2012.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

IN DIESER AUSGABE

Nachdem die Mehrheit der kroatischen Bürger die auf dem Referendum im Januar 2012 teilgenommen haben doch für Beitritt Kroatiens zur Europäischen Union gestimmt hat, wandte sich der prominenter kroatischer Schriftsteller und Akademiker **Slobodan Novak** in einem offenen Brief an die Regierenden. Novak betont, dass die kroatische Kultur seit jeher zur mitteleuropäisch-mittelmeerischen Kulturreis gehörte, aber dass die Europäische Union etwas völlig anderes als Europa ist. Die Art und Weise wie sich die sogenannten Europäischen politischen Strukturen zu dem kroatischen Volk im XX. Jahrhundert verhalten, insbesondere während der serbische Aggression auf Kroatien, zeigen, dass im modernen Europa nicht die Grundsätze der Gerechtigkeit und Gleichheit herrschen sondern die nackten Interessen und das Geld.

*

Mehrere Artikel in dieser Ausgabe beschäftigt sich mit dem jugoslawischen kommunistischen Diktator **Josip Broz Tito**. Anlässlich des Verlangens, dass man dem Tito posthum die hohe deutsche Medaille entzieht, übertragen wir in unserer Monatzeitschrift ein Interview mit der Schriftstellerin und Nobelpreisträgerin

Herta Müller veröffentlicht in der deutschen Zeitschrift Focus. Gleichzeitig veröffentlichen wir eine kurze Biographie Titos von **Slavko Radičević**, aus der klar ersichtlich ist, dass Tito alle Mittel eingesetzt hat, um an die Macht zu kommen um die bolschewistische Revolution durchzuführen. Und da der kroatische Präsidenten **Ivo Josipović** den kürzlichen Besuch in Israel um angeblichen Titos Antifaschismus zu glorifizieren nutzte, veröffentlichen wir eines der Fotos aus dem deutschen Bundesarchiv. Der Fotograf verzeichnete auf welche Weise im Herbst 1943 die Titos jugoslawische Partisanen ihrer sogenannten Befreiung von Split, der größten kroatischen Küstenstadt, feierten. Die Mauern in Split wurden, nämlich, mit Graffiti "Es lebe Genosse Stalin!" beschriftet. Leider in Kroatien werden diejenige die jahrzehntelang den Stalin feierten immer noch offiziell gefeiert...

*

Im Zweiten Weltkrieg besetzte Ungarn die nordwestliche kroatische Provinz Međimurje die auch später annektiert hat. Dieses Vorgehen von Budapest hat Kroatien nie anerkannt, aber die Kroaten die in Međimurje fast 100 Prozent der Bevölke-

rung ausmachen mussten vier Jahre lang unter ungarischer Herrschaft leben. **Dragutin Šela**, der Mehrheit seiner Kindheit in Međimurje verbrachte, beschreibt die Situation während der ungarischen Besatzung. Er erklärt zugleich warum er mit einer Gruppe von Gleichaltrigen jugendlichen Kroaten in die reguläre deutschen Arme (Wehrmacht) beitrat und wie sie sich im ihrer Verband im Mai 1945 in Richtung Österreich zurückgezogen haben. Dies ist der zweite Teil seiner Erinnerungen an die Kriegs- und Nachkriegszeit.

*

Der Historiker **Dr. sc. Vladimir Geiger** vom Kroatischen Institut für Geschichte, schreibt über die Verfolgung der Deutschen in Jugoslawien nach dem Sieg der jugoslawischen Kommunisten. Angehörige der deutschen Minderheit wurden kollektiv verantwortlich für die Verbrechen der Nationalsozialisten erklärt und wurden vertrieben und all ihr Eigentum beschlagnahmt. Eine große Zahl von Deutschen wurde ohne jedes Gerichtsverfahren getötet und aufgrund der schlechten Bedingungen in den Lagern, Hunger und Krankheit starben Tausende. Auch für diese Verbrechen wurde kein jugoslawischer Kommunist zur Verantwortung gezogen.

Trogir (Mitte 20. Jh.)

IN THIS ISSUE

After the majority of Croatia's citizens had voted in the January 2012 referendum in favour of Croatia's membership in the EU, academician **Slobodan Novak**, a prominent Croatian author, addressed the politicians in power in an open letter. Novak says that Croatian culture has always belonged to Central European and Mediterranean environment, but the European Union is very different from Europe. The way in which the so-called European political structures have been treating the Croatian nation in the 20th century, and especially during the Greater Serbian aggression on Croatia, show that Europe is not governed by the principles of justice and equality, but rather by interests and money only.

*

Several texts in this issue deal with the Yugoslav communist dictator **Josip Broz Tito**. On the occasion of the request to have the German medal taken from Tito posthumously, our monthly gives an interview with **Herta Müller**, a Nobel Prize winner for literature, published in Ger-

man weekly *Focus*. Along with that, **Slavko Radičević** presents a short Tito's biography, which clearly shows that Tito was using all means available to get into power and carry out a Bolshevik revolution. As Croatia's President **Ivo Josipović** has recently used the opportunity of his visit to Israel to glorify Tito's ostensible anti-fascism, we publish a photograph kept at the German Federal Archives. In autumn 1943 the photographer recorded Tito's Yugoslav partisans celebrating the so-called liberation of Split, the largest coastal city in Croatia. There were graffiti all over the walls in Split saying "Long live comrade Stalin!" Unfortunately, people in Croatia still celebrate those who were celebrating Stalin for decades...

*

In the World War II, Hungary occupied and annexed the north-western Croatian region of Međimurje. Croatia's authorities never recognised Budapest's move, but Croats in Međimurje – and they make almost 100 percent of the population there – lived under Hungarian rule for entire

four years. **Dragutin Šela**, who spent most of his childhood in Međimurje, describes the situation under Hungarian occupation. He also explains why he joined the regular German army (Wehrmacht), together with a group of his Croat peers, and describes his withdrawal towards Austria in May 1945, when he still was a German soldier. This is the second part of his memories of the war and post-war days.

*

Historian **Vladimir Geiger, Ph. D.** from the Croatian Institute of History writes about the persecution of Germans in Yugoslavia after the victory of Yugoslav communists. Members of the German minority were collectively proclaimed responsible for national-socialist crimes and expelled, bereft of all their properties. Many of them were killed without any court proceedings, and several thousand died in camps due to poor conditions, hunger and diseases. Again, not a single Yugoslav communist was held responsible for this crime. •

Croatian National Theatre in Rijeka

14. U izbornom kotaru Zagreb od ukupno 15 članova izbornog tijela glasalo je 15 članova s ukupno 34.902 glasa; od toga za kandidata Kralj (Franjo) Edu dano je 26.234 glasa; za kandidata Selendić (Imbro) Jelu dano je 8.668 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Kralj (Franjo) Edo.

15. U izbornom kotaru Jastrebarsko od ukupno 32 člana izbornog tijela glasalo je 29 članova s ukupno 30.443 glasa; od toga za kandidata Jambrović (Josip) Franju dano je 30.443 glasa.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Jambrović (Josip) Franjo.

16. U izbornom kotaru Zlatar od ukupno 37 članova izbornog tijela glasalo je 33 člana s ukupno 41.776 glasova; od toga za kandidata Hlad (Juraj) Franju dano je 41.776 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Hlad (Juraj) Franjo.

17. U izbornom kotaru Krapina od ukupno 27 članova izbornog tijela glasalo je 27 članova s ukupno 41.231 glas; od toga za kandidata Zagorščak (Josip) Izidora dano je 41.231 glas.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Zagorščak (Josip) Izidor.

18. U izbornom kotaru Čakovec od ukupno 34 člana izbornog tijela glasalo je 31 člana s ukupno 40.015 glasova; od toga za kandidata Kriković (Josip) Ivana dano je 38.875 glasova; nevažećih glasačkih listića bilo je 1 s ukupno 1.140 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Kriković (Josip) Ivan.

19. U izbornom kotaru Varaždin od ukupno 8 članova izbornog tijela glasalo je 7 članova s ukupno 27.902 glasa; od toga za kandidata Poljanec (Ivan) Franju dano je 27.902 glasa.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Poljanec (Ivan) Franjo.

20. U izbornom kotaru Koprivnica od ukupno 37 članova izbornog tijela glasalo je 34 člana s ukupno 34.701 glas; od toga za kandidata Prlog (Andrija) Stjepana dano je 30.435 glasova; nevažećih glasačkih listića bilo je 4 s ukupno 4.266 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Prlog (Andrija) Stjepan.

21. U izbornom kotaru Križevci od ukupno 34 člana izbornog tijela glasalo je 33 člana s ukupno 35.637 glasova; od toga za kandidata Dijanić (Tomo) Tomu dano je 21.253 glasa; za kandidata Netig (Slavko) Viktora dano je 14.384 glasa.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Dijanić (Tomo) Tomo.

22. U izbornom kotaru Dugo selo od ukupno 45 člana izbornog tijela glasalo je 42 člana s ukupno 40.536 glasova; od toga za kandidata Bukal (Adolf) Gabru dano je 39.345 glasova; nevažećih glasačkih listića bilo je 3 s ukupno 1.191 glas.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Bukal (Adolf) Gabro.

23. U izbornom kotaru Bjelovar od ukupno 18 članova izbornog tijela glasalo je 14 članova s ukupno 27.832 glasa; od toga za kandidata Novoselac (Marko) Adama dano je 5.964 glasa; za kandidata Jasenko (Ivan) Ivana dano je 21.868 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Jasenko (Ivan) Ivan.

24. U izbornom kotaru Djurdjevac od ukupno 37 članova izbornog tijela glasalo je 36 članova s ukupno 78.698 glasova; od toga za kandidata Senčar (Josip) Ivana dano je 72.199 glasova; nevažećih glasačkih listića bilo je 3 s ukupno 6.499 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Senčar (Josip) Ivan.

25. U izbornom kotaru Kutina od ukupno 38 članova izbornog tijela glasalo je 37 članova s ukupno 24.749 glasova; od toga za kandidata Divić (Stivo) Stojana dano je 8.350 glasova; za kandidata Dragojević (Milajlo) Jovu dano je 16.399 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Dragojević (Milajlo) Jovo.

26. U izbornom kotaru Pakrac od ukupno 28 članova izbornog tijela glasalo je 26 članova s ukupno 30.421 glas; od toga za kandidata Dželalija (Josip) Savu dano je 29.667 glasova; nevažećih glasačkih listića bilo je 1 s ukupno 754 glas.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Dželalija (Josip) Savo.

27. U izbornom kotaru Slavonski Brod od ukupno 24 člana izbornog tijela glasalo je 19 članova s ukupno 39.085 glasova; od toga za kandidata Oršolić (Mijo) Ivana dano je 39.085 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Oršolić (Mijo) Ivan.

28. U izbornom kotaru Podravska Slatina od ukupno 34 člana izbornog tijela glasalo je 33 člana s ukupno 24.272 glasa; od toga za kandidata Grba (Nikola) Branka dano je 22.823 glasova; nevažećih glasačkih listića bilo je 2 s ukupno 1.449 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Grba (Nikola) Branko.

29. U izbornom kotaru Slavonska Požega od ukupno 15 članova izbornog tijela glasalo je 13 članova s ukupno 19.123 glasova; od toga za kandidata Hrska (Ivan) ing. Alicu dano je 19.123 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Hrska (Ivan) ing. Alica.

30. U izbornom kotaru Našice od ukupno 32 člana izbornog tijela glasalo je 29 članova s ukupno 28.012 glasova; od toga za kandidata Momčilović (Mane) Iliju dano je 28.012 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Momčilović (Mane) Ilija.

31. U izbornom kotaru Osijek od ukupno 39 članova izbornog tijela glasalo je 23 članova s ukupno 23.976 glasova; od toga za kandidata Mijatović (Milorad) Nenada dano je 23.976 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Mijatović (Milorad) Nenad.

32. U izbornom kotaru Vinkovci od ukupno 17 članova izbornog tijela glasalo je 13 članova s ukupno 20.708 glasova; od toga za kandidata Cirić (Bogoljub) Zdravka dano je 20.708 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Cirić (Bogoljub) Zdravko.

33. U izbornom kotaru Đakovo od ukupno 27 članova izbornog tijela glasalo je 23 člana s ukupno 32.114 glasova; od toga za kandidata Brođanac (Marko) Mirka dano je 32.114 glasova.

Za narodnog zastupnika proglašen je izabrani kandidat Brođanac (Marko) Mirko.

Tajnik:
Babić Mile, v. r.

Predsjednik:
Brnčić dr. Josip, v. r.

Članovi:

Perić Ivan, v. r.

Stefanović dr. Jovan, v. r.

Dončević Ivan, v. r.

Sremec Nada, v. r.

Nožinić Milan, v. r.

RJEŠENJE

Raspisuju se dopunski izbori za izbor jednog odbornika Vijeća proizvođača Narodnog odbora grada Zagreba u 4. izbornoj jedinici, koja obuhvaća privrednu organizaciju »Pliva«, tvornicu liječkova u Zagrebu, Ulica Lole Ribara 89.

Izbori će se održati u nedjelju 13. prosinca 1953.

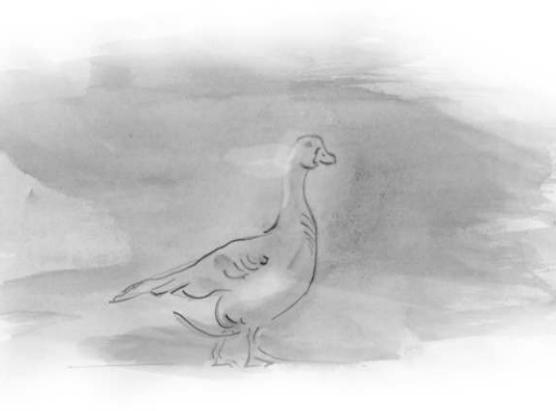
Izbori će se provesti po propisima Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izboru i opozivu odbornika narodnih odbora.

Predsjednik radničkog savjeta spomenutog poduzeća sazvati će izbor birača radi predlaganja kandidata i objaviti ga u svim pogonima i radionicama poduzeća u zakonom predviđenom roku.

Predsjednik:
Holjevac Večešlav, v. r.

Ivan Richter: Kratka priča o jednoj guski

1918.

1943.-1991.

1991.

199x. - 200x.

2011.

2012.

GUSKA 1991. – 2013.

ŽIVLJAŠE U MAZOHIZMU SVE DO SVOJE SMRTI
OSTAJE U SJЕĆANJU KAO...

izumitelj kravate

jedina u povijesti koja je generale vlastite pobjedničke vojske predala stranom sudu
osvajač 3. mesta na svjetskom nogometnom prvenstvu